

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ

Главни и одговорни уредник

проф. др Драгана Грујић – Катедра за библиотекарство и информатику
Филолошког факултета Универзитета у Београду

Редакција

др Богдан Трифуновић – Градска библиотека
„Владислав Петковић – Дис”, Чачак
др Татјана Брзуловић Станисављевић – Универзитетска библиотека
„Светозар Марковић”, Београд
др Драгана Милуновић – Народна библиотека Србије, Београд
др Виолета Стојменовић – Народна библиотека Бор
Оливера Кривошић – Библиотека Матице српске, Нови Сад
Бојана Вукотић – Народна библиотека Србије, Београд
др сц. Марина Винај – Књижница Музеја Славоније, Осијек, Хрватска
доц. др Ана Ангелова (Анна Ангелова) – Универзитетска библиотека „Св.
Климент Охридски”, Софија, Бугарска
др Вусоб Џонг (Wooseob Jeong) – Школа за библиотечко-информациони
менаџмент, Државни универзитет Емпорија, Канзас, САД
Марија Алексејева (Мария Алексеева) – Руска државна библиотека за младе,
Москва, Русија

Класификација текстова по УДК

Народна библиотека Србије

Израда DOI ознака

Филолошки факултет Универзитета у Београду

Први број часописа *Библиотекар* објављен је 1948. године
Библиотекар се реферише у EBSCO и CEEOL бази података

Објављивање часописа *Библиотекар* подржало је Министарство културе и
информисања Републике Србије.

ISSN 0006-1816

Библиотекар

часопис за теорију и праксу библиотекарства

Год. LXIII, св. 2 (2021)

БИБЛИОТЕКАРСКО ДРУШТВО СРБИЈЕ
Београд, 2021.

САДРЖАЈ

ТЕМА

Даница Савић: Настанак, развој и значај библиотерапије	9
Mariana Palashevska: Bibliotherapy or Books on Prescription	23
Слађана Галушка: Креативна библиотерапија у школској библиотеци .	35
Valeriya Suvorova: Book and Library in the Life of the Blind	51
Енике Гуљаш: Формирање, развој и место библиотерапије у библиотеци	63

ПРИКАЗИ

Виолета Стојменовић, Драгана Милуновић: Библиотека од куће: изазови и могућности организације библиотечких услуга током пандемије	85
Мирјана Нешић: Први виртуелни светски библиотечко- -информациони конгрес	97
Жељко Вучковић: О књигама и слободи	103
Упутство за ауторе прилога	107
Уређивачка политика	121

Тема

Даница Савић

Универзитетска библиотека

у Крагујевцу

danica.savic@uni.kg.ac.rs

Прегледни рад

УДК 028.8:615.85(091)

<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2021.63.2.1>

НАСТАНАК, РАЗВОЈ И ЗНАЧАЈ БИБЛИОТЕРАПИЈЕ

Сажетак: Рад настоји да синтетиче доступне текстове који проблематизују библиотерапију као помоћни терапеутски метод, који своју научну заснованост добија тек у 20. веку. Такође, сем дефинисања самог појма, настоји се излистати значај библиотерапије на преображај личности, као и улога терапеута/библиотекара у самом процесу лечења књигом. У раду се истичу резултати соционике која додатно употпуњује библиотерапеутски метод сазнањима о типовима читалаца заснованим на Јунговој типологији личности. Попут типова личности, у оквиру библиотерапије разликују се и типови књига које омогућавају индивидуализован приступ у процесу лечења. Предочене су и описане врсте библиотерапије – институционална, клиничка и развојна библиотерапија – које, у земљама у којима се примењују, заједнички спроводе медицински и библиотечки стручњаци. Предочен је и многоструко позитиван учинак библиотерапије, од психокорекције емоционалног стања, преко стваралачких и адаптивних навика, до усавршавања комуникације са околином. Такође, побројани су домаћи аутори који су до сада дали допринос изучавању ове теме.

Кључне речи: појам библиотерапије, институционална библиотерапија, клиничка библиотерапија, развојна библиотерапија, соционика, типови читалаца, типови књига, литература за библиотерапију, делотворност библиотерапије.

Осврт на појам и историју библиотерапије

Појам библиотерапија, настао од грчких речи *biblion* (књига) и *therapeia* (лечење), данас наилази на онолико дефиниција колико је теоретичара који се њиме баве, па су стога дефиниције библиотерапије бројне, у зависности од аспеката са којих се феномен читања посматра. Неке од дефиниција истичу позитивне ефекте читања у лечењу психичких болести,

док, са друге стране, постоје дефиниције које истичу интерактивни однос између реципијента и литературе погодне за лични раст и развој личности. Оно у чему су сагласне све дефиниције јесте да библиотерапија представља специфичан облик психотерапије, тј. да је у питању јединствена дисциплина поникла на спреси психијатрије, психотерапије и библиотекарства. Из садејства ових трију дисциплина произилазе и други називи за библиотерапију – библиопсихотерапија,¹ либротерапија,² књиготерапија,³ либропсихотерапија,⁴ терапија читањем.

Осврнемо ли се на историју цивилизације, лако је уочити готово сакралан положај књиге, односно библиотека које су се налазиле при светиљштима или уз краљевске палате. О веровању у божанско порекло књиге сведоче натписи на библиотекама старог света, па је тако нпр. изнад улаза у неке библиотеке стајао натпис *лек за душу* или *место за исцељење душе* као подсећање на сакралност књиге и места на коме се она чува. Питагора је у исцелитељске сврхе користио стихове. Платон је указивао на важно место књижевности ради одржања психичке хармоније. Позната је Аристотелова дефиниција трагедије у којој се упућује на катарзу⁵ – *йро-чишићавање афекаѿа* – кроз осећање страха и сажаљења које драмско дело изазива код гледалаца. У средњем веку, прве црквене библиотеке лечиле су књигама религиозне тематике нудећи својим корисницима духовни мир и наду у искупљење. Епоха ренесансе интензивира примену библиотерапије у сврху излечења. Научно утемељење библиотерапија добија тек у 20. столећу – Семјуел Кротерс 1916. године први пут употребљава појам библиотерапије да би означио метод који претпоставља да се читањем литературе може повољно утицати на понашање и превазићи стрес. У СССР-у, двадесетих година прошлог века, вршена су истраживања о благотворном дејству књиге на здравље. „Активно се користила библиотерапија у медицинским библиотекама. Лекари су видели свој конкретан задатак 'лечења књигом' у томе да одаберу литературу у складу са дијагнозом и ефекат лечења заснивао се на томе да пацијент препозна

¹ <https://covers4all.ru/mk/krovotecheniya/chitat-onlain-moi-alkogolizm/> (приступљено 23. 10. 2021).

² <https://hr.pour-femme.org/8887667-book-therapy-a-book-will-save-our-lives-find-out-how> (приступљено 23. 10. 2021).

³ Исто.

⁴ <https://hr.griego-medical.com/vzaimosvjaz-psihicheskikh-sostojanij-i-povedenija.htm> (приступљено 23. 10. 2021).

⁵ Више о томе у: Аристотел, *О ѿесничкој уметности*, Београд: Просвета, 1982.

проблем који се одражава у уметничком делу, у саветима да прати те примере сличних 'ситуација', а што је сличнија ситуација описана у књизи, или што је сличнији карактер пацијента карактеру из књиге, то је јачи терапеутски ефекат."⁶ Тридесетих година 20. века, медицински стручњаци у САД долазе до истоветних закључака о ефективности библиотерапије. Током Другог светског рата, као и након њега, библиотерапија се показала учинковитом у рехабилитацији рањених војника, што је довело до формирања библиотерапијских група у установама за психијатријско лечење. Са друге стране, социјални радници, такође, увиђају делотворност библиотерапијског лечења што условљава појаву групних третмана и терапија књигом. „Америчко библиотечко удружење 1966. године је прихватило дефиницију да је библиотерапија употреба бираних материјала за читање у терапеутске и едукативне сврхе у медицини и психијатрији."⁷ Све ово доводи до тога да у последњим деценијама протеклог века библиотерапија постаје признати терапеутски метод.

Пракса америчких психијатара је да у појединим случајевима, уместо медикамената, као терапију препоручују читање одређене књиге. Метод се показао ефикасним у терапији психосоматских поремећаја. Истовремено, делотворност библиотерапије посведочена је у лечењу кардиолошких и неуролошких тегоба какве су повишен крвни притисак, тахикардија или мигрена. „У Великој Британији, библиотерапеути, по посебној методологији, прописују 'индивидуалне рецепте' које књиге читати према узрасту пацијента и врсти тегоба. Пацијентима који покажу жељу и вољу за читањем, лекари препоручују и одабране књиге и приручнике о самопомоћи и кроз одређене савете и вежбе идентификације, пројекције, катарзе и увида уче их да помогну сами себи."⁸ Терапеутски ефекат код примене терапије читањем заснива се на постизању олакшања и оздрављења психофизичког стања човека упливом у његову емоционалну раван. У данашње време парадигме библиотерапије нису уједначене, али је свакако да постоји тенденција истраживања и теоретизовања овог вида терапије. У званичној науци изостаје једнообразна дефиниција библиотерапије, али већина стручњака сагласна је у томе да је у питању „наука на граници медицине и

⁶ Н. В. Аверјанов, „Лек за душу: примена библиотерапије у библиотеци”, превод Гордана Стевић, *Корак библиотеке* 2, 2 (2017): 129–130.

⁷ Љиљана Симић, „Улога библиотеке у библиотерапији”, <http://www.vma.mod.gov.rs> (преузето 10. 8. 2021).

⁸ Исто.

библиотекарства, повезана са активним увођењем човека у читање да би променио и разрешио своје личне проблеме”.⁹

Врсте библиотерапије и њихова примена

Лечење књигом данас представља економичан и делотворан чинилац психотерапије. Поникла на основама психоанализе, библиотерапија у својој примени код читаоца иницира *идентификацију, пројекцију, ка-шарзу и увиг*¹⁰ као развојне ступеве на путу ка оздрављењу. У остваривању резултата примене овог начина психолошког и душевног исцељења неопходно је да, поред стручњака из домена психијатрије/психотерапије, учествује и библиотекар, за кога је пожељно да, сем доброг познавања своје делатности, поседује и знања из књижевности. Синтеза делатности које чине библиотерапију доприноси остваривању њених циљева.

„Библиотерапија се користи за следеће сврхе:

1. за испољавање индивидуалне самосвести;
2. омогућава човеку да боље схвати своје понашање и мотивацију;
3. помаже формирању адекватне самооцене;
4. помаже човеку да дефинише своје интересе и склоности;
5. олакшава последице стреса;
6. да покаже човеку да није први који се суочио са неким проблемом;
7. да покаже човеку да постоје различите варијанте решавања датог проблема;
8. да помогне човеку да слободније размотри проблем;
9. да помогне човеку да испланира исправан пут деловања у решавању проблема;
10. да изађе на пут самосвести, самореализације и, на крају крајева, самоактуелизације, да достигне психолошку зрелост.”¹¹

⁹ Н. В. Аверјанов, „Лек за душу: примена библиотерапије у библиотеци”, *Корак библиотеке*, превод Гордана Стевић, *Корак библиотеке* 2, 2 (2017): 130.

¹⁰ Видети: Маја Раденовић, „Библиотерапија као едукативна и терапијска алатка и приказ портретисања психолошких феномена у једном књижевном делу, са посебним освртом на депресију”. *Тимочки медицински гласник* 40, 2 (2015): 106–110.

¹¹ Наталија Тимовна Отанесјан, „Библиотерапија као средство самоактуелизације психичких стања”, у *Библиотека као огледало Васељене*, приредио Добрило Аранитовић (Београд: Службени гласник, 2009), 534.

Свакако је да библиотерапија треба да има учинак олакшања на психофизичко стање човека. Идентификација са прочитаним, промишљање и анализа парадигме фикционалне стварности треба да доведу до преображаја личности. Три су врсте библиотерапије – институционална, клиничка и развојна. Институционална библиотерапија се искључиво спроводи код хоспитализованих особа, реализује се као индивидуална или групна терапија којом управља тим састављен од медицинских стручњака и библиотекара. „Улога библиотеке одвија се кроз помоћ у организацији и вођењу фонда, давању приступа литератури према лекарској препоруци и сл. Институционална терапија примењује се само у библиотекама болничких институција чије се особље едукује за такве задатке.”¹² Један од позитивних примера реализације библиотерапије у свету је експериментални пројекат у Великој Британији. Наиме, у појединим градовима, библиотекарски су похађали едукативне програме за рад са психичким болесницима, а фонд који се користио током овог експеримента брижљиво је саставио тим медицинских стручњака и библиотекара. Поред књижне грађе, одабрани фонд је садржао и некњижну грађу о одређеним психичким тегобама или грађу којој је сврха да пружи самопомоћ. Прописани материјали, намењени специфичној врсти корисника, били су доступни за коришћење и другим члановима који су са „рецептом” долазили у библиотеку. Овај облик терапије не искључује примену медикамената, али свакако је да представља део терапије без нежељених дејстава, јер пацијенти до побољшања долазе властитом снагом. За разлику од институционалне библиотерапије која је погодна за пацијенте дијагностикованих средњих и лакших психичких болести, клиничка библиотерапија се сматра прилагодљивијим методом који заједнички спроводе психијатри, социјални радници и библиотекарски. Клиничка библиотерапија се спроводи као групна терапија која, добровољно или присилно, укључује особе код којих постоје емоционални проблеми или проблеми у понашању. Такође, опсег њене примене обухвата и особе оболеле од тешких болести и код њих се спроводи у циљу превазилажења негативног психичког стања. У спровођењу клиничке библиотерапије улога библиотекара је умногоме већа – у првом плану је искуство библиотекара које му омогућава да, упознат са проблемима пацијента, одабере адекватну литературу која ће произвести благотворан учинак, јер лош одабир литературе код пацијента може изазвати негативан ефекат. Развојна библиотерапија је мање формалног карактера јер подразумева групне активности у

¹² Љиљана Симић, „Улога библиотеке у библиотерапији”, <http://www.vma.mod.gov.rs> (преузето 10. 8. 2021).

којима појединци добровољно учествују. Реализацијом развојне терапије, као видом помоћи да се појединци изборе са стресогеним факторима, испољава се превентивна страна библиотерапије, јер циљ је предупредити стања која могу настати као резултат кризних ситуација у којима се особа налази. Улога библиотекара у процесу развојне библиотерапије подразумева избор одговарајуће литературе у складу са терапијским захтевима, јер се пажња посвећује дискутовању о прочитаном. Библиотекар и терапеут креирају списак, условно, позитивних и негативних књига. Због тога што јој је тежиште група, развојна библиотерапија погодна је за реализацију са децом, старим лицима, зависницима, затвореницима и сл. групама.

Соционичка типологија читалаца и типологија књига

Упркос чињеницама да су током развоја цивилизације библиотеке имале повлашћено место у духовном развоју човечанства, као и да су стари народи на читање гледали као на процес којим се исцељују и дух и тело, библиотерапија, као грана библиотекарства, званично је призната тек у 20. веку.

Усвојивши из психијатрије, односно психотерапије методологију, библиотерапија доприноси, преко прочитаног, позитивним ефектима на психичку сферу човека. „Ствар је у томе да психотерапија и њена теорија, методе и поступци не само да прожимају библиотерапеутске радње него се интуитивно и примењују у библиотекама.”¹³ Осврнемо ли се на *злајина њравила* која је формулисао отац индијског библиотекарства Шијали Рамарита Ранганатана, на којима почива библиотечка делатност, јасно је да иманентна одлика библиотеке брига о кориснику. „Према томе, библиотекар мора бити свестан да му је дата огромна друштвена одговорност, коју може успешно испунити једино ако у потпуности схвати когнитивне процесе у друштву и ако то знање преточи у ефикасне услуге корисницима.”¹⁴ Диференциран приступ кориснику императив је библиотерапије, па је отуда у нераскидивој вези са библиопсихологијом. Према мишљењу Н. А. Рубакина, књиге, као и људи, поседују одређене типске одлике. Рубакин је упућивао библиотекаре на важност да типове читалаца дефинишу према типовима личности – индуктиван, дедуктиван, синтетички, аналитички, емоционалан итд. „Увек пада у очи да човек чита неку књигу ради

¹³ Исто.

¹⁴ Гордана Стокић, *Ка филозофији библиотекарства* (Панчево: Мали Немо, 2017), 72.

хармонизације најрањивије стране свога Ја. Свака личност је непоновљива, али и типична. Омиљена књига такође припада одређеном типу. Њу је написао аутор који и сам припада одређеном психолошком типу. У њој делују личности које су представници различитих типова.”¹⁵ Јасно је да ће читалац, попут огледалског одраза, бирати књигу или аутора који су подударни одликама психолошког типа коме и сам припада.

У схватању типологије читалаца од велике је помоћи соционика – млада наука изникла на конкретизацији и надоградњи учења о психолошким типовима Карла Густава Јунга. Литванка, А. Аугустинавичјуте је 1978. године утемељила соционику као науку усавршивши Јунгову типологију, при чему је установила моделе шеснаест соционичких типова и интертипских односа. Ауторка је, конкретизујући Јунгову поделу на интроверте и екстровеите и основне психолошке функције – мишљење, осећање, интуиција, опажање – као крајњи продукт добила типове личности у законитости дуалитета: 1. интуитивно-логички екстровеит, 2. сензорно-етички интроверт, 3. етичко-сензорни екстровеит, 4. логичко-интуитивни интроверт, 5. етичко-интуитивни екстровеит, 6. логичко-сензорни интроверт, 7. сензорно-логички екстровеит, 8. интуитивно-логички интроверт, 9. логичко-интуитивни екстровеит, 10. етичко-сензорни интроверт, 11. сензорно-етички екстровеит, 12. интуитивно-логички интроверт, 13. логичко-сензорни екстровеит, 14. етичко-интуитивни интроверт, 15. интуитивно-етички екстровеит, 16. сензорно-логички интроверт.¹⁶

По узору на учење А. Аугустинавичјуте, Јелена Николајевна Исајева предлаже дефинисање нових термина – соционичка библиопсихологија (библиосоционика) и соционичка библиотерапија (социобиблиотерапија) – као и њихову конкретну имплементацију у библиотечку праксу. Када је у питању практична примена соционике у библиотекама, замисао је да „у анотацијама уметничких (и научно-популарних) дела треба уносити информацију о социотиповима аутора и главног јунака, о степену оптимистичности сижеа, препоруку: за које социотипове и за које библиосоционичке и социобиблиотерапеутичке сврхе је дата књига корисна”.¹⁷ Исајева излаже идеју о формирању соционичке картотеке, унутар које препоручује картотеку пожељних жанрова, као и формирање соционичког модела

¹⁵ Јелена Николајевна Исајева, „О соционичкој библиопсихологији и соционичкој библиотерапији”, у *Библиотека као огледало Васељене*, приредио Добрило Аранитовић (Београд: Службени гласник, 2009), 545.

¹⁶ Више о томе: Јелена Николајевна Исајева, „О соционичкој библиопсихологији...”, 543–556.

¹⁷ Јелена Николајевна Исајева, „О соционичкој библиопсихологији...”, 552.

смештања књига на посебне полице унутар којих би постојала класификација према одговарајућим социотиповима. Према њеном мишљењу, соционичка библиотерапија је благотворна за све људе без изузетка. Суштина интертипских односа огледа се у препознавању типског двојника, стога се, у стањима психолошке дисхармоније, може препознати која књига коме читаоцу треба бити „прописана” у конкретној ситуацији. Попут типова личности, препознају се и типови књига:¹⁸ *активационе* су оне књиге које у тренуцима малодушности делују подстицајно, *идентичне* књиге помажу у саморазумевању, *одегалске* књиге позитивно утичу код стања неспокојства или осећаја инфериорности, књиге *предајници* уче смислу живота, књиге *контролори* утичу на карактерне особине, док се књиге *конфликтори* и *ојоненши* квалификују као стресогени фактори и, пожељно је, овакве књиге одстранити из процеса социобиблиотерапије.

Делотворност библиотерапије

Неретко се људи у тражењу начина за превладавање стања изазваних стресом за помоћ обраћају библиотекар. Већ су споменута благотворна дејства читања на људску психу, али ваља подсетити на човекову потребу за лепим, а управо читање књижевних дела има активан утицај на афективну сферу човековог бића. Књига је „лек” који, сем специјализованих стручњака, можемо сами себи прописати. Поред терапеутског читања у сврху психофизичког бољитка, библиотерапија може бити и лишена овог циља – читање може бити циљ да се поправи расположење или мисли скрену од свакодневних размишљања о проблемима. Исправно одабрана књига готово исто је важна као правилно одабран лек. „Библиотерапија као ефективна технологија психокорекције емоционалног стања и стицања новог, адекватног модела понашања користи се у раду (како с децом тако и с одраслима) с циљем интеграције личности, развоја стваралачких способности и адаптивних навика, а такође и с циљем усавршавања начина комуникације с околином.”¹⁹

Адекватан одабир литературе у примени библиотерапије од пресудног је значаја за њену ефикасност. У „Приручнику за психотерапију” А. Ј.

¹⁸ Јелена Николајевна Исајева, „О соционичкој библиопсихологији...”, 552.

¹⁹ Наталија Томовна Оганесјан, „Библиотерапија као средство корекције психичких стања личности”, у *Библиотека као одегало Васељене*, приредио Доброло Аранитовић (Београд: Службени гласник, 2009), 558.

Алексејчик излаже списак књижевних жанрова,²⁰ конципиран по степену важности за успешну библиотерапију. Првостепени значај припада специјалној медицинској литератури која има циљ да читаоцу пружи осећај контроле и смирености кроз сазнања која нуди. Филозофска и духовна литература помажу у разумевању света и пре/осмишљавању властитог живота. Биографска и аутобиографска књижевност мора бити заступљена у свакој библиотеци зарад позитивних ефеката које производи кроз примере савладавања животних тешкоћа људи чије животе описује. Алексејчик овај жанровски низ наставља класичном руском књижевношћу, критичком литературом и публицистиком, хумористичком и сатиричном књижевношћу истичући благотворни утицаје позитивних осећања које сваки од жанрова побуђује код читаоца. Фолклор, бајке, научнофантастична књижевност, детективски роман, драмска дела, преко педагошке, правне и уско стручне литературе, такође су се нашли на списку пожељних жанрова за примену у библиотерапији.

Учинковитост примене библиотерапије²¹ је многострука. *Позитивни емоционални доживљаји* које побуђује прочитана књига могу ублажити последице стреса и фрустрација. *Уџознавање са варијантима решења* помаже човеку код проналажења алтернативних решења за властите проблеме. Сматра се да уколико је читалачко искуство богатије, могућности које пружа библиотерапија су сразмерно веће. *Поистовећивање са јунаком књижевних дела* или идентификација, читаоца ставља пред сазнање да није усамљен у својим осећањима или у конкретној ситуацији, већ да су и други искусили исто што и он. „Тежња за поистовећивањем поприма утолико већу напетост уколико се лик јунака у асоцијацијама читаоца поклапа с његовом представом о 'суперличности' схваћеној као својеврсна идеална варијанта себе.”²² Вредност уметничке књижевности огледа се и у *уџознавању са ауторитативним ауторским моделом* стварности који може утицати на преобликовање личности. Сугестија да је књига написана за било ког читаоца *делује на индивидуално несвесно* јер је ослобођена императива да је књига написана за конкретну помоћ конкретној особи. *Буђење емпатије* свакако је један од примарних учинака читања. Терапеутски ефекат *формирање самосталној живојној сјава* читаоцу користи за неке будуће

²⁰ Више о томе: Н. В. Аверјанов, „Лек за душу: примена библиотерапије у библиотеци”, превод Гордана Стевић, *Корак библиотеке* 2, 2 (2017): 128–148.

²¹ Више о томе: Наталија Томовна Оганесјан, „Библиотерапија као средство корекције психичких стања...”, 557–563.

²² Исто, 559.

животне конфликти. Добре стране читања огледају се и у ефектима као што су *уздицање проблема на свесни ниво вербализацијом или избављање од емоционалних проблема исцовешћу*. Такође, терапевтска интеракција са уметношћу иницира *формирање нових облика односа према стварности*. „Уметност има, дакле, низ превентивних функција у друштву, повезаних са регулацијом емоционалне равнотеже. [...] Уметност преузима на себе вишак утисака спољашњег света који нису дошли до изражаја у спољашњим поступцима. Самим тим она смањује претерану напетост упијајући неостварени део живота нашег нервног система.”²³

Закључне напомене

Истражујући тему библиотерапије показало се да код нас не постоји велики број аутора који се њоме баве. Стога, на овом месту ваља споменути тестове из домена библиотекарства који проблематизују терапију читањем, а чија је ауторка Јелена Бенић – „Психолошки аспекти библиотечке делатности” и „Интердисциплинарност у библиотекарству”. Ауторка покреће питања образовања и стручног усавршавања библиотекара наводећи да се у Србији занемарује психолошка компонента библиотечког посла. Јелена Бенић истиче да код нас постоје само два акредитована семинара посвећена психолошком аспекту библиотекарства – један је сама осмислила, док је Јелена Јовин ауторка другог. Са медицинског аспекта питањем библиотерапије бавила се Маја Радановић, скрећући пажњу на позитивни учинак примене библиотерапије на лечење депресије. Проблем недостатка литературе који тематизује библиотерапију имплицира питање њене примене. За разлику од земаља у којима се примењује библиотерапија, једини пример овакве праксе код нас сведочи текст „Улога библиотеке у библиотерапији” Љиљане Симић која констатује да код нас постоји мали број здравствених установа и библиотека у којима постоји интересовање за спровођење библиотерапије. Као позитивне примере наводи болничку библиотеку Златиборског округа, огранак градске Библиотеке „Вук Караџић” у Пријепољу која је у оквиру установе неуропсихијатрије отворила свој огранак, као и Институт за ментално здравље у Београду. „Код нас се библиотерапија у оквиру миље терапије спроводи на Институту за ментално здравље у Београду, у Дневној болници за адолесценте. Поред групне

²³ Исто, 562.

и породичне психотерапије, терапијске заједнице, радне и арт терапије и фитнеса, примењује се и библиотерапија која обухвата планско читање и психолошку обраду одговарајуће литературе и текстова у третману особа са емоционалним или менталним тешкоћама.”²⁴ Сем ових скромних и драгоцених примера библиотерапије пронађених у тексту Љиљане Симић, на помињање сличних примера праксе у нашој земљи нисмо наишли.

Примена библиотерапије у раду библиотека вероватно би утицала на њену друштвену улогу, нарочито у времену у коме је култура читања упитна и у коме се тежи стварању библиотека без књига. Упркос новим технологијама које прихвата, „библиотекарство може да се наметне своме окружењу једино ако се врати испуњењу оних задатака по којима се увек разликовало од свих других делатности“. Библиотерапијска пракса могла би ревитализовати готово сакралну, архетипску улогу књиге и библиотеке – исцељење душе.

²⁴ Љиљана Симић, „Улога библиотеке у библиотерапији”, <http://www.vma.mod.gov.rs> (преузето 10. 8. 2021).

Literatura i izvori:

1. Averjanov, N. V. „Lek za dušu: primena biblioterapije u biblioteci”, prevod Gordana Stević. *Korak biblioteke* 2, 2 (2017): 128–148. (на ћирилици)
2. Aristotel. *O pesničkoj umetnosti*. Beograd: Prosveta, 1982. (на ћирилици)
3. Benić, Jelena. „Interdisciplinarnost u bibliotekarstvu. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* 16, 19 (2017): 9–20. (на ћирилици)
4. Benić, Jelena. „Psihološki aspekti bibliotečke delatnosti”. *Glasnik Narodne biblioteke Srbije* 15, 18 (2016): 173–184. (на ћирилици)
5. Isajeva, Jelena Nikolajevna. „O socioničkoj bibliopsihologiji i socioničkoj biblioterapiji”. U *Biblioteka kao ogledalo Vaseljene*, priredio Dobrilo Aranitović, 543–556. Beograd: Službeni glasnik, 2009. (на ћирилици)
6. Oganjesjan, Natalija Timovna. „Biblioterapija kao sredstvo samoaktuelizacije psihičkih stanja”. U *Biblioteka kao ogledalo Vaseljene*, priredio Dobrilo Aranitović, 531–542. Beograd: Službeni glasnik, 2009. (на ћирилици)
7. Oganjesjan, Natalija Tomovna. „Biblioterapija kao sredstvo korekcije psihičkih stanja ličnosti”. U *Biblioteka kao ogledalo Vaseljene*, priredio Dobrilo Aranitović, 557–563. Beograd: Službeni glasnik, 2009. (на ћирилици)
8. Pandurević, Jelenka, Maja Anđelković. *Kratka istorija pisma, knjige i biblioteka*. Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci, Filološki fakultet, Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske, 2014. (на ћирилици)
9. Radanović, Maja. „Biblioterapija kao edukativna i terapijska alatka i prikaz portretisanja psiholoških fenomena u jednom književnom delu, sa posebnim osvrtom na depresiju”. *Timočki medicinski glasnik* 40, 2 (2015): 106–110.
10. Simić, Ljiljana. „Uloga biblioteke u biblioterapiji”, <http://www.vma.mod.gov.rs> (preuzeto 10. 8. 2021). (на ћирилици)
11. Stokić, Gordana. *Ka filozofiji bibliotekarstva*. Pančevo: Mali Nemo, 2002.
12. <https://covers4all.ru/mk/krovotecheniya/chitat-onlain-moi-alkogolizm> (pristupljeno 23. 10. 2021).
13. <https://hr.pour-femme.org/8887667-book-therapy-a-book-will-save-our-lives-find-out-how> (pristupljeno 23. 10. 2021).
14. <https://hr.griego-medical.com/vzaimosvjaz-psihicheskikh-sostojanij-i-povedenija.htm> (pristupljeno 23. 10. 2021).
15. <http://psihokomunikacije.com/zanimljivi-tekstovi/sta-je-to-lekovito-citanje-ili-biblioterapija/> (pristupljeno 23. 10. 2021).
16. <https://stil.kurir.rs/lifestyle/zanimljivosti/146015/biblioterapija-kako-knjige-pomazu-u-lecjenju-mentalnih-poremecaja> (pristupljeno 23. 10. 2021).

Danica Savić

University Library, Kragujevac

danica.savic@uni.kg.ac.rs

THE ORIGIN, DEVELOPMENT, AND SIGNIFICANCE OF BIBLIOTHERAPY

Summary: The paper aims to synthesize the available texts that problematize bibliotherapy as an auxiliary therapeutic method scientifically recognized only in the twentieth century. Also, in addition to defining the term, it presents the importance of bibliotherapy on the transformation of personality, as well as the role of therapists/librarians in the process of treatment with books. The paper emphasizes the results of socionics, which additionally complements the bibliotherapeutic method with knowledge about the types of readers based on Jung's typology of personality. Similar to personality types, there are different book types within bibliotherapy that enable an individualized approach in the treatment process. Different types of bibliotherapy - institutional, clinical, and developmental - jointly performed by medical and library experts are presented and described. The paper presents multiple positive effects of bibliotherapy, from psychocorrection of emotional state, through creative and adaptive habits, to improvement of communication with others. Also, domestic authors who have so far contributed to the study of this topic are listed.

Keywords: concept of bibliotherapy, institutional bibliotherapy, clinical bibliotherapy, developmental bibliotherapy, socionics, types of readers, types of books, bibliotherapy literature, effectiveness of bibliotherapy.

Примљено: 8. септембра 2021.

Исправке: 23. октобра 2021.

Прихваћено: 5. новембра 2021.

Mariana Palashevska
National and University Library
“St. Clement of Ohrid”,
Skopje, North Macedonia
marianapalashhevska@gmail.com

Стручни рад
УДК 028.8:615.85
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2021.63.2.2>

BIBLIOTHERAPY OR BOOKS ON PRESCRIPTION

Libraries, more important than ever!

Summary: This paper provides an overview of the bibliotherapy process and discusses some of the basic implementation techniques. The paper emphasizes and explains the difference between institutional, clinical, and developmental bibliotherapy, giving a brief overview of the historical development of this discipline. This paper emphasizes also the importance of bibliotherapy during the COVID-19 pandemic. Lately, developmental bibliotherapy has been considered a novelty among the activities offered by libraries. Bibliotherapeutic workshops (group or individual) dealing with certain life issues are organized and conceptualized differently, depending on the age, interest, and problems of the participants.

Keywords: bibliotherapy, book, developmental bibliotherapy, clinical bibliotherapy, library, book treatment.

Introduction

In a crisis, people mobilize to deliver services and resources where they are needed most. That is exactly what happened in the library world. From pandemic virtual programs to compiling booklists, librarians around the globe sought to educate adults and children during a time of uncertainty. This paper emphasizes the importance of bibliotherapy during the COVID-19 crisis. Bibliotherapy is a systematic intervention regarding the use of carefully selected reading materials in order to help persons to cope with stress and personal problems.

So much is tried today to help people with mental or psychosomatic disorders. In addition to the established methods of psychotherapy, behavior therapy, and psychoanalysis, alternative forms of assistance such as laughter,

painting, dance, and music therapy are increasingly being used. Recently, another form of therapy has gained a foothold in the world in which the patients' reading and writing exercises should be promoted – poetry and bibliotherapy.

Healing with art has unusually gained momentum in modern societies, and especially the use of fiction for bibliotherapeutic purposes. Reading a book causes different feelings: sadness and grief, happiness and joy, and it helps to overcome unpleasant situations and stresses.

Because of all this, life itself has imposed a new role on librarianship – therapeutic, more precisely bibliotherapeutic. Libraries can offer a cure for the soul. Numerous studies conducted in libraries show that readers are increasingly turning to books to solve their mental problems and seek help from librarians.

Definition of bibliotherapy¹

A distinction should be made between bibliotherapy applied in health care institutions in modern psychotherapeutic practice and reading for the soul, which is discussed in this paper. There are several divisions of bibliotherapy, but the division into institutional and developmental is generally accepted. Institutional (clinical) bibliotherapy is conducted in medical institutions, while developmental therapy is usually performed in libraries.

There are many definitions of bibliotherapy in the literature today, and almost all who have studied it have their own definition of it. One of them is: “The interaction that develops between literature and the reader encourages identification and emotional reactions that lead to a cathartic experience. Bibliotherapy is an old healing skill in a new guise.”

History of bibliotherapy

The idea of healing with the help of books is not new. Although the term *bibliotherapy* originated in the early twentieth century, the therapeutic effect of books was known much earlier. The power of the book was known in ancient civilizations. This is evidenced by the inscriptions: *A place for healing of the soul* at the entrance of the library in Thebes, Ancient Greece, and *A cure for the*

¹ American Library Association, “Bibliotherapy”, <http://www.ala.org/tools/atoz/bibliotherapy> (accessed August 21, 2021) Document ID: 5c057e6a-0cfe-2e64-7d10-96ae5f18b6ff

soul found in the library of Pharaoh Ramses II.² The great minds of antiquity also debated the significance of literature and its influence on readers. In their opinion, literature is a way of cognition, a means of education, and an object of aesthetic enjoyment. Plato says that art brings man to a complete inner balance, but it can also cause unrest. Aristotle, on the other hand, pointed to the relationship between reading and health, where reading is a process for purifying emotions – catharsis. Analyzing the tragedy, he finds that poetry can remove feelings of fear and suffering. According to him, literature is a kind of therapeutic tool. Avicenna, a scientist, philosopher, and doctor, in his *Book of Healing* writes about three means in the hands of healers, the first of which is the word.

Bibliotherapy³ flourished during the First World War when libraries were opened in military hospitals and therapeutic readings were conducted among wounded soldiers to more easily overcome the traumatic events of the war. It was found that those soldiers who read recovered much faster. Thus, bibliotherapy received another confirmation. In 1939, the American Library Association was formed, within which a special Committee on Bibliotherapy was formed, which gave bibliotherapy official status in the United States. After World War II, bibliotherapy spread to educational, training, and psychosocial areas. In 1949, Carolyn Schrods defended her doctoral dissertation entitled *Bibliotherapy – Theoretical and Clinical Experimental Study*, which laid the foundations of a scientific approach to bibliotherapy. This work was a pioneering study and the starting point for the study of bibliotherapy. Since then, bibliotherapy has been involved in various types of rehabilitation therapies.

Poetry therapy and bibliotherapy

In bibliotherapy, literature or literary ideas and cultural means are recorded by the reader, listener, or viewer. In poetic therapy, the texts are written and designed by oneself. The origins of the two therapies come from different sources and cannot always be clearly distinguished from each other historically or in practical terms.

Writing and reading one's own and other people's texts can open new intellectual horizons and open new worlds, making new "paths to oneself".

² Emmanuel Stip, Linda Östlundh, Karim Abdel: "Bibliotherapy: Reading OVID During COVID", *Front. Psychiatry* (December 7, 2020), doi.org/10.3389/fpsy.2020.567539

³ Anett Grest, *Bibliotherapie in Bibliotheken* (2020), https://www.researchgate.net/publication/343140507_Bibliotherapie_in_Bibliotheken, DOI: 10.18452/21618,

Thus, the poetic medium enables the subject to understand himself through self-experience, and then to understand the processes in his life, as well as in the outside world.

Poetry therapy⁴

The word *poiesis* comes from Greek and means to create, make and shape, to shape language and poetry with words. Poetry therapy works with texts that you have written and designed yourself. Writing works by actively shaping something. With designed language, poetry therapy is associated with one of the oldest therapeutic media.

Libraries in the past were seen as places that, in addition to knowledge, promised rest and healing. The Library of Alexandria, built in the 3rd century BC, which kept the most important scrolls of all subjects of science and literature, was called the *sanctuary of the soul*. In ancient times, exercise books were of great importance. They were called hypnomes. The term comes from ancient Greek and means *left brain*.

Hypnomes were once mainly used as aids in memory and self-reflection. The French philosopher Michel Foucault recalls the hypnomes and states that the records of the read texts, conversations, reflections, as well as impressive details can be read occasionally and thus be considered new. Integrative therapy has been committed to the *culture of diaries* since its inception.

The Greek philosopher Aristotle, on the other hand, developed the doctrine of catharsis. The viewer could empathize with the characters portrayed in the tragedy, identify with the suffering of the protagonists and, in the meantime, witness new strategies. This should serve to clear the stressful feelings and thus bring relief. This example clearly shows that the boundaries between poetry therapy and bibliotherapy are intertwined.

History of modern poetry therapy

In the 18th and 19th centuries, writing therapy appeared sporadically among writers and other scholars. Theodor Fontane, for example, on the advice of his doctor wrote down his childhood memories during his worst life crisis and

⁴ National Association for Poetry Therapy, <https://poetrytherapy.org/>

illness (1892). Writing the book *Meine Kinderjahre* (My Childhood), he returned to the time when he was a young boy. In doing so, he gained new strength and completed the novel *Effie Brist* and wrote two other novels.

As early as 1751, Benjamin Franklin established the first psychiatric clinic in the United States – the Pennsylvania Hospital in Philadelphia. The clinic had a “pioneering role” because of the particularly humane treatment of the mentally ill and the first occupational therapies developed there, including the creation of texts. Patients’ songs have been published in the domestic magazine *The Illuminator*.

How does the bibliotherapy process affect the reader?

Affective changes (attitudes, values, emotions):

- Empathy is developed;
- Positive attitudes are formed;
- Social adjustment is achieved;
- A positive self-image is formed;
- Emotional pressure is released;
- New interests are encouraged;
- Tolerance, respect, and acceptance of others and their differences are promoted;
- Moral values are stimulated and re-examined, resulting in character development.

Cognitive changes (intellect, thinking):

- Critical thinking, analysis, inference, decision making, problem solving, court formation are stimulated;
- The problem is put into perspective to get an adequate proportion; the reader understands the universality of the problem;
- Knowledge is gained through indirect experiences;
- The insight into human behavior and its motives is provided;
- The reader’s ability to evaluate is developed;
- The reader is encouraged to think at a higher level;
- The reader is motivated to think before making a decision;
- The ability to think abstractly is developed;
- It is revealed that the problem can have several solutions and that individuals themselves choose how to deal with it.

Developmental bibliotherapy in libraries

Developmental bibliotherapy (interactive, creative, educational) treats everyday problems that people face throughout life. It is intended for healthy people who are involved in it voluntarily, are looking for a solution to their problems, and strive to get to know themselves better. It does not require a psychiatrist or any other medical person, but can be conducted by professors, educators, pedagogues, social workers, as well as librarians in schools, libraries, kindergartens, and nursing homes.

Fiction and didactic literature are most often used. Apart from solving the existing problems, it often has a role in preventing the side effects and procedures, especially in children.

The purpose of the library and the work of the librarian can be viewed from different angles. It is not the same if we are talking, for example, about the content of general science, specialized, public, or school libraries. Depending on the field of activity, different requirements and goals are set before the profession. What libraries have in common, however, is the importance of providing information, relevant literature, and expanding activities and programs for users, including fostering reading and literacy habits. Librarians directly influence the community through their work. If we look, for example, at the profile of school libraries in Skopje – the results will show a wide range of content and we cannot say that all school libraries offer identical services. The reason for this is the different affinities and levels of knowledge and skills of librarians. The background of their education is also very different.

Liz Brewster, a British librarian and author of numerous researches and articles on library therapy, points out three ways to do librarianship – through:

- providing availability and recommendation for self-help literature
- developing creative methods (for example, writing a diary, changing a story)
- informal implementation of bibliotherapy (these are cases when the librarian works with users individually or in groups resulting in spontaneous problem solving or emotional/psychological support).

Successful implementation of bibliotherapy – examples from English libraries

In further analysis, examples of good practice will be presented. The project *Books on Prescription*⁵ is implemented in the English public libraries. It is about quality cooperation between doctors, librarians, and counseling psychologists who jointly made a list of checked books for self-help. The project is based on cognitive-behavioral psychology and allows users to come to the family doctor or visit the library to look for recommended literature. The aim is to provide alternative knowledge for proper behavior in problematic situations.

The English model of “enhanced care” essentially follows two guidelines for health care. Treatment should be tailored to the patient at varying degrees of intensity. Continuous monitoring of progress and decisions allows intensifying measures in the absence of significant health improvement. The potential clinical and economic benefits of such step-by-step intensification of care services stem from the possibility and acceptance of “minimal interventions” by the patient and therapist. Therefore, only treatments that can be offered in different degrees of intensity, which is the case with psychological therapies, correspond to this model.

Cardiff model

In the UK, bibliotherapy began in Cardiff, where a scheme was developed linking the city libraries and medical practices. This scheme is now known as *Book Prescription Wales* and is used throughout the health service in Wales.⁶

Bibliotherapy represents here a “minimal intervention” and various special forms of this therapy have been developed in the United Kingdom. One specialty offered in England in connection with “enhanced care” and librarianship, and where public librarians now come into play, is the so-called Cardiff model. This model currently offers most of the more than 20 programs in the UK using self-help books. Patients who come with mild to moderate mental illness are “prescribed” an appropriate book title from a standardized

⁵ “Reading Well Booklists”, *Reading Well*, <https://reading-well.org.uk/books/books-on-prescription>

⁶ *Health in Wales*, <https://www.wales.nhs.uk/>

list. In Cardiff, patients with book “prescriptions” then go to the local public library, where these self-help books are kept, and obtain them in a similar way as a conventional loan.

This model does not provide additional assistance in using the book. However, some studies show that even a small amount of help can bring benefits. Because patients often do not have a clear idea of the application and theory of self-help. There is also an initial difficulty in using this literature, such as a lack of energy to perform tasks. The overall contradictory results regarding the benefits of supported versus unsupported self-help stem in large part from the fact that support was insufficiently defined and often not properly explored.

Devon project

The so-called service model two plus one has proved to be very acceptable to patients giving good results in terms of the number of patients treated and clinical efficacy. A 30-minute consultation is offered as support at the start and additional 15-minute sessions with reduced frequency. Before starting treatment, patients are explained the nature of self-help books, as well as tips on how to use them and how to take psychological problems into their own hands. If patients decide to help themselves, they will receive a prescription for a self-help book. Prescriptions can be purchased at most Devon public libraries.

The following sessions will then address questions about motivation and support in acquiring the skills described in the books. If the client initially has difficulty with the concept of self-help, the clinic has supervisors who offer additional sessions. Primary Health Care Mental Health Graduates (GMHW) are trained within the Devon program, as part of a postgraduate university certificate specifically for “helping people help themselves”.

The GMHW concept has been introduced in England in response to the need to increase the supply and accessibility of psychiatric care in primary care. Their role is not precisely defined, so they can adapt to different circumstances. The Devon self-help booklist⁷ is the same as the one used in the Cardiff project, with minor changes. The list was developed with the intensive participation of psychiatric specialists. The list includes 20 psychiatric health problems, with over 80% of the headings using an approach to cognitive behavior, and many of

⁷ *Book Prescription Scheme Devon - Self Help Book List*, <https://www.fiveareas.com/bookprescriptionschemes/devon.htm>

them have been the subject of clinical trials. The books are suitable for almost any level of reading and are specially designed for the supported method of work. In order to update the list, a Review Panel has been set up, consisting of psychiatric professionals and user representatives.

As in the Cardiff model, public libraries play an important role in the Devon project (Devon, Plymouth, and Torbay). Library services have been involved in program development from the beginning. Self-help books are available in major libraries, as well as in smaller libraries. They are kept there just like other books, though in larger numbers. If users are clients of the self-help clinic, they can submit their prescriptions in exchange for a self-help book. These books can be borrowed like any other library book. Additional library services can also be used.

This possibility and the widespread promotion of the program in libraries play important role in reducing the stigma associated with its use. The model of supported self-help using books is becoming more widespread in the UK.

How a book a day can keep pandemic stress away

In epidemics and during the COVID-19 pandemic, when information outbreak is enormous, society should be reminded of the importance of libraries and the role of librarians in organizing and disseminating information. Accurate information is the key to handling a chaotic situation.

After more than a year of virtual school and pandemic stress bearing down on them, reading has become a much-needed escape for families. Reading stories, especially fantasy, is a “social vaccination” against all the restrictions because they help people find a way to exit what COVID-19 put into play. Studies have shown that fictitious worlds can help us deal with real-life problems and promote wellbeing.⁸

One of the available non-pharmacological treatments in the psychological literature is bibliotherapy. This is defined as guided reading to therapeutic change. Bibliotherapy has been studied by mental health scientists in recent years as a tool, different from traditional interventions, that improves the readers’ lives. Though several definitions have been created to conceptualize bibliotherapy,

⁸ “Read, Talk, Share – our new campaign tackling loneliness and supporting mental health during the COVID-19 pandemic”, *Reading Well*, <https://reading-well.org.uk/news/read-talk-share-our-new-campaign-tackling-loneliness-and-supporting-mental-health-during-the-covid-19-pandemic>

they all focus on three essential elements: reading material for inside- or outside-session use, a therapeutic and achievable goal, and personal improvement.

A library is the best resource to save people from rumors and misinformation in a pandemic. With physical libraries being shut, librarians are active in providing online information services to the general public. Many libraries are conducting information literacy programs alerting people about COVID-19. It is suggested that during the lockdown period, people can do leisure reading and writing. Moreover, through directed reading, bibliotherapy can be provided as therapeutic adjuvants in medicine and psychiatry in the solution of personal problems. Librarians can provide reader advisory services via electronic media which may help in relieving the agony due to the pandemic and the lockdown situation.

During the pandemic, we have inadvertently become people locked in our loneliness. The coronavirus has stopped the rhythm of our lives. So we all rediscovered books. These are some of the potential titles covering topics relevant to times of the COVID-19 pandemic offered by Macedonian libraries:⁹

- *Love in the time of cholera*, Gabriel Garcia Marquez: Cholera epidemic forms the background to a doomed love story, with an analogy being made between the epidemic and amorous passion;
- *The Perfume*, Patrick Süskind: loss of smell can be the first symptom of COVID;
- *The Plague*, Albert Camus: Camus reminds us that it is important to have moments when you recharge your batteries and regain your strength at the heart of the plague;
- and of course fairy tales for children.

Conclusion

The development of interactive space for bibliotherapy is intended for librarians, teachers, professors, social workers, and all others who have the desire and sensitivity to combine artistic texts and everyday topics that cause different psychological processes in people. Today, bibliotherapy (reading therapy) is attracting the increasing attention of scientists and practitioners, who are trying to make the most of the “healing” properties of the book.

⁹ <https://plus.si.cobiss.net/most-read-web/rest/v1/mk/mk/books/search-public/?maxResult=100&periodFrom=202001&periodTo=202109&pubType=1&targetGroups=4>

The aim of this paper is to provide an overview of the diverse field of bibliotherapy. Furthermore, the question of the timeliness of bibliotherapy, its popularity, and possible additional applications through new media, especially the internet, has to be answered. The development of bibliotherapy should also be a good opportunity for cooperation between medical experts and public libraries. Models already used in the United Kingdom are presented in the paper. A large amount of literature on self-help and life support in the book market confirms the needs of consumers. However, it is often helpful to have help on hand. Perhaps this paper can help make a more critical view of the advisory literature, where and for whom it is appropriate, and at the same time provide options for dealing with this problem.

References:

1. American Library Association. "Bibliotherapy". <http://www.ala.org/tools/atoz/bibliotherapy> (accessed August 21, 2021) Document ID: 5c057e6a-0cfe-2e64-7d10-96ae5f18b6ff.
2. *Book Prescription Scheme Devon – Self Help Book List*, <https://www.fiveareas.com/bookprescriptionschemes/devon.htm> (accessed August 21, 2021).
3. Grest, Anett. *Bibliotherapie in Bibliotheken* (2020), https://www.researchgate.net/publication/343140507_Bibliotherapie_in_Bibliotheken (accessed August 21, 2021) DOI: 10.18452/21618.
4. *Health in Wales*, <https://www.wales.nhs.uk/> (accessed August 21, 2021).
5. *National Association for Poetry Therapy*, <https://poetrytherapy.org/> (accessed August 21, 2021).
6. <https://plus.si.cobiss.net/most-read-web/rest/v1/mk/mk/books/search-public/?maxResult=100&periodFrom=202001&periodTo=202109&pubType=1&targetGroups=4> (accessed August 21, 2021).
7. "Read, Talk, Share – our new campaign tackling loneliness and supporting mental health during the COVID-19 pandemic". *Reading Well*, <https://reading-well.org.uk/news/read-talk-share-our-new-campaign-tackling-loneliness-and-supporting-mental-health-during-the-covid-19-pandemic> (accessed August 21, 2021).
8. „Reading Well Booklists”. *Reading Well*, <https://reading-well.org.uk/books/books-on-prescription> (accessed August 21, 2021).
9. Stip, Emmanuel, Linda Östlundh, Karim Abdel Aziz. "Bibliotherapy: Reading OVID During COVID". *Front. Psychiatry* (December 7, 2020), doi.org/10.3389/fpsy.2020.567539 (accessed August 21, 2021).

Мариана Палашевска

Национална и универзитетска библиотека

„Св. Климент Охридски”, Скопје, Северна Македонија

marianapalashavska@gmail.com

БИБЛИОТЕРАПИЈА ИЛИ КЊИГЕ НА РЕЦЕПТ**Библиотеке, важније него икад!**

Сажетак: Овај рад даје преглед процеса библиотерапије и разматра неке од основних техника које се користе у имплементацији. Наглашава се и објашњава разлика између институционалне, клиничке и развојне библиотерапије, и даје кратак осврт на историјски развој ове дисциплине. У раду је истакнута и важност библиотерапије за време пандемије ковид-19. У последње време, развојна библиотерапија сматра се новином међу активностима које нуде библиотеке. Библиотерапеутске радионице (групне или индивидуалне) организују се у складу са одређеном животном темом, конципираној у зависности од старости, интересовања, проблема полазника.

Кључне речи: библиотерапија, књига, развојна библиотерапија, клиничка библиотерапија, библиотека, лечење књигом.

Примљено: 18. августа 2021.

Исправке: 19. октобра 2021.

Прихваћено: 8. новембра 2021.

Слађана Галушка
Основна школа
„Свети Сава”, Београд
sladjanagaluska@gmail.com

Стручни рад
УДК 028.8:615.85]:027.8
027.6(497.11)

<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2021.63.2.3>

КРЕАТИВНА БИБЛИОТЕРАПИЈА У ШКОЛСКОЈ БИБЛИОТЕЦИ

Сажетак: У раду се разматра појам библиотерапије из угла библиотекара, могућност организовања библиотерапије у школама у односу на циљеве образовања, као и улога школског библиотекара у организацији активности са децом које се заснивају на коришћењу методе креативне библиотерапије. Представљени су примери из праксе библиотекара Основне школе „Свети Сава” у Београду – радионице са темом толеранције уз коришћење збирке прича *Риба риби бризе реј*, часови пројектне наставе који су засновани на тумачењу дела из школске лектире као што су *Мој дека је био љрешња* и *Орлови рано леће* и сл. Аутор поставља и питање зашто о примени библиотерапије у школама у Србији нема више радова. Један одговор проналази у чињеници да иако школски библиотекари реализују бројне активности са децом, засноване на читању и интерпретацији књижевних дела, које јесу библиотерапија, често не користе тај термин. У закључку аутор позива наставнике и библиотекаре да се подсети свих активности у којима користе методу библиотерапије, да пишу о њима и да их представе јавности.

Кључне речи: креативна библиотерапија, школски библиотекар, школска библиотека, читање, креативност, Основна школа „Свети Сава”.

Увод

Премда има много радова о библиотерапији који се могу наћи на интернету, мало је оних који долазе из Србије. За разлику од школских библиотекара у Хрватској који у свом раду доста користе библиотерапију и где се много пише о овој теми, приметно је да у Србији има тек неколико радова у којима библиотекари износе своја искуства. Поставља се питање да ли се и како може користити библиотерапија у школи/школској библиотеци и зашто се о томе не пише довољно.

Овај рад се, након кратког дела у вези са развојем библиотерапије, врстама и корацима у примени, бави библиотерапијом у школама и улогом библиотекара и наставника у организацији активности/радионица са децом које се заснивају на коришћењу методе креативне библиотерапије. Циљ рада је да укаже на повезаност рада школског библиотекара и библиотерапије, да се представе примери из праксе једног библиотекара и позитивни ефекти библиотерапије, као и да се пружи могући одговор на постављено питање.

Појам библиотерапије

Књижевност је неисцрпан извор знања и спознаја о животу и у одређеним примерима помаже и приликом савладавања животних препрека или на њих упозорава. Сматра се да читање одређене литературе може изменити живот човека. У тим примерима, кад књижевност има неку врсту терапеутске улоге, можемо говорити о библиотерапији.

Ту посебну улогу књижевности препознали су библиотекарски у старом веку када на улазу у библиотеке постављају натпис „лечилиште за душу”. Аристотел у делу *О њесничкој уметности* („Поетика”) говори о великом утицају књижевности на читаоце у оквиру дефиниције трагедије и увођи појам катарзе: „Трагедија је, дакле, подражавање озбиљне и завршене радње која има одређену величину, говором који је отмен и посебан за сваку врсту у појединим деловима, лицима која делају а не приповедају; а изазивањем сажаљења и страха врши прочишћење таквих афеката.”¹

Амерички психијатар Семјуел Кротерс (Samuel Crothers) први користи термин „библиотерапија” 1916. у чланку „Литерарна клиника” у часопису *The Atlantic Monthly* где говори о методи приписивања одређене литературе пацијентима за потребе терапије: „Права улога књижевне критике није да пренесе суд о књизи, него да утврди стање читаоца. Какво је његово стање пре и после читања? Да ли је њему било боље или горе? Из мог угла гледања књига је литерарни лек дат ономе коме је потребан.”²

Библиотерапија се у 20. веку развија у болницама као део психотерапије, а средином века интересовање за њу показују и библиотекарски. Америчко удружење библиотекара усваја 1966. дефиницију библиотерапије:

¹ Аристотел, *О њесничкој уметности* (Београд: Рад, 1982), 41.

² Samuel McChord Crothers, “A Literary Clinic”, *The Atlantic Monthly* (1916), <https://www.unz.com/print/AtlanticMonthly-1916sep-00291/?View=PDF> (преузето 6. 9. 2021).

„Селекција материјала за читање као помоћног терапијског средства у медицини и психијатрији, такође, водича у решавању личних проблема кроз вођено читање.”³

Седамдесетих година 20. века библиотекарка Реа Рубин (Rhea Rubin) у тексту „Употреба библиотерапије у одговору на седамдесете”⁴ каже да „библиотерапија обухвата различите области које промовишу лични раст кроз разговор о књижевности. Може се користити са нормалним грађанима који желе да нешто више науче о себи, као и са особама које су ментално или социјално неприлагођене и треба да промене своје понашање. Библиотерапија је библиотечки приступ јер се заснива на библиотечној услузи, као и на принципима психологије и образовања одраслих”.

С обзиром на то да библиотерапија има широко поље деловања, у односу на учеснике, циљеве, поставке и оне који је спроводе, разликују се три типа: институционална, клиничка и развојна библиотерапија. Институционална и клиничка библиотерапија спроводе се у болничком окружењу, са групом учесника који имају емоционалне проблеме или проблеме у понашању, воде је психијатри, лекари или библиотекар, а циљ је промена понашања учесника. Развојна библиотерапија користи се у раду са здравом популацијом као превентива у случајевима свакодневних стресних ситуација. Сврха јој је да унапреди нормалан развој и самоактуализацију, или да одржава ментално здравље. Спроводи се, најчешће, у школама и библиотекама са групом деце или одраслих који желе да боље разумеју себе и своје проблеме. Програм осмишљава и води библиотекар или наставник, а то може бити психолог или социјални радник.

Реа Рубин у истом тексту уводи разлику између традиционалне библиотерапије, засноване на читању књига, и креативне у којој учесници стварају књижевна дела: песме, кратке приче, дневничке белешке и сл. Говорећи о трендовима 80-их година 20. века ауторка указује да се као материјал за библиотерапију, осим књиге, може користити и филм.

Може се рећи да је основни принцип на коме се заснива библиотерапија – док читају, људи се идентификују са ликовима књижевног дела и проживљавају њихове емоције, ослобађајући истовремено своје емоције што доводи до промене у начину размишљања о себи и другима и доноси

³ American Library Association, “Bibliotherapy”, <https://www.ala.org/tools/atoz/bibliotherapy> (преузето 6. 9. 2021).

⁴ Rhea J. Rubin, “Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library trends*, 1979, <https://core.ac.uk/download/pdf/4816412.pdf> (преузето 6. 9. 2021).

нове облике понашања. У литератури се наводи да процес библиотерапије има четири фазе процеса: идентификацију, пројекцију, катарзу и увид.⁵

Идентификација је фаза повезивања, поистовећивања са ликом из текста, са искуством или догађајем у причи.

Пројекција је процес при коме читалац себе и своја осећања пројектује у лик са којим се идентификовао и може да преиспитује своје поступке и вреднује их очима лика. Добија увид у различите животне ситуације и њихово разјашњење, а тиме и нова знања и вештине које може да примени у свом животу.

Катарза (појам преузет из Аристотелове *Поетике*) – доживљај емоционалног растерећења и олакшања кроз емоције лика са којим је извршен процес идентификације.

Увид – долажење до увида у личне проблеме, што може бити кључ за њихово решење.

Библиотерапија у школи

Школа је основно окружење у коме деца успостављају међусобни однос. У њој стичу знања из различитих области и уче да одреде своје циљеве и остваре их, и да разумеју себе и друге. У школи деца треба да се оспособе за рад, даље образовање и самостално учење и за самостално и одговорно доношење одлука које се односе на сопствени развој и будући живот. Циљеви образовања су и да деца развијају позитивне људске вредности, постигну пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој, уважавају различите вредности и да се подстичу на изградњу сопственог система вредности и вредносних ставова који се темеље на начелима различитости и добробити за све, да развијају и негују другарство и пријатељство, усвоје вредности заједничког живота и буду одговорни за своје поступке.⁶

Стога је важно да се деца нађу у ситуацијама и доживе искуства која ће им омогућити да се суоче са проблемима и успешно их реше. Добра сарадња наставника и стручних сарадника доприноси да се брже одреде

⁵ Dijana Sever, *Biblioterapija: primjeri dobre prakse u hrvatskoj i svijetu* (Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2015), <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6085/1/Biblioterapija.pdf> (преузето 5. 9. 2021).

⁶ Министарство просвете, науке и технолошког развоја, „Закон о основама система образовања и васпитања”, <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/08/Zakon-o-osnovama-sistema-obrazovanja-i-vaspitanja.pdf> (преузето 6. 9. 2021).

потребе деце и да им се пружи подршка у личном развоју и стицању сигурности у различитим областима живота. Један од начина на који се може одговорити на дечије потребе је библиотерапија. У школским условима библиотерапија је (развојна, креативна) комбинација читања и промишљања о прочитаном, разговор о књигама да би читалац сагледао одређену ситуацију на другачији начин, решио неки проблем, и/или унапредио лични раст и развој.

Кораци у процесу библиотерапије у школи (школској библиотеци) су:

1. Идентификација специфичних проблема са којима се деца сусрећу;
2. Избор одговарајуће литературе која може да помогне у решавању проблема;

3. Имплементација – након читања текста деца промишљају о понашању ликова и ситуацијама у којима се налазе, пореде их са својим животом (наводе личне примере) и стичу нове увиде (закључке и поуке) који им помажу у проналажењу решења личних проблема;

4. Даље активности које обухватају разговор о делу и приказивање његовог садржаја из различитих углова што подразумева креативност, на пример, кроз препричавање књижевног дела, драмско извођење по улогама, писање приказа, израду дневничких бележака јунака, писање писама, цртање илустрација итд.

Ове активности помажу ђацима да схвате да нису усамљени у суочавању са проблемима, да су људи некад снажни, а некад слаби, и да постоје различити начини решавања дилема и доношења одлука о томе како ће поступити у одређеној ситуацији.

Библиотерапију у школи могу водити библиотекари, наставници, психолози. Као литература користе се песме, приче, бајке, романи, али и филмови и други материјали коју могу бити тема разговора и извор стицања одговарајућих знања и закључака.

Школски библиотекар и библиотерапија у Србији

Школски библиотекар својим радом доприноси остварењу циљева и задатака рада школе. Учествује у остваривању програма наставе и учења за све предмете, али у свом раду највише сарађује са учитељима и наставницима српског језика и књижевности у подстицању деце на читање и развијању читалачке и медијске писмености и креативности. Од 2018. уводе се у Србији нови наставни програми чија је главна одлика учење усмерено на исходе, пројектна настава и већа примена информационих

и комуникационих технологија (ИКТ). Оствареност исхода води ка развијању компетенција (кључних, предметних и међупредметних). Уведени су нови наслови у лектури. Програм за седми разред који важи од 2020/2021.⁷ предвиђа да ученици развијају читалачке компетенције, стичу основна знања о медијској писмености и науче како функционално да повезују садржаје предметних области. Један од циљева обраде дела у оквиру лектуре је навикавање ученика да своје утиске, ставове и судове о књижевном делу подробније доказују чињеницама из самога текста и тако се оспособљавају за самосталан исказ, истраживачку делатност и заузимање критичких ставова. Такође, треба их подстицати да свет књижевног дела доведу у везу са сопственим искуством, размишљањима и светом у којем живе. (Исти су циљеви и у програмима за пети, шести и осми разред по којима се сада ради.) У свим разредима обрада књижевног дела треба да буде повезана са решавањем проблемских питања подстакнутих текстом и уметничким доживљавањем. На тај начин стимулише се ученичка радозналост, свесна активност и истраживачка делатност.

Библиотерапија као метода рада може се применити управо у остваривању ових задатака.

Креативна библиотерапија у Основној школи „Свети Сава”

Библиотекар у ОШ „Свети Сава” у Београду као методу користи креативну библиотерапију, било да ради са целим одељењем на часу, и у сарадњи са предметним наставником, или са појединим ученицима у оквиру активности у библиотеци. Реализују се разноврсне активности чији су циљеви: мотивисање ученика за читање и развијање читалачке и медијске писмености, подстицање креативности, развијање социјалних вештина и емоционалне писмености.

⁷ Министарство просвете, науке и технолошког развоја „Правилник о програму наставе и учења за седми разред основног образовања и васпитања”, *Службени гласник Републике Србије, Просветни гласник* бр. 15 (2018), <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=1cd9f883-ccfe-4a73-8ccd-95bc212169e1> (преузето 5. 9. 2021).

Пројекти за подстицање читања „Оштро Перце” и „Читам, па шта?”

Библиотекар се приликом одабира књига за библиотерапију води идејом да је најбоље користити наслове из школске лектире, као из пројеката за подстицање читања „Оштро Перце”⁸ и „Читам, па шта?”⁹ и тако подстаћи децу да читају књиге предвиђене школским програмом, али и да учествују у такмичарским пројектима и огледају се у књижевном стваралаштву.

Пројекат „Оштро Перце” повезује програм рада школског библиотекара са школским програмом. Током пројекта ученици читају одређена књижевна дела, одабрана баш зато што су литература за подстицање личног развоја деце или могу бити одговор на проблеме деце у одређеном узрасту (нека су и у програму за Српски језик и књижевност), о њима разговарају са наставницима и библиотекарима, а у даљим активностима приказују њихов садржај из различитих углова – пишу приказе књига и филмова насталих по њима, али и своје приче и бајке, цртају, глуме, израђују трејлере за књиге... Ове активности, засноване на читању и интерпретацији књижевних дела, иако нису назване библиотерапијом, управо су пример примене креативне библиотерапије као методе рада. Тај назив је изостао јер се оне реализују у сарадњи библиотекара и наставника током дужег периода и често као часови тематске и пројектне наставе. Ефекти пројекта, попут успешног тимског рада и сарадње са вршњацима током заједничког рада, затим побољшања социјалних вештина и емоционалне писмености ученика, указују на остваривање циља библиотерапије – побољшање психолошког благостања. Коришћењем литературе (прича, романа, филмова рађених на основу књига) ученици се идентификују са ликовима, доживљавају емоционалну катарзу и стичу увид у сопствена животна искуства.

Слично се може рећи и за активности пројекта „Читам, па шта?” јер ученици разговарају о прочитаним књигама са библиотекарим и наставницима и пишу приказе.

⁸ Пројекат „Оштро Перце”, чије су ауторке Слађана Галушка и Анђелка Танчић, реализује се од 2011. године. Пројекат је представљен на веб-страни Супер учење, <https://superucenje.org.rs/perce>.

⁹ „Читам, па шта?” је пројекат Библиотеке града Београда који се реализује од 2015. године. Задатак за ученике је да читају књижевна дела предвиђена програмом такмичења, пишу приказе дела и цртају илустрације.

Као пример коришћене литературе навешћемо збирку прича Јасминке Петровић *Риба риби фризе реј* која заузима посебно место у програмима поменутих пројеката. (У пројекту „Оштро Перце” била је од 2011. до 2016, а у програму „Читам, па шта?” од 2015.) Ова књига се у ОШ „Свети Сава” користи сваке године као материјал за радионице са ученицима четвртог разреда које се одржавају поводом обележавања Међународног дана толеранције. Након објашњења значења појма толеранција, кратког представљања књиге и читања једне од пет прича из ње, библиотекарка разговара са ученицима о постојању и поштовању различитости, ђаци наводе примере толерантног и нетолерантног понашања у свом окружењу и промишљају о начину решавања одређених ситуација. Радионица мотивише ученике да прочитају целу књигу и у договору са наставницима библиотекарка организује још неколико часова на којима ученици анализирају збирку прича, дискутују о дешавањима, поступцима јунака и начинима на којима се суочавају са својим проблемима и свакодневним изазовима. Ученици препознају своје проблеме сличне онима које имају јунаци и стичу увид у начине њиховог решавања. Након тога ученици пишу приказе и често се дешава да се разговор о књизи наставља у библиотеци са појединим ученицима или мањом групом деце.

Које су увиде ученици стекли представљамо кроз два примера:

„Читајући ову књигу схватио сам да нико од нас није савршен, али свако има неки таленат који га у нечему чини бољим од осталих. Свако има нешто на себи што му се не допада и мисли да би му живот био песма да му је мањи нос, или да је виши десет центиметара, или да боље игра фудбал, или.... Међутим, треба да мислимо на оне ствари које добро радимо и да не тугујемо због онога што нам се не свиђа.”¹⁰

„Могу у потпуности да разумем ликове ове књиге јер и сама понекад замуцкујем, али захваљујући својим друговима који на то не обраћају пажњу, не доживљавам то као проблем. Мислим да је ова књига веома поучна и племенита. Писац жели да нам каже да је од тога како изгледамо много важније какве смо особе и јесмо ли добри пријатељи. Свиђа ми се начин на који су дечији проблеми представљени. Нажалост, у реалности ствари не функционишу баш увек овако, али управо зато ова књига може помоћи деци широм света да схвате да нису усамљена у свом проблему.”¹¹

¹⁰ Рад ученика Јована Јовановића, објављен у школском листу *Машћарије*, број 10, http://ossvetisavabg.edu.rs/wp-content/uploads/2020/03/mastarije_10_2.pdf

¹¹ Рад ученице Марије Кузмановић објављен у школском листу *Машћарије*, број 6, http://ossvetisavabg.edu.rs/wp-content/uploads/2020/03/mastarije_6.pdf

Приказ књиге

Наставнице српског језика и библиотекарка организовале су за ученике петог разреда пројекат „Приказ књиге” у октобру и новембру 2018. Библиотекарка је разговарала са ђацима о књигама и значају читања, а затим су они говорили о својим омиљеним књигама. Добили су задатак и упутство за писање приказа омиљене књиге. У разговору о књигама ученици су препознавали ситуације сличне онима у којима се они налазе и разматрали су начин на који се јунаци суочавају са своји проблемима и колико то може њима као читаоцима помоћи да на једноставнији начин дођу до решења личних проблема, као што су проблем комуникације са члановима породице и друговима или прихватање промена у животу. У другом делу пројекта ученици су писали приказ романа *Аџи и Ема*. На часовима се дискутовало о роману и темама које се у њему обрађују: однос родитеља и деце, међусобни однос деце у школи, пријатељство итд. Ђаци су говорили о проблемима са којима се Аџи суочава и препознавали у свом животу ситуације сличне Аџијевим, као и о осећањима среће, туге, љубави која се проживели заједно са јунацима књиге. Роман им се свидео због фрагментарне форме, необичних јунака и њихових доживљаја и због бајковитих и духовитих делова. Ученици су писали приказ романа, цртали илустрације и упоређивали садржај романа и истоименог филма. Закључили су да је читање романа и разговор о њему допринео да боље разумеју и себе и друге, посебно своје родитеље. Препорука је да роман *Аџи и Ема* треба да читају и деца и одрасли – деца да би знала да сви имају тешкоће и да се оне могу превазићи, одрасли да би знали колико је деци важно да више времена проводе са њима.

Једна девојчица је у приказу књиге написала: „Овај роман је један од најлепших и најнеобичнијих које сам прочитала. Повезала сам га са собом на одређени начин. Када сам почела да тренирам атлетiku, нисам имала пријатеља и деца су ми говорила да сам спора. Онда сам упознала Милу, једну од најбољих атлетичарки, која ме је бодрила и била уз мене. Данас смо добре другарице. Упоредљујем себе са Аџијем, а Милу са Емом и зато ми је ова књига посебно важна и занимљива. Препоручујем је свима, јер и мала деца, као и баке и деке, треба да схвате шта је пријатељство и како да живот посматрамо са лепше стране.”¹²

¹² Рад ученице Нефели Папамали објављен у тексту, „Аџи и Ема”, http://ossvetisavabg.edu.rs/wp-content/uploads/2020/04/agi_ema.pdf

Бајке

Бајке се обрађују у свим разредима основне школе и део су програма пројекта „Оштро Перце”, те библиотекар организује са наставницима часове на којима ученици интрепретирају бајке (анализа садржаја, тумачење ликова и њихових поступака, уочавање етичког слоја бајке...), а затим се подстичу на стварање својих бајковитих дела. И током школске 2020/2021. организоване су разноврсне активности у вези са бајкама. У априлу 2021. реализовани су часови за ученике трећег и четвртог разреда посвећени бајкама, њеним елементима и порукама, на којима су говорили о омиљеној бајци и о томе шта су научили из ње. То су биле бајке које сви добро познају, из књига или филмова, као што су „Пепељуга”, „Снежана и седам патуљака”, „Лепотица и звер”... Библиотекар је питањима усмеравао децу да разматрају однос добра и зла, разлоге због којих јунак креће у авантуру, каква је улога пријатеља и сл. Посебно је била занимљива дискусија у вези са односом лепотице и звери и потребе да јунак мења своје понашање и постане бољи, што је подстакло децу да говоре о свом понашању и потреби да се у неким сегментима живота промене. Затим су ученици добили упутства за писање бајке и током априла су стварали своје бајковите приче. Могли су да пишу своју бајку, да познату бајку испричају са промењеним временом дешавања (савремена варијанта), или да напишу бајку која ће бити наставак неке познате бајке. Задатак је био и да ту бајку илуструју. За ученике петог и шестог разреда, који су претходних година похађали радионице у вези са бајкама, организовано је такмичење у писању бајки са темом „Пепељуга у 21. веку” и „Снежана у 21. веку”. Ученицима је у писању помагао библиотекар кроз индивидуални рад у библиотеци. Ова активност изнедрила је веома занимљиве бајке у којима су ученици писали о својим проблемима кроз измишљене ликове (бајка чији су ликови воће и поврће као здрава храна, тј. добро, и слаткиши као нездрава храна, тј. зло) или су писали о проблемима младих данас како их они виде уводећи у радњу елементе савременог живота – инстаграм профиле, јутјубере, инфлуенсере, компјутерске игрице...

На крилима књиге

Часови пројектне наставе „На крилима књиге” реализовани су са ученицима једног одељења шестог разреда од октобра до децембра 2018. године у сарадњи библиотекара и наставника српског језика, технике

и технологије, грађанског васпитања и веронауке. Једна од метода рада примењена у пројекту била је библиотерапија. Идеја за пројекат је настала на часовима грађанског васпитања. Ученици су уочили један проблем у својој заједници који сматрају важним: мали број активности којима се промовишу књиге и читање за децу њиховог узраста. Решење проблема су видели у томе да они осмисле неку такву активност. Договорено је да ће се бавити романом *Мој дека је био трешња* на нов начин – кроз телевизијску емисију у којој би гости били ликови романа. Активности су започеле обрадом романа на часовима српског језика. Ученици су анализирали роман, разговарали о доживљајима јунака, препознавали поједине ситуације из света књиге у свом животу, откривали поруке и писали приказе. Радња романа послужила је да ученици промишљају о свом односу према члановима породице, као и о томе на који начин би могли да побољшају комуникацију са ближњима. Ученици су затим осмишљавали питања за све јунаке књиге и одговоре који би они дали. На основу интересовања ученика, одређени су учесници емисије, водитељ и шест ликова који ће бити њени гости. Уз помоћ наставнице српског језика и и библиотекарке одабрана су питања и одговори. Питања су се односила на догађаје у роману, али и на оне након самог садржаја. Како се радња романа дешава у граду и селу, ученици су разговарали о разликама једног и другог начина живота и о важности боравка у природи, и осмислили су питања баш у вези са овом темом и тако да говоре о измишљеним дешавањима. Ђаци су телевизијску емисију назвали „На крилима књиге” и осим разговора са ликовима, припремили су рекламе и наградну игру за гледаоце. Неколико девојчица је направило плакат за емисију. На часовима технике и технологије ђаци су у програмима Енвисионар и Гугл Скечап цртали сеоско домаћинство са темом „Мој дека је био трешња”, на часовима информатике и рачунарства разговарали су о изради различитих медијских порука за одређену публику и са одређеном намером. Емисија је изведена два пута током два јавна часа којима су присуствовали ученици шестог и седмог разреда, неколико наставника, педагог и директор школе. Најпре је представљен ток пројекта, а онда су ученици представили роман *Мој дека је био трешња* кроз приказ, интервјуе, рекламе и наградну игру за гледаоце, тј. телевизијску емисију. У вредновању пројекта истакнуто је да је ово добар начин да се будућим читаоцима прикаже једна књига. Посебна вредност емисије је што излази из оквира радње самог романа и што су ученици у делу интервјуа говорили о догађајима којих нема у књизи, али би се могли десити и истакли важне позитивне особине јунака романа.

Текст о пројекту и дечји радови објављени су на веб-страни школске библиотеке.¹³

Некад и сад

За ученике шестог разреда библиотекарка и наставница српског језика су у марту и априлу 2019. организовале часове пројектне наставе под називом „Некад и сад”. Циљ је био да ученици унапреде лични развој и боље разумеју своје емоције и понашање, као и понашање других људи, кроз анализу и тумачење романа *Орлови рано леће* и огледају се у литерарном стваралаштву. Активности су се одвијале од марта до маја 2019. на часовима српског језика и грађанског васпитања и у школској библиотеци, као и на неколико часова технике и технологије. Као метода рада коришћена је библиотерапија – читање и промишљање о прочитаном, сарадничко учење, усмено излагање, писање о осећањима ликова романа, писање дневничких бележака, евалуација. Пројекат је започео причом о важности читања и библиотерапији – о томе да је читање забава и развија машту и емпатију, да пружа нова сазнања и помаже у развијању социјалних вештина, доприноси бољем разумевању себе и других и олакшава суочавање са свакодневним тешкоћама и њихово решавање. Ученици су затим читали роман *Орлови рано леће* и разговарали са наставницом о теми и развоју радње, јунацима, проблемима са којима се они суочавају и њиховим осећањима. У другом делу пројекта ђаци су говорили о животу деце некад и сад кроз сагледавање животних прилика ликова из романа и упоређивање са свакодневним дешавањима у свом животу. Задатак је био да препричају поједине делове романа, да пишу о осећањима ликова у тим ситуацијама и да на основу самог дела напишу дневничке белешке јунака. Затим су писали своје дневничке белешке током једне седмице. На наредним часовима ђаци су читали своје радове и разговарали о животу деце некад и сад. Било је мишљења да је некад деци било занимљивије, посебно у селу – сваки дан је доносио нову авантуру, имали су већу слободу и играли су се у природи. Други су пак рекли да је данас занимљивије, јер имају већи избор активности и да не могу да замисле живот без савремене технологије. Причали су о својим свакодневним активностима и разматрали како оне могу бити авантуре ако се посматрају из другог угла. Текстове су припремили у електронској форми на часовима технике и технологије.

¹³ ОШ „Свети Сава” Београд, „Наставни материјал”, <http://ossvetisavabg.edu.rs/nastavni-materijal/>

Закључили су да је читање романа и разговор о њему допринео да схвате да њихови проблеми, за које мисле да су велики, у ствари уопште и нису проблеми кад се упореде са проблемима јунака романа. Неколико часова у оквиру пројекта посвећено је разговору о срећи: о томе да ли су деца срећна, шта их може усрећити и који су разлози да не буду срећна. Затим су ученици за писмени из српског језика добили тему „Ја сам срећан”. Ови разговори су им помогли да почну да преиспитују своја уверења о томе шта значи бити срећан, колико познају и воле себе и колико слика о њима самима зависи од туђег мишљења. На почетку разговора већина је рекла да нису срећни и да им за срећу треба да буду лепши, мршавији, виши, да се свиђају другима и сл. Током часова су, ипак, дошли и до другачијих сазнања – срећни су јер имају добре животне услове, заштићени су, имају другове, добри су ђаци, јединствени су, паметни... На крају пројекта ученици су рекли да су им часови били занимљиви и да су сазнали неке нове ствари о себи кроз разговоре о књижевним јунацима. Текст о пројекту и дечји радови објављени су на веб-страни школске библиотеке.¹⁴

Закључак

Креативна библиотерапија (промишљање о књигама и стваралаштво инспирисано њима) део је активности школског библиотекара. Одговор на питање са почетка рада могао би гласити да се у српским школама много више користи метода развојне и креативне библиотерапије него што то показују извештаји о раду или стручни радови. Један од доказа је чињеница да је у десет сезона пројекта „Оштро Перце” учествовало 40 школа из Србије и стотину библиотекара и наставника. Иако су сви користили библиотерапију у раду, сам термин није коришћен. Слично је и са другим пројектима за подстицање читања и развијање креативности код ученика који се реализују у Србији, а чији аутори користе термине у складу са документима у области просвете где се истичу методе активног учења, развијање међупредметних компетенција, стваралаштво и сл. Овај рад је стога и позив школским библиотекарама и наставницима да се подсети свих активности у којима користе методу библиотерапије, да пишу о њима и да их представе јавности.

¹⁴ ОШ „Свети Сава”, Београд, „Наставни материјал”, <http://ossvetisavabg.edu.rs/nastavni-materijal/>

Literatura:

1. American Library Association, "Bibliotherapy", <https://www.ala.org/tools/atoz/bibliotherapy> (preuzeto 6. 9. 2021).
2. Aristotel. *O pesničkoj umetnosti*. Beograd: Rad, 1982. (na ćirilici)
3. Crothers, Samuel McChord. "A Literary Clinic". *The Atlantic Monthly* (1916), <https://www.unz.com/print/AtlanticMonthly-1916sep-00291/?View=PDF> (preuzeto 6. 9. 2021).
4. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. „Pravilnik o programu nastave i ućenja za sedmi razred osnovnog obrazovanja i vaspitanja”, *Службени иласник Републике Србије, Просветни иласник* број 15 (2018), <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/viewdoc?uuid=1cd9f883-ccfe-4a73-8c-cd-95bc212169e1> (preuzeto 5. 9. 2021).
5. Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja. „Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja”, <http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2021/08/Zakon-o-osnovama-sistema-obrazovanja-i-vaspitanja.pdf> (preuzeto 6. 9. 2021).
6. Rubin, Rhea J. „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library trends* (1979), <https://core.ac.uk/download/pdf/4816412.pdf> (preuzeto 6. 9. 2021).
7. Sever, Dijana. „Biblioterapija: primjeri dobre prakse u hrvatskoj i svijetu”. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, 2015, <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/6085/1/Biblioterapija.pdf> (preuzeto 5. 9. 2021).

Sladana Galuška

Primary School "Sveti Sava", Belgrade
sladjanagaluska@gmail.com

CREATIVE BIBLIOTHERAPY IN A SCHOOL LIBRARY

Summary: The paper considers the term bibliotherapy from the librarian's point of view, possibilities for using bibliotherapy in the classroom concerning education aims and the school librarian's role in activities with children based on creative bibliotherapy. Activities of the school librarian in Sveti Sava Primary School in Belgrade are presented through tolerance workshop with a storybook *Riba ribi grize rep* and projects based on two novels – *Moj deka je bio trešnja* (*My Grandfather Was a Cherry Tree*) and *Orlovi rano lete* (*Eagles Fly Early*). The author wonders why there are only a few papers about using bibliotherapy in Serbian schools. One of the possible reasons lies in the fact that school librarians realize numerous activities with children based on reading and literary interpretation, but they are not recognized as bibliotherapy.

In conclusion, teachers and school librarians should remind themselves of all bibliotherapy activities they have done, write about them and present them in public.

Keywords: creative bibliotherapy, school librarian, school library, reading, creativity, Sveti Sava Primary School.

Примљено: 10. септембра 2021.

Прихваћено: 25. октобра 2021.

Valeriya Suvorova
Russian Library Association
Moscow, Russia
suvaleriya@yandex.ru

Прегледни рад
УДК 028.8-056.262:615.85(470)
<https://doi.org/10.18485/bibliotekar.2021.63.2.4>

BOOK AND LIBRARY IN THE LIFE OF THE BLIND

Summary: The article is devoted to the bibliotherapy treatment, especially of disabled persons on the example of the activity of the Tver Regional Special Library for the Blind named after M. I. Suvorov. Some methods of bibliotherapy during pandemic are presented.

Keywords: bibliotherapy, special library, tiflocommentation, the Tver Regional Special Library for the Blind “M. I. Suvorov”, RLA Section, libraries for disabled.

A modern man experiences extremely high psychological and informational loads associated with the adverse effects of the environment, constantly increasing production rates, and an avalanche-like increase in the volume of information. Readers are turning to the book in order to solve their psychological problems, looking for support and help from librarians.

The inherent human need to communicate with the beautiful things is exceptionally high. Literary works have a strong influence on the spiritual world of a person and his physical condition. The read word can cause a variety of emotions: grief and sadness, happiness and joy. Watching a person reading, by his facial expressions, you can almost accurately determine what exactly he is reading: joyful, cheerful or sad.

Bibliotherapy (treatment by reading) is currently attracting more and more attention of scientists and practitioners seeking to maximize the “therapeutic” possibilities of the book. Reorientation to a bibliotherapeutic direction that meets the needs of readers will increase the prestige of the library as a social institution that can help a person correct the negative consequences of social and personal changes. Today it is advisable to talk about bibliotherapy as a treatment by all library means not only of an individual, but also of society as a whole.

Bibliotherapy received scientific justification only at the beginning of the 20th century. The first mention of the term itself dates back to 1916, since

then hundreds of publications of both theoretical and practical nature have appeared. Conferences and symposiums on bibliotherapy have been held in several countries, associations of bibliotherapists have been established. At many medical conferences, bibliotherapy is highlighted as an important part of traditional medicine.¹

In Russia bibliotherapy did not immediately become widespread. The leading role in substantiating the methods of bibliotherapy was played by the works of N. A. Rubakin, his bibliopsychological theory. In his work "Among Books" he wrote: "Three great forces are contained in the book – knowledge, understanding, mood."²

The issues of bibliotherapy in different periods were covered by such authors as Yu. N. Drescher, O. L. Kabachek, I. N. Kazarinova, B. S. Kreidenko, B. A. Simonov, R. Skaller. A number of articles in periodicals are devoted to the analysis of the problems of bibliotherapy: in the journals "Children's Literature", "Library Science", "Library". Differing in particulars, experts are united in the fact that bibliotherapy (treatment by reading) is at the junction of such sciences as psychology, medicine and library science. In medical terms, it is a part of psychotherapy, i.e. the systematic use of mental influence for therapeutic purposes. In library science bibliotherapy is considered as one of the directions of the pedagogy of reading. The theory of bibliotherapy is based on several aspects: the impact of the written word on the psychophysical state of a person; the theory of reading as a type of communication activity through which a person obtains knowledge to correct behavior, attitudes, etc.³

As the phenomenon "bibliotherapy" is considered a part of psychotherapy, which uses literature (non-fiction or classic worldwide known novels and poetry, etc.) as methods of word therapy, many special libraries have begun to use this form of readers servicing. Due to special bibliotherapy effect of self-identification with book heroes (calmness, satisfaction, activity improvement) a person can solve his own problems, change his attitude and mood, find ways out, begin lifelong education and socialization in the world of healthy people.

¹ Юлия Николаевна Дрешер, „Исторические предпосылки и теоретико-методологические основы библиотерапевтических исследований”, *Библиотечное дело – 2000: проблемы формирования открытого информационного общества. Ч. 1.* (Моск. гос. ун-т культуры и искусств, 2000), 17–19.

² Юлия Петровна Мелентьева, *Чтение, читатель, библиотека в изменяющемся мире*, Москва: Наука, 2007, 355.

³ Владимир Сергеевич Крейденко, „Библиотерапия: Возможности использования в общедоступных библиотеках”, *Современное библиотечное информационное образование*, 2 (1997): 32–51.

And now a few words about the libraries for disabled (the blind). Modern scientists treat disabled people as a complicated biological, social and psychological category. Anna Adler (Anna Alexandrovna Adler was born on February 2, 1856. Under the guidance of typhlopedagogue Alexander Skrebitsky, she mastered the Braille system and introduced the study of relief-dot writing into the curriculum of the Moscow school for blind children) spoke about the fact that a book is a link which can connect the blind and a sighted person⁴.

The blind had their own writing system with a gap of several thousand years after the invention of writing for the sighted, and printing for the blind was already three centuries behind, and this is quite natural, since it is during this historical period that a corresponding social order arises – the system of education for the blind is developing.

What is the name of the method when people “read with their fingers”? In ancient times, there was a legend that a man had eyes on his fingertips. Maybe that’s why our hands are still literally sighted – they see what is happening in the body, feel the energy flows in it. Even those who are deprived of sight “look” at this world with their hands. They feel the object with their fingertips and can describe it for themselves based on these sensations. Books for blind people are also designed for finger reading. According to the sensations of the hand, some of them can even tell what color an object is, based on whether it radiates heat or cold.

Publishing a book printed in Braille is a very expensive and time-consuming process. The density of information in such books is very low, i.e. a huge space is needed for their storage. It is difficult to assemble a library of Braille books at home. Partially, the problem of the lack of literature in an accessible form for the blind was solved by the so called “talking book” (1934 in the USA and 1958 in the USSR). This is a book recorded by an actor on a magnetic tape. It was necessary to “read” it on a special typhloreorder with a reduced speed of pulling the tape. Publishing a “talking book” is cheaper and easier compared to publishing a Braille book. In addition, it is much more compact.⁵

However, along with the advantages of a “talking book” there are also disadvantages. It is inconvenient to use a “talking book” as a textbook, only linear navigation is feasible in it, i.e. it is impossible to immediately open the

⁴ <https://rosbs.ru/uploads/documents/2021.pdf> (accessed October 7, 2021).

⁵ В. М. Суворова, „Специализированные документы в фондах библиотек для слепых”. Румянцевские чтения Часть 3: материалы междунар. науч.- практ. конф. Российской гос. 6-ки (24–25 апр. 2018), сост. Е. А. Иванова (Москва: Пашков дом, 2018), 117–119.

desired page by looking at the content, but it is necessary to listen to the entire book, looking for the desired fragment in it.

Currently, special libraries for the blind have accumulated a large fund of Braille and “talking” books, but, unfortunately, this is only a very small part of the abundance of information that can be used with the help of vision. There is another problem: in Braille literature, graphic information is practically absent in art books, in many textbooks, such as geography, literature, history, etc., and in textbooks on mathematics and physics, due to the established practice of Braille book publishers, drawings are present either in a separate book or at the end of the book. And some drawings and drawings even in these textbooks are omitted because of the complexity of their reproduction.⁶

Thus, a special library is a unique cultural institution with the staff of special quality, skills and psychological education, book depository of documents in relief-dot font, books recorded on magnetic tape, publications printed in enlarged font, information on electronic media. The special library carries out the development of equal members of society, introducing them to the cultural potential of the country.

The Tver Regional Special Library (hereinafter referred to as the Library) for the Blind named after Mikhail Ivanovich Suvorov, the Tver poet, Honored Teacher of Russia, who headed the School for the blind and visually impaired in Kalinin (now Tver) for forty years, has for many years preserved the cultural heritage and connection with the personality of a person, after whom it was named in 2001. The Library has in its fund documents about the life and work of M. I. Suvorov, a collection of lifetime editions and works a lot to preserve the memory of the personality of the poet and teacher. The Library serves users with visual impairments throughout the Tver region, tiphologists, teachers, relatives of disabled people of other categories, as well as all residents of the microdistrict at the location of the Library and its branches. The main contingent of readers is visually impaired people of groups 1 and 2. Among the Library readers are not only adults, but also children with visual impairments. 90 disabled persons of different categories are served at home in the city of Tver, and 95 – in the region. The total number of readers is 3,017. The total fund is 101,304 copies, of which: audio materials – 50,528 copies; Braille publications – 11,294 copies; electronic publications – 4,251 copies; video films – 1,060 copies. Publications for reading

⁶ В. М. Суворова, „Роль книги и чтения в жизни незрячих”, Российская государственная библиотека для слепых: 100-летие эпохи доступного чтения: Междунар. науч.-практ. конф. (Москва, 18–19 ноября 2020 г.), сост. Е. В. Захарова (Москва: РГБС, 2021), 153–159.

in Braille and audio materials for listening with the help of tiphloreorders, CD and mp3 players, tiphloflashplayers are sent out free of charge.⁷

Since 1998, the department of reproduction and special printing (until 2011 – editorial and publishing) has been working on the production of publications in flat large-scale and dot-relief font, CD-ROM and flash cards, relief and graphic documents. The staff of the Library also has speakers who “read” books aloud on magnetic tape or disk; layout designers who prepare publications for printing. For many years, the Library has maintained fruitful relations with the specialized publishing house “LOGOS VOS” (Moscow). The activity of this publishing and printing typhloinformation complex is associated with the information rehabilitation of visually impaired people.

One of the modern directions of the state social policy in relation to people with disabilities in the Russian Federation is the elimination of visual information barriers in obtaining socially significant information, in the implementation of the legal right of the blind and visually impaired to information support. To meet the cultural needs in a visually oriented world, a blind person experiencing specific difficulties is helped by typhlocommentation, which allows him to effectively perceive any object, action or phenomenon and makes paintings, photographs, films, performances accessible to understanding. Modern inclusive technologies and innovations make art more understandable for people with visual problems. It is also important to note the moment of the impact of typhlocommentation on the emotional state of a listener with visual limitations, because typhlocommentation allows one to “see” the previously invisible, to understand the previously incomprehensible. At present stage of the formation of a typhlocommentation system, it is often the employees of special libraries who serve the blind user according to the rules of ethical norms of communication and traditionally explain and describe the phenomena, objects and events surrounding the blind person, act as effective and universal typhlocommenters-volunteers.

The Library, as a center for adaptive reading, not only offers readers with visual disabilities all the options for accessible reading, but also develops new approaches to organizing socio-cultural rehabilitation of users with visual disabilities. Due to the innovative ideas of the Library staff forms of bibliotherapy develop and increase. In 2021, the non-profit organization “Expert” (headed by

⁷ В. М. Суворова, С. В. Макарова, „Об именной библиотеке и мемориальном фонде ТОСБС им. М. И. Суворова”, Информационный бюллетень РБА / ГПИБ России 86 (2019): 59–63.

Anastasia Savina), as part of its project “Art at your fingertips”, presented 10 relief and graphic paintings, masterpieces of world painting, designed for tactile perception of people with visual disabilities. This event marked the beginning of the work of the Tver Regional Special Library for the Blind named after M.I. Suvorov, aimed at adapting visual arts to the perception of the blind and popularizing inclusive practices in the field of culture and art. So, there appeared a project, called “Talking canvases”. Thus, the situation is changing: people with visual disabilities have received a figurative idea of paintings, and specialists in the field of culture have felt the importance of the topic, noted the importance of typhlocommentation services in the life of a blind person.⁸

Today, there are companies in our country that offer services for the creation, distribution, sale and marketing of Braille, audio and electronic books and are happy to cooperate with authors working with publishers who need help in distributing their works to readers. The latest technologies are used all over the world in book printing and book restoration, including for blind and visually impaired users. For example, the branch of the American Red Cross (Fairfield, New Jersey) uses OBR technology. The agency prepares Braille texts (the fund is 9.5 thousand copies in paper and electronic formats) for the Center for the Blind and serves as the main supplier of Braille printed products. OBR is a multifunctional program that allows to save Braille documents to disk in the form of formatted Braille files; reprint old, out-of-print Braille books; scan and translate into electronic format for their further use.⁹

The mission of both special publishing complexes and special libraries is the same: to provide free and open access to information for visually impaired people and other people with disabilities, to promote their social rehabilitation and integration in society. This is done, first of all, through a book that accompanies a person all his life, opens a window to a new unknown world, helps him to understand difficult life situations. Without the book, neither education nor the culture of our society would be possible.

2020–2021 have become very difficult years all over the world. During the pandemic, libraries around the world are faced with a choice of what services and how to offer them, ranging from minimal restrictions to complete closure. IFLA Secretary General Gerald Leitner noted the importance of mutual support and solidarity in both professional and human terms. He also urged

⁸ И. Н. Бирюкова, „Проблемы внедрения социальной услуги тифлокомментирования в среду незрячего человека”, *Информационный бюллетень РБА / ГПИИБ России* 93 (2021): 9–11.

⁹ Т. В. Синёва, В. М. Суворова, „Книга в жизни незрячих”, *Информационный бюллетень РБА / ГПИИБ России* 80 (2017): 51–52.

librarians to consider the temporary difficulties associated with the spread of the pandemic as an incentive for the development of new distance services and online communication skills.¹⁰ Bibliotherapy was needed by remote readers as never before. It immediately became obvious that during the pandemic, libraries need to use information technologies and services to develop new remote forms of library services, developing a new type of audience — remote. With the introduction of a high-alert mode, life in many libraries seemed to stop for a while. Someone a little earlier, someone a little later came to the conclusion that one of the main manifestations of activity can be online events, as well as reading books aloud on the phone and audio information release through library sites. For example, daily 330 libraries of the Moscow region conducted an average of 530 online broadcasts, which were remotely visited by about 60 thousand people. In total, 6,901 online events have been held since April 1, 2020: in total, these Internet events have collected 805,519 views. The topics of the events are diverse. In particular, these are reading aloud; reviews; lectures; educational films and programs; virtual exhibitions; master classes (including creative, culinary, etc.); quizzes, riddles, games for ingenuity; interviews.¹¹

It was evident that not only books can be used as a bibliotherapy tool, as during the pandemic period recommendations were collected for libraries to work with books in the fight against coronavirus. In the current situation, it was important not only to observe the rules of disinfection, but also to preserve the integrity of documents. The document of the RLA became a “methodological guide to action” for all libraries of the country, as it clearly defined what can be done and what cannot be done: allocate a separate “quarantine room” for books; develop a system for labeling books entering quarantine; think over the shortest way for a “conditionally infected” book in the library to the quarantine room; quarantine books for 3 to 5 days at a relative humidity of no more than 55% at a temperature of 16–18°C and in the dark; if possible, the book can be packed in a plastic or paper bag; it is permissible to put several books in a box; the number of employees entering the quarantine room should be minimal.¹²

Successful activity during the period of self-isolation has helped many libraries to gain new experience, initiate and implement spectacular ideas,

¹⁰ <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/annual-reports/2020.pdf> (accessed October 7, 2021).

¹¹ В. М. Суворова. „О периоде пандемии и выходу библиотек из карантина. Рекомендации Российской библиотечной ассоциации по выходу библиотек из карантина”, *Библиотека и закон: журнал-справочник* 50 (Москва: Либер-Дом, 2021): 15–26.

¹² http://www.rba.ru/netcat_files/userfiles/news/2020/04_06/RBA_recom.pdf (accessed October 7, 2021).

find new partnerships, large-scale network projects that will continue after the libraries return to their usual working conditions.

The YouTube channel of the project “Green City TV” posted a video of an interview with Mikhail Dmitrievich Afanasyev, President of the Russian Library Association. It was devoted to the topic “Pandemic and the future of libraries”. According to Mikhail Dmitrievich, the situation of recent months can be viewed as a social experiment that opens up new perspectives for understanding the library profession, its meaning and future; to determine the place of the library and the book and its bibliotherapeutic effect in the digital space and the formation of development strategies.¹³

During 2020–2021 the Tver Regional Special Library for the Blind named after Mikhail I. Suvorov works online. And one can follow the active links on the web-site of the library. TRSLB project: THE LIBRARY IS ALWAYS NEAR YOU shows that the disabled readers are not alone and can have an access to audio and video materials prepared by employees of the Tver Special Library, so that its users can have an interesting and useful time. The blind readers are provided with Electronic catalog, Electronic Library, Voice Educational Portal, Correspondence and home service, Movies with typhlocommentaries. The Tver Regional Special Library for the Blind named after Mikhail I. Suvorov provides home-based, correspondence and non-stationary library and information services to their users. Books are delivered according to the preliminary requests of the library readers and according to the schedule of servicing the districts of Tver. Using the correspondence subscription service, the readers can receive literature of special formats with mail delivery.¹⁴

There are many other types of bibliotherapy and art therapy that are not mentioned in this article. It is not necessary to try to apply each type of bibliotherapy in one library, and the choice of methods should be approached very individually, depending on the readers with whom you work. A librarian, with rare exceptions, cannot replace a psychologist, and no one expects this from him. But to create conditions in the library for such forms, to attract professionals to this activity – it is quite possible.

The Russian Library Association has in its structure the Section for libraries which serve the disabled. Each year the Competition of the Russian Library Association (RLA) “The Best Professional Book of the Year – 2021” is held in the framework of the Moscow International Book Fair. On September, 24, 2021 the winning libraries were named, who submitted their publications to

¹³ <https://www.youtube.com/watch?v=QGXR-sTJPwU> (accessed October 7, 2021).

¹⁴ <http://tosbs.tverlib.ru/> (accessed October 7, 2021).

the RLA Competition in four nominations “To help a professional”, “Library in the cultural life of society”, “Polygraphic execution” and “Publications for the blind and visually impaired”. Fourteen editions from Kaluga, Moscow, Pskov, Saratov, Tver took part in this competition in the fourth special nomination. The editions were in different formats: DVD-ROM and audio-slide-disks, tactile editions with relief-graphic images and audio content, reproduced editions for the visually impaired and Braille publications for totally blind.¹⁵

The Tver Regional Special Library for the Blind named after Mikhail I. Suvorov was nominated with special diploma for the book: Suvorov M.I. *Be alive...: poems. Mikhail Suvorov / 101 poets of the XXI century / comp. Valeriya Suvorova.* – M.: Publishing house “Nikitskiye Vorota”, 2020. – 112 p. This book is devoted to the 90th anniversary of M.I. Suvorov. The Library fulfills its memorial function, at the same time it promotes the literary local history, trying to use poetry as one of the bibliotherapy methods during the difficult period of pandemic restrictions in which all of us live nowadays.

References:

1. Biriukova, I. N. „Problemy vnedreniia sotsial’noi uslugi tiflokommentirovaniia v sredu nezriachego cheloveka” [About the problems of implementing the social service of typhlocommenting in the environment of a blind person]. *Informatsionnyi biulleten’ RBA* 93 (2021): 9–11.
2. Dresher, Yu. N. „Istoricheskie predposylki i teoretiko-metodologicheskie osnovy biblioterapevticheskikh issledovaniï” [Historical background and theoretical and methodological foundations of bibliotherapeutic research] in *Bibliotechnoe delo – 2000: problemy formirovaniia otkrytogo informatsionnogo obshchestva*, comp. L. I. Aleshin, 17–19. Moskva: Moskovskii gosudarstvennyi universitet kultury i iskusstv, 2000.
3. Kreidenko, V. S. „Biblioterapiia: vozmozhnosti ispol’zovaniia v obshchedostupnykh bibliotekakh” [Bibliotherapy: possibilities of use in public libraries]. *Sovremennoe bibliotechnoe informatsionnoe obrazovanie* 2 (1997): 32–51.
4. Melentyeva, Yu. P. *Chteniye, chitatel’, biblioteka v izmenyaushchemsya mire* [Reading, reader, library in the changing world]. Moskva: Nauka, 2007.

¹⁵ http://www.rba.ru/news/news_4372.html (accessed October 7, 2021).

5. Sinyova, T. V., V. M. Suvorova. „Kniga v zhizni nezryachikh” [The book in the life of the blind] *Informatsionnyi biulleten' RBA* 80 (2017): 51–52.
6. Suvorova, V. M., S. V. Makarova. „Ob imennoi biblioteke i memorial'nom fonde TRSLB im. M. I. Suvorova” [About the memorial collection of the Tver Regional Special Library for the Blind named after M. I. Suvorov]. *Informatsionnyi biulleten' RBA* 86 (2019): 59–63.
7. Suvorova, V. M. „O periode pandemii i vykhodu bibliotek iz karantina. Rekomendatsii Rossiyskoy bibliotechnoi assotsiatsii po vykhodu bibliotek iz karantina” [About the pandemic period and the release of libraries from quarantine. Recommendations of the Russian Library Association on the release of libraries from quarantine]. *Biblioteka I Zakon Journal-spravochnik' 50* (Moskva: Liber-Dom, 2021): 15–26.
8. Suvorova, V. M. „Spetsializirovannye dokumenty v fondakh bibliotek dlia slepykh” [Specialized documents in the collections of libraries for the blind]. In *Biblioteki i muzei kak kul'turnye i nauchnye tsenry: istoricheskaiia retrospektiva i vzgliad v budushchee* 3, ed. V. V. Fedorov et al, 117–119. Moskva: Pashkov dom, 2018.
9. Suvorova, V. M. „Rol' knigi i chteniia v zhizni nezriachnikh” [The role of the book and reading in the life of the blind]. In *Rossiiskiiia gosudarstvennaia biblioteka dlia slepykh: 100-letie epokhi dostupnogo chteniia, 1920–2020*, comp. E. V. Zakharova, 153–159. Moskva: RSLB, 2021.
10. <https://www.ifla.org/wp-content/uploads/2019/05/assets/hq/annual-reports/2020.pdf> (accessed October 7, 2021).
11. http://www.rba.ru/netcat_files/userfiles/news/2020/04_06/RBA_recom.pdf (accessed October 7, 2021).
12. http://www.rba.ru/news/news_4372.html (accessed October 7, 2021).
13. <https://rosbs.ru/uploads/documents/2021.pdf> (accessed October 7, 2021).
14. <http://tosbs.tverlib.ru/> (accessed October 7, 2021).
15. <https://www.youtube.com/watch?v=QGXR-sTJPwU> (accessed October 7, 2021).

Валерија Суворова

Друштво библиотекара Русије, Москва, Русија

suvaleriya@yandex.ru

КЊИГА И БИБЛИОТЕКА У ЖИВОТУ СЛЕПИХ

Сажетак: Чланак се бави применом библиотерапије, нарочито код особа са посебним потребама. Дати су примери из Регионалне специјалне библиотеке за слепе „М. И. Суворов” у Тверу, а приказани су и неки методи библиотерапије коришћени за време пандемије.

Кључне речи: библиотерапија, специјална библиотека, аудио-дескрипција, Регионална специјална библиотеке за слепе „М. И. Суворов”, Секција Друштва библиотекара Русије, библиотеке за особе са посебним потребама.

Примљено: 18. августа 2021.

Исправке: 7. октобра 2021.

Прихваћено: 5. новембра 2021.

Енике Гуљаш¹
Информатички центар ЕЛМС
Будимпешта, Мађарска
updates@academia-mail.com

УДК 028.8:615.85(091)
024:021.1

ФОРМИРАЊЕ, РАЗВОЈ И МЕСТО БИБЛИОТЕРАПИЈЕ У БИБЛИОТЕЦИ

Корени библиотерапије сежу у антику. Библиотеке имају широко распрострањену услужну делатност у иностранству, углавном у САД, као и у Европи, Немачкој и Енглеској. У овој студији желели бисмо да представимо ране претече ове методе и промене које је претрпела кроз историју. Говорићемо о променама у концепту и о томе како је њена примена еволуирала, као и о актуелним библиотечким услугама и о списку препоручених књига. Поред тога, биће речи и о томе зашто неки библиотерапију сматрају опасном.

Ране претече библиотерапије

Најраније претече библиотерапије могу се наћи у древном Египту. У Јунговој *Аналистичкој психологији* читамо да када би у древном Египту човека ујела змија, не би звали лекара већ медицинског свештеника који је са собом доносио рукопис мита о богу Ра и о његовој мајци Изиди и читао га пацијенту. У причи је Изиди створила змију отровницу коју је сакрила испод песка, а када ју је бог Ра згазио, змија га је ујела. Бога су мучили страшни болови, страх од смрти, па су богови од Изиде тражили магију која избацује отров. А Изиди, врховна богиња магије, рекла је: „Истеци, отрове, изађи из Ра... Радил сам и присиљавам отров да падне на земљу јер владам змијским отровом... Нека живи Ра, а отров нека умре јер ако

¹ Енике Гуљаш (1988), доктор наука из области истраживања развојне е-библиотерапије, запослена као библиотекар-информатичар и пројектни менаџер у припреми електронског образовног материјала у Информатичком центру ЕЛМС у Будимпешти.

је отров жив, Ра мора умрети.” Исто тако ће живети одређени човек, син одређеног човека и отров ће умрети.² Већ се из ове једне приче јасно види важност писане речи у давним временима и да се исцељење није приписивало лековима, него причи. Веровали су да и народ, попут бога Ра, може бити излечен након уједа змије. Међутим, записи нам не говоре о стопи излечења и о броју преминулих од змијског отрова.

Текстови који потичу из различитих религија, и који су сматрани светима, читани су у сличне сврхе. Дакле, и Библија и Куран садрже упутства и савете читаоцима у вези са савладавањем управљања животом и другим потешкоћама. Посланица Светог Павла Римљанима, примера ради, садржи конкретна упутства: „У нади будите весели, у беди будите у миру, у молитви будите истрајни. Помозите свецима када је потребно, будите гостопримљиви. Благосиљајте своје прогонитеље, благосиљајте, а не проклињите. Радујте се са онима који се радују и плачите са онима који тугују. Живите у слози. Не будите охоли, већ се прилагодите обичним људима. Не будите саможиви...”³ Куран је најважнији писани документ исламске религије који даје пример и пружа подршку муслиманском народу хиљадама година. Поглавља Курана подучавају моралном животу, али дају и савете о формирању друштвене позадине.⁴

Уколико нам фокус није само на верским текстовима, можемо открити помоћну улогу прича у разним књижевним делима попут *Хиљаду и једне ноћи*. Иако истраживачи не могу да утврде тачне околности и старост ове збирке бајки, знају да су се њени текстови мењали прилагођавањем потреба тог доба. Приче су се убацивале, избацивале или су се постојеће модификовале. Дакле, све док су приче биле намењене одраслима, садржале су сексуалне референце које су уклоњене током прилагођавања деци.⁵ Погледавши оквирну причу, можемо рећи да је Шехерезада била библиотерапеут јер је, са унапред одређеним циљем, помоћу низа логички изграђених

² Carl Gustav Jung, *Analtikus pszichológia* (Budapest: Göncöl, 1995).

³ *Rómaiaknak írt levél* (s.a.).

⁴ „Korán”. (s.a.), *Terebess Ázsia Lexikon*, <http://terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/koran.html>

⁵ Hande A. Birkalan, *The Thousand and One Nights in Turkish. Translations, Adaptations, and Issues* (2004), <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&hid=126>

прича, покушала да помогне владару разочараном у жене. Међутим, осим краљу, ова збирка помаже свима који прочитају те бајке и приче.⁶

Ако бисмо пажњу усмерили на Исток, можда бисмо најдубље корене библиотерапије могли да откријемо у традиционалној хиндуистичкој медицини, где је болесној души дата прича, а медитација одржана над њом помогла је да се проблем реши.⁷

Организовани облик приповедања у Мађарској први пут се појављује у зимским вечерима проведеним у предењу, када су учесници једни друге забављали причама. Жене су преле окупљене у некој од кућа, разговарале су и певале, а ако су и мушкарци присуствовали, шалили су се и плесали. Преидионица је била погодно место за причање и слушање бајки, легенди, анегдота, загонетки. Са психотерапеутског гледишта, мађарске народне психотерапеутске методе и бајања били су сугестивни и хипнотички.⁸

(Поновно) откриће библиотерапије

Поновно откриће западне медицине чекало се до 19. века, када су и ментални проблеми покушали да се реше, поред лечења голим оком уочених физичких симптома. Године 1815. Бенџамин Раш (Benjamin Rush), лекар из Филаделфије, здушно је заговарао терапеутску вредност читања, а Џон Минсин Галт (John Minsin Galt) убацио га је у програм неге пацијентата 1833. године.⁹ Касније, током Првог светског рата, Семјуел М. Кротерс (Samuel M. Crothers) први је употребио термин библиотерапија, а његов пријатељ Џорџ Багстер (George Bagster) изјавио је да је библиотерапија нова наука.¹⁰ Први познати пример обученог библиотекара који је користио књиге за лечење менталних болесника потиче из 1904. године. Реч је о библиотекарки Кетлин Џонс (Kathleen Jones) која је радила у болници Меклин

⁶ Éva Bartos, „Gyermekek biblioterápiája”, *Fordulópont* 2–3 (1999): 93–103; Peseschkian Nossart, *A tudós meg a tevehajcsár* (Budapest: Helikon, 1991).

⁷ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

⁸ Andor Oláh, „Élménybeszámoló a biblioterápiáról”, *Természetgyógyász* 2 (1992): 8–9.

⁹ Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról*, 1989.

¹⁰ William K. Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy* (Illinois University of Illinois at Urbana-Champaign, 1962), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/library-trendsv11i2_opt.pdf?sequence=3#page=15

у Ваверлију (Масачусетс).¹¹ Године 1931. Вилијам Џ. Бишоп (William J. Bishop) саставио је референтну листу за болничке библиотеке, а на списку су се налазиле разне библиотерапијске ставке.¹²

Највећи напредак и признање библиотечкој професији догодили су се 1939. године када је Болничко одељење Америчког библиотечког удружења основало Одбор за библиотерапију, где је библиотерапија званично призната као библиотечка услуга.¹³ Значајније ширење библиотерапије може се узети за период Другог светског рата када је стање војника који су се враћали са фронтова захтевало дуготрајно лечење. Кроз здравствену услугу тада је већ почело да се води рачуна и о њиховом менталном здрављу.¹⁴

Појам групне терапије настао је 1931. године. Психодрама је постала позната 1925, а плесна терапија 1942. године. Уметничка терапија и музикотерапија појавиле су се педесетих година прошлог века. За образовање одраслих, које је доживело процват тридесетих и четрдесетих година 20. века, такође се тврди да је претеча библиотерапије. Реа Џојс Рубин (Rhea Joyce Rubin) спровела је анализу сто тридесет једног чланка објављеног између 1970. и 1975. и открила је да се до тада само 35% чланака о библиотерапији појавило у библиотечким часописима и 65% из других области попут психологије, образовања, здравства.¹⁵

Двадесетих година 20. века развој библиотерапије текао је у више праваца, али се њен прави представник није појавио. Линда Истмен (Linda

¹¹ Rhea J. Rubin, „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence=7#page=122

¹² William K. Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy*.

¹³ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

¹⁴ „Bibliotherapy goldmine: Books on a variety of topics.” *Clear Lake Children’s Center*. (s.a.). <http://clearlakechildrenscenter.com/resources/bibliotherapy/#.UzA9RPMwbYh>; Hande A. Birkalan, *The Thousand and One Nights in Turkish. Translations, Adaptations, and Issues* (2004), <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&HYPERLINK%20http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31@sessionmgr110&hid=126>

¹⁵ Rhea J. Rubin, „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence=7#page=122

Eastman) наводно је рекла: „Да сам лекар, давала бих пацијентима књиге у складу са оним што мислим да им треба.” На састанку Библиотечког удружења 1930. године Кетлин Џонс је цитирала речи Е. Ф. Гарешта (E. F. Garescht): „Књиге у добро изабраној болничкој библиотеци су поређане попут бочица у апотеци.”¹⁶

Тридесетих година 20. века Сејди Питерсон Делани (Sadie Peterson Delaney) написала је рад „Место библиотерапије у болници” и нагласила потребу за одговарајућом евиденцијом. Пери Џонс (Perrie Jones) наставио је користан рад својим примедбама укључујући чињеницу да, нажалост, не постоје поуздани спискови или правила за библиотерапију. Нагласио је потребу за одговарајућом обуком и стручним кадром. У чланку „Ментални болесници могу да читају”, Џонс је посветио три пасуса теми *Шта не знамо*. Истакао је да је намерно избегавао реч библиотерапија јер није постојала одговарајућа метода која би оправдала тај термин.

Било је и скептика, Магнус К. Петерсен (Magnus C. Petersen), примера ради, рекао је: „Ако постоје један или два пацијента заинтересована за читање и ми то уочимо, склони смо закључку да је постигнуто побољшање резултат читања. Заправо, напредак је можда резултат читања, а можда је у потпуности невезан за читање.”¹⁷

Године 1940. библиотекарка Еленор Маскарино (Eleanor Mascarino) и лекар Делмар Гуде (Delmar Goode) известили су да су библиотерапију користили за лечење одређене болести истичући важност развијања блиске сарадње између лекара, библиотекара, односно породице и пацијента.

Године 1957. Мери Џејн Рајан (Mary Jane Ryan) написала је да библиотерапија још није наука већ уметност. На једној радионици Рут Дарин (Ruth Darrin) прилично широко је дефинисала библиотерапију и истакла да се може користити и у лечењу и у превенцији. Перл Џ. Елиот (Pearl G. Elliott) тада се првенствено бавио децом. Библиотерапија је у то време у великој мери била повезана са применом у болницама, али се полако откривала као драгоцен метод и у затворима.¹⁸ У наредном периоду истакнуто је да библиотерапију треба интегрисати у библиотечко образовање јер

¹⁶ William K. Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy* (Illinois University of Illinois at Urbana-Champaign, 1962), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/library-trendsv1i2_opt.pdf?sequence=3#page=15

¹⁷ Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy*

¹⁸ Beatty, *A Historical Review of Bibliotherapy*

библиотекар помоћу књига покушава да васпитава, па се са терапеутског аспекта читање не може занемарити.¹⁹

Први зачеци и ужа примена библиотерапије била су психијатријска одељења, привремени домови, домови за децу и старачки домови. Седамдесетих година 20. века поље примене библиотерапије се проширило, те је почела да се користи и међу онима којима медицински третман није био потребан. Библиотерапија је тако пробила своја ограничења и почела да се примењује и међу „нормалним” људима. За њу нису више били заинтересовани само лекари и библиотекарски, већ је привукла пажњу просветних и социјалних радника.

У то доба Мађарска на овом пољу није заостајала у поређењу са применом у другим земљама, нарочито у односу на САД. Библиотерапију у Мађарској увеле су Ева Бартош (Bartos Éva) и Ержебет Хас (Hász Erzsébet) и обично је примењивана у раду са пензионерима, али можемо прочитати и извештај Еве Бартош²⁰ о разговорима међу особама које су желеле да се реше зависности од алкохола. У чланку Атиле Нађа (Nagy Attila) под насловом „Укључење библиотерапије у библиотечко образовање у Мађарској”²¹ детаљно можемо прочитати о ширењу библиотерапије у Мађарској. Међутим, брзо стечену популарност почела је да прати стагнација, а тек је последњих година, вероватно захваљујући популарности терапије бајкама, библиотерапија поново почела да се шири. Мађарско друштво за књижевну терапију основано је са циљем да примени и уведе библиотерапију, а уз његову подршку је 16. маја 2014. у Њиређхази одржана прва конференција о библиотерапији под називом „Помогле су књига и бајка”. Дана 16. априла 2014. године свој оснивачки скуп имало је и Друштво за библиотерапију „Андор Олах” које се обавезало да ће библиотерапеутско знање учесника развијати путем курсева и обука, пре свега у оквиру практично оријентисаних радионица.

Године 2014. у Егеру је развојна библиотерапија превазишла сопствене границе одговоривши на техничке и технолошке изазове. Сведочили смо сврсисходној допунској примени ајпеда у развојној библиотерапији која је названа е-библиотерапијом; прве сесије, јединствене на међународном нивоу, биле су отворене за ученике основних школа.

¹⁹ Evalene P. Jackson, *Bibliotherapy and Reading Guidance: A Tentative Approach to Theory* (1962).

²⁰ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1989).

²¹ Attila Nagy, „A biblioterápia honosítása a magyarországi könyvtárosképzésben”, *Fordulópont* 2 (2004): 69–72.

„Опасна литература”

Као доказ да немају само бајке, народне баладе, приповетке и анегдоте велики утицај на људе, већ и романи и друга белетристичка дела, вреди погледати интересантну препоруку Гетеове књиге *Jagi млагої Верѿера* (и Вертеров ефекат). Роман започиње: „А ти, добра душо, која осећаш исти нагон као он, утеш се његовим патњама и спријатељи се са овом књижицом ако не можеш наћи бољу због судбине или због своје кривице.”²² Мислим да ово значи да права књига у право време може бити прави пријатељ. Уколико неко сматра да се налази у очајној ситуацији, понекад је довољно да прочита да је неко други доживео исто или слично. По мом мишљењу, ова умирујућа и утешна улога књига може се продубити и даље пружањем могућности људима да међусобно поделе своје мисли и искуства о прочитаном. Књига *Jagi млагої Верѿера* у модерном смислу је постала популарна у 18. веку. Међутим, са овим романом се убрзо могло повезати много несрећних случајева јер се повећао број самоубица разочараних у љубав. Они су своје животе завршили сабласно на истоветан начин као и главни јунак дела, чак им је и одећа била иста (плави капут, жута кошуља дубоког изреза и дубоке велингтон чизме). Талас самоубистава у почетку је примећен само на немачким територијама, али је убрзо „заразио” целу Европу. Гетеа су оптуживали за подстицање младих на самоубиство. То је, наравно, претеривање јер је романтични дух тог доба допринео јачању ефекта књижевног дела, али пре тога нико не би помислио да „обичан” роман може имати толико снажан утицај. Међутим, коришћење лековитих ефеката књижевних дела тек предстоји. Сигурно је да *Jagi млагої Верѿера* представљају један од најлепших драгуља сентиментализма, а његов ефекат је у психолошком жаргону преузет као Вертеров ефекат.

Томас Тротер (Thomas Trotter) 1807. године у својој психијатријској дисертацији такође је писао о страсти према читању романа: „Ово је тренутно водећи узрок настанка неуролошких обољења. Свест која се забавља шунд љубавном литературом (болешћу данашњих модерних формулација) сопствено задовољство тражи скрећући поглед са нивоа рационалних бића. Из описа необуздане романтичне љубави, он формира замишљени свет који оставља страст без моралних смерница у рационалном животу. До свести жена које имају изражене емоције ова врста тровања литературом

²² Johann Wolfgang Goethe, *Werther szerelme és halála*. Magyar Elektronikus Könyvtár <http://mek.oszk.hu/00300/00390/00390.htm>

често се показивала фаталном...”. Диркем (Durkheim) истиче: „Нема сумње да се идеја самоубиства може заразно проширити... Можда не постоји ниједан други феномен који би могао бити заразнији.”²³ Овде би посебно требало скренути пажњу на одговорност медија, самим тим и на одговорност библиотерапеута, пошто су на основу приче о Вертеру спроведена различита истраживања о томе у којој мери на човека утиче оно што се види, чује и прочита. Филм *Тужна недеља*²⁴ и истоимена песма, као и трагични случај краљице лепоте Чиле Молнар (Molnár Csilla)²⁵ имали су сличан ефекат. Током библиотерапијских радионица треба обратити пажњу на изворе опасности попут идентификације, величања, приказивања као сензација и конкретних инструкција. Ризик од идентификације смањује се ако се самоубиство представља као последица болести (попут депресије) која би могла успешно да се излечи алтернативним решавањем проблема и адекватно управљаним кризним ситуацијама, уз пружање основних информација о депресији као болести.²⁶ Све ово успешно је реализовано на сесији библиотерапије.

Разноликост дефиниција библиотерапије

Након што смо подробније сазнали о раним претечама и развоју библиотерапије, вреди се окренути дефиницији библиотерапије, иако ни данас није уједначена. Многи су је дефинисали на више начина. У овом поглављу пружићемо краћи увид у ову разноликост, првенствено засновану на иностраним дефиницијама, а затим на домаћим, уз прелазак од најопштијих до специјализованијих. Као што ће се видети, посебно ће се иностране дефиниције прво ограничити на клиничке библиотерапије, а затим проширити на децу и на одрасле читаоце.

²³ *Mediatizált öngyilkosságok – A „Werther effektus” szociológiai vizsgálata* = *Mediatized suicides – the sociological study on Werther-effect* (2008), http://phd.lib.uni-corvinus.hu/316/1/veres_elod.pdf

²⁴ Tamás Fábán, „Ugyanannyi öngyilkosság Jaskson és Goethe miatt”, *Index* (2009), http://index.hu/kultur/eletmod/2009/07/03/ugyanannyi_ongyilkosság_jackson_es_goethe_miatt/

²⁵ „Gondoskodó figyelem – tudatosság. Irányelvek a média öngyilkossággal kapcsolatos hírközlésére”. (s.a.) *DepresszióStop*, http://depressziostop.magtud.hu/osp/osp/osp_media_ajanlas.pdf

²⁶ „Gondoskodó figyelem – tudatosság. Irányelvek a média öngyilkossággal kapcsolatos hírközlésére”, (s.a.) *DepresszióStop*, http://depressziostop.magtud.hu/osp/osp/osp_media_ajanlas.pdf

Појам библиотерапије изведен је из грчких речи *biblion* (књига) и *therapeia* (лечење),²⁷ те ју је најједноставније дефинисати као ништа друго до „лековита снага књига” или „лечење књигама”. Међутим, ове дефиниције не укључују начин на који одговарајуће књиге долазе до правих људи, како ова метода функционише, у којим случајевима се може примењивати, ко може одржавати такве сесије, нити одређују циљну групу. Наредне дефиниције настоје да исправе ове недостатке.

У трећем издању Вебстеровог интернационалног речника из 1961. године библиотерапија је дефинисана као „употреба одабраног материјала за читање као терапијског помагала у медицини и психијатрији”.²⁸ Овој формулацији недостаје чињеница да се библиотерапија не мора примењивати искључиво у медицини. У поређењу са овим, данашње тумачење је много шире. Верујем да ова дефиниција боље објашњава суштину клиничког библиотекарства од самог библиотекарства уопште јер ово тумачење не покрива потенцијал развојног библиотекарства.

Харт наводи да саветник или библиотекар током библиотерапије пружа помоћ у решавању личних проблема одређеним штивом. Сматрам важним то што ова дефиниција укључује чињеницу да библиотекар може бити активно укључен у обликовање сесија.

Према Ејксу (Aieх), библиотерапија се односи на то да људи своје проблеме могу да решавају помоћу књига, а Харис (Harris) и Хоџис (Hodges) верују да усмерено читање помаже читаоцу у повећању самосвести.²⁹

Из наведених дефиниција јасно видимо да се при одређивању циљне групе у библиотерапији дуго фокусирао само на децу. Роузен (Rosen) наводи да би ефикасна терапија заснована на књигама требало да укључује планове за примену новостеченог искуства код деце, стратегију за спровођење тих планова и одредбе за исправљање планова који се покажу неефикасним.³⁰ Хендриксон (Hendrickson) верује да ће библиотерапија помоћи деци

²⁷ Éva Bartos, „Biblioterápia a könyvtárosi munkában”, *Könyvtári Figyelő* 5 (1987): 563–567; Edina Halasi, „Az írott szó gyógyító ereje”. *Biblioterápia a Mosoly utcai könyvtárban*, *Könyvtári Híradó* 2 (2001): 53–58; Csabáné Hadházy, „Életápolás könyvtári eszközökkel”, *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* 2 (1994): 53–58.

²⁸ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

²⁹ Celia Johnson et al. „*Booking It*” to Peace. *Bibliotherapy Guidelines for Teachers* (2000), <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4%40sessionmgr114&vid=1&hid=126&bddata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=eric&AN=ED451622>

³⁰ Beth Doll & Carol Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése* (2011), http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/biblioterapia_gyermekeknek_es_serduloknek_0.pdf

да контролишу своје емоционалне испаде. Пардек (Pardeck) библиотерапију види као прилику за младе да успешно преброде промене попут усвајања или породичног злостављања³¹ Кумбс (Coombs) сматра да је библиотерапија техника која помаже деци да развију самопоуздање и боље разумеју своје проблеме.³² Јеон улогу библиотерапије види у пружању помоћи надареној деци.³³ Хебертова (Hébert) дефиниција, слична дефиницији коју су касније описали Фрејзер (Fraisier) и Макенон (McCannon), каже да адолесценти и деца успешно могу да анализирају проблемске ситуације на начин који је сигуран у односу на последице одлука које доносе у својој машти.

Дефиниције које су настале нешто касније не сужавају више толико циљну групу. Примера ради, према Корману (Corman) катарза ослобађа читаоце напетости и на тај начин су им веће шансе да се препознају у ликовима из књиге.³⁴ Фрејзер и Макенон верују да читаоци у својој машти могу да изнађу различита решења без суочавања са последицама у стварном животу.³⁵

Како је библиотерапија дефинисана у Мађарској? Према мишљењу Андора Олаха (Oláh Andor), библиотерапија значи схватање и примену сопствених искустава, као и свега што је до тада било непримеђено.³⁶ Ева Бартош је дефиницији Андора Олаха додала следеће: „Заиста је реч о томе да искуство које је човечанство стекло о корисности књига, читања и књижевности одједном претворено у свесно примењену методу са лековитом сврхом како би се постигао жељени ефекат.”³⁷

Ласло Вертеш (Vértés László) сматра да је суштина библиотерапије лечење одјеком књига, у пацијенту пронаћи дело, целину, детаље и све што му се лепи за душу и што помаже у превазилажењу физичког и менталног бола освежавајућом магичном снагом.³⁸ Хадхази (Hadházy) сматра

³¹ John T. Pardeck, *Using literature to help adolescents cope with problems*, <http://www.questia.com/googleScholar.qst?docId=5001662962>

³² Celia Johnson et al, „*Booking It*” to Peace. *Bibliotherapy Guidelines for Teachers* (2000), <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4%40sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtGl2ZQ%3d%3d#db=eric&AN=ED451622>

³³ Beth Doll & Carol Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése* (2011), http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/biblioterapia_gyermeknek_es_serduloknak_0.pdf

³⁴ Doll & Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése*

³⁵ Doll & Doll, *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése*

³⁶ Gyula Batári, „A könyv gyógyító hatása. Beszélgetés a biblioterápiáról dr. Oláh Andorral” *Könyvtáros* 2 (1981): 100–103; Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.

³⁷ Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.

³⁸ László Vértés, „Biblioterápia azaz irodalom az egészségben. Mikszáth Kálmán születése 150. évfordulójára”, *Egészségnevelés* 4 (1997): 188–190.

да библиотерапија помаже смирењу душе, без обзира на то да ли је особа која учествује у њој болесна.³⁹

Мађарско друштво за књижевну терапију описује библиотерапију или књижевну терапију на следећи начин: сесија књижевне терапије увек се организује са унапред одабраним књижевним делом које описује сличан проблем свих чланова групе, а вођа групе усмерава разговор о делу (одломку). Коментари о тексту помажу члановима групе да разјасне свој однос према теми предложеној у раду. То доводи до важних увида у упознавању себе и осуђивању других, што може преусмерити већ закочене појединачне структуре. Иако учесници сесију често упоређују са часом књижевности, вођа групе не очекује анализу уметности или књижевна излагања, већ жели разговор о личним искуствима учесника.⁴⁰

Лично се највише слажем са становиштем Ержебет Хас да се библиотерапија, баш као већина или готово све уметничке терапије, може користити не само у лечењу болесних људи, већ и у превенцији и рехабилитацији, а корисна је и у случајевима када неко треба да научи да живи са својим хроничним обољењем.⁴¹

Врсте библиотерапије

Као што се мењају концепти, тако се и врсте библиотерапије непрестано мењају. Примера ради, Ева Бартош је библиотерапију поделила на следећи начин:⁴²

Библиотерапија у оквиру институције – пацијентима се чита научна литература у смислу да добијају медицинску помоћ у обради текстова. Овај тип се реализује у болници или у амбулантама. У Мађарској је Андор Олах, главни лекар из Сентандреје, примењивао ову врсту библиотерапије.⁴³

³⁹ Csabáné, Hadházy, „A személyiségfejlesztés könyvtári módszerei”, *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* 2 (2001): 29–34.

⁴⁰ „Irodalomterápia”, Magyar Irodalomterápiás Társaság, <http://www.irodalomterapia.hu/>

⁴¹ Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.

⁴² Éva Bartos, „Biblioterápia és a közművelődési könyvtárak”, In *Hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátása*, Szerk. Csapó Edit (Budapest: Múzsák, 1984), 101–113.

⁴³ Andor Oláh, „Élménybeszámoló a biblioterápiáról”, *Természetgyógyász* 2 (1992): 8–9. [http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&HYPERLINK](http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&HYPERLINK=http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtbGl2ZQ==#db=eric&HYPERLINK)

Клиничка библиотерапија – пацијенти читају белетристичка дела, а групу углавном чине пацијенти са емоционалним проблемима или проблемима у понашању. Терапија се може одвијати у институцији или у некој другој заједници. Ева Бартош је овај тип библиотерапије користила у раду са алкохоличарима.⁴⁴

Развојна библиотерапија – овај тип се најчешће практикује у библиотекама. У овом случају, учесници терапије су „нормални” појединци. Као пример могао би да послужи низ литерарних сесија одржаних у Библиотеци Ујкерт из Дебрецена са ученицима основних школа.⁴⁵

Резиме литературе и природе учесника из седамдесетих година 20. века Р. Џ. Рубина, пружа увид у примену библиотерапије:⁴⁶

А – Традиционална библиотерапија (учесник сâм чита литературу, писана литература се чита учеснику).

Б – Књижевна терапија коју је формулисао Ширион (Shiryon) (усмена литература за учеснике).

В – Креативна терапија писањем (учесници стварају књижевна дела, пишу песме, кратке приче, животне приче).

Г – Креативна усмена терапија (учесници усмено креирају књижевно дело, песму, кратку причу, животну причу).

Ержебет Хас сматра да се за све уметничке терапије, укључујући и библиотерапију, могу применити два принципа деловања: активни и рецептивни. Ово се највише огледа у музичкој терапији: током активне музичке терапије пацијент сâм свира, а у рецептивној слуша музику. Активна библиотерапија подразумева терапију поезијом и креативно писање, а рецептивна библиотерапија обухвата разговор у који се уводи читањем и који се усмерава на читалачко искуство.⁴⁷

.....
 “<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ==#db=eric&”hid=126HYPERLINK> “[http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=eric&”HYPERLINK](http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ==#db=eric&”&HYPERLINK) “<http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4@sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ==#db=eric&”bdata=JnNpdGU9ZWhvc3QtG12ZQ%3d%3d#db=eric&”&AN=ED451622>”

⁴⁴ Éva Bartos, *Olvasókönyv a biblioterápiáról* (Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtár-tudományi és Módszertani Központ, 1989).

⁴⁵ Csabáné Hadházy, „Biblioterápia – életápolási klub. Az Újkerti Nevelési Központ könyvtárában”, *Őszikék* 7 (1995): 5.

⁴⁶ Rhea J. Rubin, „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”, *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence

На основу оријентације радионице говори се о:

Рецептивној библиотерапији – чита се белетристичко дело након чега учесници размењују своја размишљања о њему.

Продуктивној библиотерапији – учесници осмишљавају сопствени књижевни текст о одређеној теми.

Ержебет Хас разликује неколико типова библиотерапије на основу иностране праксе и иностраних назива.⁴⁷

На енглеском говорном подручју:

Poetry therapy – писање је у средишту терапијске активности и одликује се укључивањем поезије у терапеутску вредност.

Creative writing – циљ је развити посебан писани начин за самоостварењем.

На немачком говорном подручју:

Poesie-therapie – терапија поезијом која у расподели Еве Бартош суштински одговара клиничкој библиотерапији. Користи се у лечењу менталних и психосоматских болести, као и за решавање кризних ситуација. Примењује се у многим областима: психотерапија, рехабилитација, духовна помоћ, са старијим особама и лицима ометеним у развоју.

Lesetherapie – терапија читањем која одговара рецептивној библиотерапији.

Schreibtherapie – терапија писањем која одговара активној библиотерапији.

Уколико бисмо желели да групишемо поступке на основу броја учесника, може се говорити о индивидуалној и о групној терапији. У појединачном раду корисницима се нуди књига, након чега им се даје могућност да са библиотекарком или лекаром разговарају о прочитаном и о мислима које им је изазвао прочитани текст. У случају групне библиотерапије, изабрано дело обрађује више људи, а међусобни утицај чланова групе од велике је важности. Вођа сесије може бити библиотекар, наставник, стручњак за ментално здравље, психолог, свештеник.

Књижевна дела коришћена на сесијама жанровски могу бити различита; може се радити са бајкама, митовима, еповима, песмама, кратким причама, романима, одломцима романа, верским делима.

Библиотерапија може да се одвија на различитим местима, нпр. у школама, библиотекама, молитвеним салама, болницама и студентским

⁴⁷ Erzsébet Hász, „A biblioterápia oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései II”, *Magyar Felsőoktatás* 5–6 (2001), 55–56

⁴⁸ Hász, „A biblioterápia oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései II”

домовима. Као што се може видети на основу дијапазона примене, библиотерапија је метода погодна за практиковање у готово свакој области, било где, од библиотеке до школе.

Библиотерапија у данашњим библиотекама, у иностранству и у Мађарској

У САД и у Енглеској већ постоји неколико збирки које садрже категорисане приче за различите узрасте. Све је заступљеније креирање база података са таквом поделом у образовним институцијама и библиотекама уз коришћење предности онлајн облика, попут лаког и брзог ажурирања и широке доступности. Једна од таквих збирки је *Најбоље књије за децу*,⁴⁹ која укључује изворе о следећим темама: усвајање, хранитељство, употреба алкохола и дрога, застрашивање, смрт и умирање, инвалидитет, развод, раздвајање, здрава исхрана и поремећаји у исхрани.

Поред тога, постоји много веб-страница које нуде литературу на основу старости или проблема. Обично су такве тематске збирке доступне широј јавности у већим библиотекама и образовним институцијама чија је основна сврха да литература погодна за различите старосне групе буде доступна у различитим животним ситуацијама, а сходно томе, дела су у целини доступна. Без намере да буду сувише исцрпне, такве тематске колекције су доступне, нпр. на мрежном систему следећих институција:

- веб-сајт Clear Lake Children's Center⁵⁰
- веб-сајт Kilkenny County Library Service⁵¹
- веб-сајт Queen Mary University of London⁵²
- веб-сајт GoodReads: Meet your next favorite book⁵³
- веб-сајт Carnegie Library of Pittsburgh⁵⁴

⁴⁹ *Best Children's Books*. (s.a.). <http://www.best-childrens-books.com/childrens-book-by-category.html>

⁵⁰ „Bibliotherapy goldmine: Books on a variety of topics”, *Clear Lake Children's Center*, <http://clearlakechildrenscenter.com/resources/bibliotherapy/#.UzA9RPmwbYh>

⁵¹ „Bibliotherapy collection for the family”, *Kilkenny County Library Service*.(s.a.). http://kilkennylibrary.kilkenny.ie/eng/Our_Services/Bibliotherapy/Bibliotherapy_Book_List_Family.pdf

⁵² „Bibliotherapy book list”, *Advice and Counselling Service – Queen Mary University of London*.

⁵³ „Popular bibliotherapy books”, *GoodReads*, <http://www.goodreads.com/shelf/show/bibliotherapy>

⁵⁴ „Bibliotherapy booklists: Helping young children cope in today's world.” *Carnegie Library of Pittsburgh*.(s.a.). <http://www.carnegielibrary.org/research/parentseducators/parents/bibliotherapy/>

Бајке које помажу деци: *ћроћив гечје ајресије, сћраха и свећа шћо родилец ћреба да зна када ћрича ћричу (за децу од 3 до 7 ћодина)*⁵⁵ Герлинде Ортнер (Gerlinde Ortner) доступне су у већини библиотека у Мађарској, а написала је и *Нове бајке које помажу деци: свађе, сћрахови, сћрејња и све шћо родилец гешћта од 6 до 10 ћодина ћреба да зна*. Оба дела садрже корисне савете за родитеље, васпитаче и библиотекарe у вези са причама. Књиге су писане за назначену старосну групу, а као резултат тога, са радњом се упознаје на основу једноставних, лако разумљивих, кратких реченица. У погледу садржаја, посреди су догађаји које деца лако разумеју, тако да се лако могу идентификовати са ликовима, али се за десетогодишњаке можда превише јасно усредсређују на назначени проблем. Први наслов садржи приче у вези са успављивањем, ружним сновима, страхом од паса, страхом од зубара, одуговлачењем, нередом, лагањем, лошим говором, непослушношћу, грицањем ноктију, ноћним мокрењем, муцањем, исхраном, боравком у вртићу, ометањем наставе, изругивањем, агресивним понашањем, свађом међу браћом и сестрама, дететом као добрим партнером, чувањем животне средине и смрћу. Теме другог наслова могу се поделити у следеће категорије: прекомерно гледање ТВ-а, дете са посебним потребама у учioniци, различитост деце у одељењу, агресивно понашање, мере штедње, финансијски проблеми, путовање родитеља, страх од хоспитализације, страх од развода родитеља, инхибиције, како поднети бес и разочарање, како знати изгубити, васпитање, родитељске свађе и развод, деца коју одгаја један родитељ, дечја стрепња да ће остати сами.

На основу личног искуства и мишљења, лакше се примењује и кориснија је књига Роберта Фишера (Robert Fisher) *Учимо децу да размишљају кроз ћриче*.⁵⁶ Она садржи књижевна дела која су врло разнолика и по тематици и по пореклу (кинеске, грчке, канадске, индијске, шведске, немачке и енглеске бајке). Поред књижевног дела, можемо читати питања која помажу у обради и приче и одабране теме. Уз то, нуди активности које укључују и друге задатке неопходне за обраду дела, као што су анализа дела других грана уметности према одређеним критеријумима, игре, цртање. Књига садржи теме везане за бес, права животиња, лепоту, насиље, промене, храброст и страх, смрт, правичност, слободу, пријатељство, духове, добро

⁵⁵ Gerlinde Ortner, *Gyógyító mesék a gyermeki agresszió és a félelem ellen és mindaz amit a meséléskor a szülőnek tudnia kell (3–7 éves korú gyerekeknek)*, (Budapest: Magyar Könyvklub, 1996).

⁵⁶ Robert Fisher, *Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni történetekkel* (Budapest: Műszaki Kiadó, 2002).

и зло, задовољство, наду, знање, љубав, срећу, памћење, мистерију, имена, питања и одговоре, стварно или нестварно, тајне, крађу, време, истину, потребе и захтеве, питање ко сам, мудрост и учење.

Библиотерапија у библиотеци?!

Питање ко има право вођења сесија библиотерапије и даље представља контроверзу. Да ли такве радионице могу да воде само обучени психолози и психијатри? Или и библиотекарџи? Шта је заправо библиотерапија? Да ли је разговор о књижевним делима већ библиотерапија? Шта је са препоруком књиге за читање? Ову вишегодишњу расправу ни ја не могу да решим, само могу да изложим своје мишљење и мишљења других људи из струке.

Сматрамо да библиотерапија има своје место у библиотекама. Мисија библиотеке је да прикупља, истражује, чува и пружа информације корисницима. Према томе, она поседује материјал којим може помоћи људима. Поред физичког поседовања књиге, библиотекар је упознат и са литературом, а током својих студија научио је и да критички вреднује текстове. Његов радни задатак је да препоручује литературу, што је могуће управо због наведеног. Поред тога, он познаје своје читаоце јер је у редовном, свакодневном контакту са њима. Током стажирања у библиотеци приметила сам да се у већим градским библиотекама, где истовремено ради више библиотекара у служби за читање или на пулту за изнајмљивање књига, често дешава да иако је више људи у једном реду, редовни читаоци стану у дужи ред јер познају библиотекара са којим сваки пут необавезно разговарају по одабиру књиге. Читаоци им говоре о својим проблемима, разговарају о ономе што се догодиле од последње позајмице, говоре да ли им се свидело прочитано дело. Читаоци се чешће обраћају овим библиотекарем да им „препоруче добру књигу”, да им дају „нешто попут претходне књиге”. Обучени библиотекар може да понуди литературу која одговара укусу корисника узимајући у обзир његове личне проблеме које је сазнао из претходних разговора, те по могућности нуди књижевно дело које доприноси решавању читаочевих потешкоћа.

Наравно, слажем се са ставом да би библиотекарџи без помоћи психолога или стручњака за ментално здравље требало да воде само сесије развојне библиотерапије, а не и клиничке.

Данас библиотека не обавља само традиционалне библиотечке задатке, већ је постала део свакодневног живота, њене услуге се непрестано

проширују, отворила је своја врата, организује књижевне вечери, пружа интернет услуге, организује и одржава обуке и курсеве, место је научних и образовних предавања, организује изложбе, квизове, књижевне клубове. Данас је библиотека „треће место” након куће и радног места. У мањим градовима, у којима нема довољно програма за љубитеље књижевности, овим наведеним би се могла проширити понуда.

Уместо резимеа

Описавши развој, дефиниције и врсте библиотерапије, да у неколико речи резимирамо с којим циљем библиотерапија може успешно да се примењује у образовању. Болести цивилизације изазване променом начина живота (фрустрације, анксиозност, поремећаји спавања, стрес) погађају све, па се ефикасно може користити и за њихово ублажавање.

Разноликост библиотерапије показује њена успешна примена у иностранним (пре свега америчким) учионицама, попут прихватања ученика са дислексијом и дисграфијом, лечења агресивних ученика, изградње разредне заједнице и прихватања маргинализованих ученика од стране њихових вршњака. Поред тога, циљеви сесија библиотечке терапије, и низа сличних сесија, могу бити увођење различитих метода управљања сукобима, развијање расправе и самоспознаје, саопштавање нових вредности и ставова, повећање социјалне осетљивости и ширење спектра интересовања. Последица промене начина живота јесте да људи постају изолованији, усамљенији, па је заиста важна свест да и други имају сличне проблеме; осим тога, радионица пружа могућност повећања квантитета и квалитета њихових друштвених односа.

Библиотерапија представља неформално окружење за учење. Индиректно утиче на размишљање и квалитет живота, па би за библиотекарe веома важно било похађање обука које их припремају за организацију и одржавање ових сесија. Сада је већ познато да је библиотека „треће место”, те је њен неизбежни задатак да помогне у изградњи и консолидацији људских односа, за шта је развојна библиотерапија погодна метода.

Literatura:

1. „Aki a meséket megtalálja, az élet forrásából iszik.”.(s.a.). www.meseterapia.hu (preuzeto 21. 8. 2014).
2. Bartos, Éva. „Biblioterápia a könyvtárosi munkában”. *Könyvtári Figyelő* 5 (1987): 563–567.
3. Bartos, Éva. „Biblioterápia és a közművelődési könyvtárak”. In *Hátrányos helyzetű olvasók könyvtári ellátása*, Szerk. Csapó Edit, 101–113. Budapest: Múzsák, 1984.
4. Bartos, Éva. „Gyermekek biblioterápiája”. *Fordulópont* 2–3 (1999): 93–103.
5. Bartos, Éva. *Olvasókönyv a biblioterápiáról*. Budapest: Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ, 1989.
6. Bartos, Éva. *Segített a könyv, a mese. Vallomások életről, irodalomról, olvasásról*. Magyar Elektronikus Könyvtár, <http://mek.oszk.hu/05400/05496/05496.htm> (preuzeto 21. 8. 2014).
7. Batári, Gyula. „A könyv gyógyító hatása. Beszélgetés a biblioterápiáról dr. Oláh Andorral”. *Könyvtáros* 2 (1981): 100–103.
8. Beatty, William K. *A Historical Review of Bibliotherapy*. Illinois University of Illinois at Urbana-Champaign, 1962, https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrends11i2_opt.pdf?sequence=3#page=15 (preuzeto 21. 8. 2014).
9. *Best Children's Books*. (s.a.). <http://www.best-childrens-books.com/childrens-books-by-category.html> (preuzeto 21. 8. 2014).
10. „Bibliotherapy book list.” *Advice and Counselling Service – Queen Mary University of London*, <http://www.welfare.qmul.ac.uk/wellbeing/bibliotherapy/booklist/index.html#relationships> (preuzeto 21. 8. 2014).
11. „Bibliotherapy booklists: Helping young children cope in today's world.” *Carnegie Library of Pittsburgh*.(s.a.). <http://www.carnegielibrary.org/research/parentseducators/parents/bibliotherapy/> (preuzeto 21. 8. 2014).
12. „Bibliotherapy collection for the family”. *Kilkenny County Library Service*. (s.a.), http://kilkennylibrary.kilkenny.ie/eng/Our_Services/Bibliotherapy/Bibliotherapy_Book_List_Family.pdf (preuzeto: 21. 8. 2014).
13. „Bibliotherapy goldmine: Books on a variety of topics.” *Clear Lake Children's Center*. (s.a.). <http://clearlakechildrenscenter.com/resources/bibliotherapy/#.UzA9RpmwbYh> (preuzeto 21. 8. 2014).
14. Birkalan, Hande A. *The Thousand and One Nights in Turkish. Translations, Adaptations, and Issues* (2004), <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&sid=d01869aa-4b81-4954-91c1-d8b8e71c4a31%40sessionmgr110&hid=126> (preuzeto 21. 8. 2014).

15. Büki Orsolya — Büki Péter, „Könyvvel könnyebb!”, *Fordulópont* 2 (2005): 51–60.
16. Doll, Beth & Doll, Carol. *Fiatalok biblioterápiája: Könyvtárosok és mentálhigiénés szakemberek együttműködése* (2011), http://ki.oszk.hu/sites/ki.oszk.hu/files/dokumentumok/biblioterapia_gyermekeknek_es_serduloknak_0.pdf (preuzeto 21. 8. 2014).
17. Fábián, Tamás, „Ugyanannyi öngyilkosság Jackson és Goethe miatt”. *Index* (2009), http://index.hu/kultur/eletmod/2009/07/03/ugyanannyi_ongyilkosság_jackson_es_goethe_miatt/ (preuzeto 21. 8. 2014).
18. Fisher, Robert. *Tanítsuk gyermekeinket gondolkodni történetekkel*. Budapest: Műszaki Kiadó, 2002.
19. Goethe, Johann Wolfgang. *Werther szerelme és halála*. Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00300/00390/00390.htm> (preuzeto 21. 8. 2014).
20. „Gondoskodó figyelem – tudatosság. Irányelvek a média öngyilkossággal kapcsolatos hírközlésére”. (s.a.) *DepresszióStop*, http://depressziostop.magtud.hu/ospi/ospi_media_ajanlas.pdf (preuzeto: 21. 8. 2014)
21. Hadházy, Csabáné. „A személyiségfejlesztés könyvtári módszerei”. *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* 2 (2001): 29–34.
22. Hadházy, Csabáné. „Biblioterápia – életápolási klub. Az Újkerti Nevelési Központ könyvtárában”, *Őszikék* 7 (1995): 5.
23. Hadházy, Csabáné. „Életápolás könyvtári eszközökkel”. *Hajdú-Bihar Megyei Könyvtári Téka* 2 (1994): 53–58.
24. Halasi, Edina. „Az írott szó gyógyító ereje’. Biblioterápia a Mosoly utcai könyvtárban”, *Könyvtári Híradó* 2 (2001): 53–58.
25. Hász, Erzsébet. „A biblioterápia oktatásának elméleti és gyakorlati kérdései II”. *Magyar Felsőoktatás* 5–6 (2001): 55–56.
26. „Irodalomterápia”. Magyar Irodalomterápiás Társaság, <http://www.irodalomterapia.hu/> (preuzeto 21. 8. 2014).
27. Jackson, Evalene P. „Bibliotherapy and Reading Guidance”. *A Tentative Approach to Theory*, 1962. https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/6061/librarytrends11i2_opt.pdf?sequence=3#page=15 (preuzeto 21. 8. 2014).
28. Johnson, Celia, Guofang Wan, Rosalyn Anstine Templeton, Lesley P. Graham, Joan L. Sattler. „*Booking It*” to Peace. *Bibliotherapy Guidelines for Teachers*, 2000. EBSCO: <http://web.ebscohost.com/ehost/detail?sid=8054d296-d8ba-414c-97d5-dd42d9f9aec4%40sessionmgr114&vid=1&hid=126&bdata=JnNpdGU9ZWwhv-c3QtbGl2ZQ%3d%3d#db=eric&AN=ED451622> (preuzeto 21. 8. 2014).
29. Jung, Carl Gustav. *Analitikus pszichológia*. Budapest: Göncöl, 1995.
30. „*Korán*”. (s.a.). *Terebess Ázsia Lexikon*, <http://terebess.hu/keletkultinfo/lexikon/koran.html> (preuzeto 21. 8. 2014).

31. Mediatizált öngyilkosságok – A „Werther effektus” szociológiai vizsgálata” = *Mediatized suicides – the sociological study on Werther-effect*, 2008. http://phd.lib.uni-corvinus.hu/316/1/veres_elod.pdf (preuzeto 21. 8. 2014).
32. Nagy, Attila. „A biblioterápia honosítása a magyarországi könyvtárosképzésben”. *Fordulópont* 22 (2004): 69–72.
33. Nossart, Peseschkian: *A tudós meg a tevehajcsár*. Budapest: Helikon, 1991.
34. Oláh, Andor. „Élménybeszámoló a biblioterápiáról”. *Természetgyógyász* 2 (1992): 8–9.
35. Ortner, Gerlinde. *Gyógyító mesék a gyermeki agresszió és a félelem ellen és mindaz amit a meséléskor a szülőknek tudnia kell (3–7 éves korú gyerekeknek)*. Budapest: Magyar Könyvklub, 1996.
36. Ortner, Gerlinde. *Új gyógyító mesék veszekedések, félelmek, szorongások ellen és az, amit a 6–10 éves gyermek szüleinek mindezekről tudniuk kell*. Budapest: Magyar Könyvklub, 1997.
37. Pardeck, John T. *Using literature to help adolescents cope with problems*, <http://www.questia.com/googleScholar.qst?docId=5001662962> (preuzeto 21. 8. 2014).
38. „Popular bibliotherapy books.” *GoodReads*.(s.a.). <http://www.goodreads.com/shelf/show/bibliotherapy> (preuzeto 21. 8. 2014).
39. *Rómaiaknak írt levél*. (s.a.). Magyar Elektronikus Könyvtár: <http://mek.oszk.hu/00100/00176/html/> (preuzeto 21. 8. 2014).
40. Rubin, Rhea J. „Uses of Bibliotherapy in Response to the 1970s”. *Library Trends* (1979), https://www.ideals.illinois.edu/bitstream/handle/2142/7081/librarytrendsv28i2_opt.pdf?sequence=7#page=122 (preuzeto 21. 8. 2014).
41. Vértes, László. „Biblioterápia azaz literatúra az egészségben. Mikszáth Kálmán születése 150. évfordulójára”. *Egészségnevelés* 4 (1997): 188–190.

Gulyás Enikő

„A biblioterápia kialakulása, fejlődése és helye a könyvtárban”.

Könyv, Könyvtár, Könyvtáros (Knjiga, biblioteka, bibliotekar)

<http://ki2.oszk.hu/3k/2015/04/a-biblioterapia-kialakulasa-fejlodesese-es-helye-a-konyvtarban/>

Са мађарској језика превеле:
Хелена Омеровић и Јелена Цвејић

Прикази

Виолета Стојменовић
 Народна библиотека Бор
 sloterdajk@gmail.com

УДК 02:005.745(497.11)"2021"(049.32)

Драгана Милуновић
 Народна библиотека Србије, Београд
 dragana.milunovic@nb.rs

БИБЛИОТЕКА ОД КУЋЕ: ИЗАЗОВИ И МОГУЋНОСТИ ОРГАНИЗАЦИЈЕ БИБЛИОТЕЧКИХ УСЛУГА ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ

*15-годишњи стручно-научни скуп Заједнице матичних библиотека
 Србије, Народна библиотека „Радоје Домановић”, Лесковац,
 9–11. септембра 2021.*

Заједница матичних библиотека Србије, основана ради развијања библиотечко-информационе делатности у библиотекарству у Републици Србији, и у 2021. години организовала је редовни годишњи стручно-научни скуп Библионет, чија је мисија промоција делатности матичних и других библиотека Србије, као и афирмација научноистраживачког и стручног рада у библиотечко-информационој делатности.

Захваљујући заједничкој иницијативи Заједнице матичних библиотека Србије и Народне библиотеке „Радоје Домановић” у Лесковцу, Град Лесковац је 2021. године указао гостопримство библиотекарима из читаве Србије и преузео организацију овог традиционалног догађаја. Организатор скупа, уз Заједницу матичних библиотека Србије и Народну библиотеку „Радоје Домановић” је и Министарство културе и информисања Републике Србије које традиционално суфинансира скуп од 2007. године.

Тема скупа, који се у 2021. години одржава по петнаести пут, односила се на рад библиотека током пандемије заразне болести ковид-19, која је на глобалном нивоу обележила 2020. годину и коренито променила начин живљења, као и психолошко поимање нормалности. Владе широм света прогласиле су ванредна стања и наредиле тзв. „закључавање” у циљу из-

бегавања дељења заједничког простора и блиских контаката који погодују ширењу вируса SARS-COV-2 у популацији. Институције су биле приморане да у кратком року у потпуности промене услове рада и прилагоде их начину функционисања на даљину, што је многим представљало својеврстан изазов. Циљ овогодишњег Библионета био је да се на једном месту прикупе библиотечка искуства из Србије која се односе на примере добре праксе, успешне приче и реализоване могућности током пандемије чиме би се, као и до сада, утицало на проток идеја међу домаћим библиотекама и буђење енергије за нове пројекте. У том смислу, тежећи да одржи корак са актуелношћу дешавања у струци, скуп је посвећен представљању и анализи рада библиотека током пандемије, како у Србији, тако и у региону и свету, ради остваривања увида у постигнуте резултате и позиционирања у даљем планирању рада у тзв. новој реалности. Скуп је одржан у виду хибридне конференције, чији је централни део одржан у физичком простору, уз строго поштовање свих епидемиолошких мера заштите и праћење актуелних препорука, док су истовремено сви заинтересовани слушаоци могли да прате видео-емитовање. Број учесника у физичком простору био је ограничен и контролисан. Гостујући предавачи из света обратили су се путем видео-укључења.

Традиционално, на скупу је додељена Награда „Ђура Даничић” за допринос развоју библиотекарства и културе у целини. Добитници за 2020. годину су Селимир Радуловић, управник Библиотеке Матице српске у Новом Саду, и Соња Шуковић, директорка Народне библиотеке „Стеван Сремац” из Ниша. О награди је одлучивао стручни жири у саставу: Снежана Ненезић, председница и добитница награде за 2019. и директорка Народне библиотеке Крушевац, Јасмина Нинков, директорка Библиотеке града Београда, и Мирко Демић, директор Народне библиотеке „Вук Караџић” у Крагујевцу, чланови. Награда се састоји од плакете и новчаног износа.

У склопу пратећих програма, организован је обилазак Хидроелектране Вучје, а трећег дана скупа, који је традиционално резервисан за излет, организована је посета археолошком локалитету од изузетног значаја Јустинијана Прима – Царичин град.

За учешће на скупу пријављено је 29 радова, а изабрани су следећи:

1. „Школске библиотеке у време пандемије: изазови и могућности организације библиотечких услуга у школама које образују ученике са инвалидитетом на територији Београда”, Марина С. Неђић, Библиотека града Београда.

2. „Ваша кућна библиотека”, Олга Јечменица, Библиотека „Милутин Бојић”, Београд.

3. „Лесковачка Библиотека у време пандемије #COVID-19: кругови мрежа дигиталне солидарности”, Весна Илић, Ана Цветановић, Народна библиотека „Радоје Домановић”, Лесковац.

4. „Виртуелни културни програми Библиотеке града Београда”, Исидора Ињац, Владислава Ивковић Марковић, Библиотека града Београда.

5. „Смедеревска библиотека за децу и тинејџере у време пандемије”, Софија Н. Грба, Милица Д. Марковић, Вишња Љ. Рајковић Мрдаковић, Народна библиотека Смедерево.

6. „Рад са корисницима током пандемије Ковида-19 – искуство Народне библиотеке Србије”, Ана Николић, Тијана Ловре, Народна библиотека Србије.

7. „Рад Градске библиотеке у Новом Саду током пандемије ковида-19“, Весна Р. Живковић, Градска библиотека у Новом Саду.

8. „Народна библиотека 'Стеван Сремац' Ниш у време пандемије”, Марија Чупић, Сузана Станковић, Народна библиотека „Стеван Сремац” у Нишу.

9. „Школски библиотекари на 'раду од куће’”, Ружица Дамњановић, Матична библиотека „Љубомир Ненадовић” Ваљево.

10. „Дигиталне платформе – виртуелни простор културних програма у Народној библиотеци 'Вук Караџић' током пандемије”, Сања Д. Живковић, Анђела З. Огњановић, Народна библиотека „Вук Караџић”, Крагујевац.

11. „КоБСОН у доба короне”, Катарина Перић, Татјана Тимотијевић, Борис Ђенадић, Народна библиотека Србије.

12. „Архивирање веба у доба короне”, Јасмина И. Томашевић, Народна библиотека Србије.

13. „Креативност као лек: програми културе у доба короне”, Виолета Ђорђевић, Библиотека града Београда.

14. „Изазови пред конзерваторима у време пандемије изазване вирусом SARS-CoV-2”, Славица Јанаћковић, Жељко Младићевић, Народна библиотека Србије.

15. „Рад врањске библиотеке током пандемије ковид-19”, Јасмина Кнежевић, Небојша Антић, Јавна библиотека „Бора Станковић”, Врање.

16. „Опстанак: рад од куће у библиотеци 'Димитрије Туцовић' у Лазаревцу”, Милица Матијевић, Библиотека „Димитрије Туцовић”, Лазаревац.

17. „Мале библиотеке пред великим изазовом”, Драгана Петрић, Душанка Папић, Народна библиотека „Вељко Петровић”, Бачка Паланка.

18. „Рад Народне библиотеке Крушевац током пандемије COVID-19”, Снежана Б. Ненезић, Народна библиотека Крушевац.

Од регионалних гостију обратили су се Нико Цвјетковић, директор Градске књижнице Ријека, Миро Пушник, директор Техничке књижнице Љубљана, и Драгица Крстић, конзерватор из Националне и свеучилишне књижнице Загреб. Колеге из суседних земаља поделиле су искуства у раду током пандемије, нарочито у периоду закључавања. Њихова излагања обухватила су различите аспекте библиотечког пословања, од организације рада једне развијене јавне библиотеке (Ријека), преко значаја развијености технике и технологије у пружању услуга корисницима на даљину (Љубљана), до учешћа служби за конзервацију у процесима заштите фонда током трајања пандемије заразне болести ковид-19 (Загреб).

Изабрани радови углавном представљају осврт на рад једне библиотеке или једног одељења библиотеке током ванредног стања и након њега, тј. у периоду када су библиотеке биле сасвим затворене или су на снази била разна ограничења везана за број посетилаца, коришћење простора и руковање физичком грађом. Изузетак су радови Марине Неђић (Библиотека града Београда) и Ружице Дамњановић (Матична библиотека „Љубомир Ненадовић” Ваљево), у којима су приказани модели онлајн програма и резултати ванредног рада већег броја школских библиотека, у првом случају оних које функционишу при београдским школама за ученике са инвалидитетом, које су, као и популација зарад које такве библиотеке постоје, најчешће сасвим на периферији, ако не и ван видокруга стручне јавности. У другом случају реч је о раду на даљину / од куће школских библиотекара на подручју Колубарског округа, чије су онлајн активности систематизоване у четири групе, у зависности од тога да ли су претежно информативног, наставног, едукативно-забавног или библиотерапијског карактера.

Различити сегменти рада Народне библиотеке Србије у ванредним околностима представљени су у четири излагања. О захтевима и питањима која је у новонасталој ситуацији стручна јавност наметала конзерваторима, као најкомпетентнијим за праћење истраживања и података о времену преживљавања вируса на различитим површинама и за доношење мера за заштиту физичке грађе, самим тим и оних који њоме рукују или је користе, говорили су Славица Јанаћковић и Жељко Младићевић. О начину организације послова и критеријумима процене хитности корисничких захтева за грађом или местом у читаоници, који су Одељењу за пружање информационих услуга корисницима НБС Србије омогућили да поштујући противепидемијске мере ипак задовољи потребе значајног броја корисника, говориле су Ана Николић и Тијана Ловре, анализирајући и ефекте другачијег начина рада са корисницима кроз преглед статистичких података о члановима и издатим информацијама. Иако је Одељење за

научне информације већ годинама везано за интернет и онлајн окружења, што олакшава рад на даљину / од куће, макар технички, из реферата Катарине Перић, Татјане Тимотијевић и Бориса Ђенадића сазнајемо да је и тамо дошло до измена у раду, пре свега на нивоу међународних скупова и састанака релевантних међународних тела и едукације корисника, као и до значајног пораста на нивоу коришћења расположивих сервиса и база, јер је пандемија, разумљиво, условила веће и чешће потраживање и претраживање онлајн извора, док су се поједини издавачи одлучили да макар део својих база, најчешће онај везан за медицинска и сродна истраживања, привремено „отворе”. Пандемија је условила и тематски оквир веб-архиве у чијем је стварању, на иницијативу Међународног конзорцијума за чување интернета, Народна библиотека Србије учествовала заједно са још 33 установе чланице овог конзорцијума. О критеријумима претраге и селекције, као и о начину стручне обраде изабраних веб-садржаја, тј. страница новинских портала, владиних и других релевантних уснова, те о архиви као целини и извору на основу којег ће бити могуће да се сагледају општедруштвени, медијски, политички, економски, јавноздравствени и други аспекти глобалне кризе изазване пандемијом ковида-19, уопште и у појединим земљама, говорила је Јасмина Томашевић. Истакавши разноврсност трајно архивираних садржаја и најречитије примере, указала је и на хумористичку перспективу и комичну страну дешавања и одлука условљених пандемијом, које приликом архивирања нису пропуштене.

Међу јавним библиотекама, као и обично, по броју излагања на Библионету предњачи Библиотека града Београда. Виолета Ђорђевић показала је како се Дечје одељење ове библиотеке снашло и своје устаљене активности, као што су радионице приповедања помоћу разноврсних реквизита, прилагодило виртуелним местима дешавања, не пропутивши да деци пружи више различитих могућности за учествовање у програмима, такмичење у цртању, писању и другим креативним и забавним активностима, као и у онлајн разговорима о књигама са вршњацима из допунских српских школа у више европских земаља. Једнако богат и разноврстан програм БГБ је понудила и одраслим корисницима, ангажујући за то, као и раније, не само библиотечке раднике већ и низ познатих јавних личности, што су на Библионету приказале Исидора Ињац и Владислава Ивковић Марковић. Неки од тих програма били су конкурсног типа, у којима корисници, односно пратиоци налога библиотеке на друштвеним мрежама могу и сами да учествују, рецимо „Прочитај ми своју жељу”, акција која је корисницима омогућила да виде и чују како њихову омиљену песму изводи професионални глумац/глумица (читање поезије својим пратио-

цима приредила је и Градска библиотека у Новом Саду) или „Читам, не скитам, с књигом се сликам” – с обзиром на распрострањеност селфија са књигама и портрета књига у различитим амбијентима међу читалачком популацијом, којој је свакако допринела експанзија Инстаграма, тачније тзв. букстаграма, конкурси за „читалачке” и „књигољубиве” фотографије привлаче задовољавајућу пажњу, тако да су заступљени међу активностима више библиотека. Тако је, на пример, и крагујевачка библиотека реализовала конкурс за фотографско-текстуалне препоруке књига за читање. Са друге стране, Библиотека града Београда је својим пратиоцима понудила више различитих садржаја који приказују и промовишу домаћу и страну књижевност, различиту библиотечку грађу, културно наслеђе не само Београда и Србије већ и других земаља чије су амбасаде учествовале у прављењу емисије о библиотекама страних амбасада у Београду, укључујући и оне нама врло егзотичне и готово непознате као што је Малезија. У сваком случају, реч је о промишљеним и медијски, односно маркетиншки, јако добро пропраћеним акцијама усмереним ка анимирању пратилаца различитих интересовања и медијских преференција, које показују да је многе традиционалне форме представљања библиотечких ресурса у физичком простору могуће „превести” на дигиталне. Са друге стране, представљени програми могли би се и подробније анализирати.

Очекивано, већини библиотекара и библиотекарки, Фејсбук, Јутјуб, ређе Инстаграм и друге друштвене мреже, Зум, Скајп и друге платформе или апликације за видео-позиве и онлајн окупљања, постали су, уз дигиталне репозиторијуме и библиографско-каталожке базе података, главни простори и средства за рад за време ванредног стања и након њега: неки су раније развијене програме и манифестације прилагођавали виртуелним окружењима и настављали да их реализују, уз виртуелно или посредно, односно накнадно учешће публике (путем реакција и коментара) или без публике, док су други осмишљавали нове врсте садржаја, нове базе препорука књига за читање (крушевачка библиотека) и покретали нове онлајн програме, па чак и читаве серијале (лазаревачка и крагујевачка библиотека). У неким библиотекама су пак интензивирали активности везане за дигитализацију изабране књижне и некњижне грађе и развој својих дигиталних колекција, укључујући и рад на онлајн промоцији тих колекција. Притом су у фокусу већине јавних библиотеке биле завичајне збирке и сопствена издања, што су истакле представнице крагујевачке, нишке, бачкопаланачке и крушевачке библиотеке. У овој последњој интензивирају је и библиографски рад, као посао који захтева доста времена, али га је зато могуће обављати и од куће, па су библиографски обрађени завичајни

аутори, издања библиотеке и, што је за стручну јавност најинтересантније, часопис *Савремена библиотека*. Речју, пандемија је библиотекарке приморала да неке уобичајене активности реализују на сасвим другачије начине, за које су често потребне и неке другачије вештине, као што су оне везане за фотографисање, снимање, монтажу слике и звука, коришћење разноврсних програма и апликација за креирање и обраду визуелних и аудио-визуелних садржаја различитог типа, или да смишљају нове врсте садржаја као што су емисије о писцима и делима, уместо уобичајених промоција и представљања књижевних дела у простору библиотеке, или читање / приповедање / драматизација прича за децу у виду видео-записа или виртуелног састанка са слушаоцима и гледаоцима.

Притом, неке библиотеке поседују квалитетнију технику за снимање и директан пренос садржаја, у другима су се, очито, довијали, радећи и од куће, неретко користећи и сопствене мобилне телефоне. Иако све библиотеке које су се представиле на овогодишњем Библионету, као и већина библиотека у Србији, друштвене мреже, Фејсбук пре свега, користе већ годинама и мада су се и пре пандемије на њиховим страницама објављивали и делили различити садржаји, друштвене мреже су се углавном третирали и користиле као маркетиншко и средство информисања корисника / пратилаца о новитетима, дешавањима и програмима у библиотеци или у вези са библиотеком, евентуално за дељење занимљивости о књигама, ауторима, читању, библиотекама. За време ванредног стања и након њега, услед свих физичких ограничења, неки библиотекарски су се подухватили да за друштвене мреже и своје веб-сајтове креирају сложеније садржаје односно програма за чију је припрему и изведбу у онлајн окружењу потребно и више, у случају видео-емисија и много више времена, знања и вештина које за извођење таквих програма у физичком окружењу нису потребне. Последишно, и начин праћења и критеријуми процене рецепције и реакција већим делом невидљиве и нечујне публике, чији се обим и структура мењају са преласком у виртуелно окружење, али и са променом веб-места на којем се садржај појављује, такође су драстично различити. У неким излагањима, аутори и ауторке су се осврнули и на податке о рецепцији садржаја које дају саме друштвене мреже на којима су те садржаје објављивали. Најимпресивнији су онлајн донети смедеревске библиотеке, тачније њихових видео-радионица за најмлађе и њихове родитеље на основу педагошких, логопедских и других приручника за рад са децом и успешно модификована онлајн верзија њихове традиционалне Стиховизије за тинејџере, о чему су говориле Софија Грба, Милица Марковић и Вишња Рајковић Мрдаковић. Углавном млађи родитељи деце предшколског узраста, одавно срођени са

новим технологијама, као и тинејџери, који и иначе велики део дана проводе уз разноразне подкасте, веб-серије и друге онлајн аудио-визуелне садржаје, свакако су права публика оваквих програма, који су притом одлично средство привлачења нових пратилаца, односно корисника дигиталних библиотечких ресурса. Иако је, такође, све очитије да су скоро потпуна изолација и представљање младих као здравствене, па и фаталне претње за старије људе, довели до тога да је и међу старијима све чешћа потреба за провођењем времена на друштвеним мрежама и интернету (колегинице из Библиотека града Београда споменуле су „сребрне сурфере”, маркетиншки еуфемизам који ће се тек проширити), као и да они углавном преузимају „омладинске” моделе онлајн понашања, од потпуног предавања „скроловању” и „кликтању” до учесталог слања и дељења мимова, видео-снимака и других садржаја, јасно је да се за ову групу онлајн публике морају креирати садржаји чије су теме и учесници (извођачи, саговорници), ако их има, односно време када се објављују или емитују, трајање и модели учествовања или сарадње ипак нешто другачији него када се ради за децу, младе или публику средњих година. Речју, потребно је познавати колико информационо-комуникационе, дизајнерске и друге технике и технологије производње разних врста дигиталних објеката и карактеристике нових медија, толико и различите дигиталне културе које креатори и корисници онлајн садржаја заједнички стварају на основу својих интересовања, способности, потреба и жеља. Шири друштвено-технолошки контекст онлајн библиотечких услуга и програма, опет на примеру деце и младих као корисника и публике, покушале су да оцртају представнице лесковачке библиотеке, домаћина скупа, али помало претенциозно, гомилајући цитате из културолошких, социјално-психолошких и медијских студија, да би објасниле како се онлајн активности библиотеке одвијају и уклапају у нове обрасце визуелне међуљудске комуникације, јавне конструкције индивидуалног и колективног идентитета, расподеле и провођења времена, те да би указале на значај набавке нових технологија за библиотеке и још већи значај медијског и информационог описмењавања младих, које се у овој библиотеци спроводи, мада није сасвим јасно на који начин.

Осим споменутих, међу јавним библиотекама које су представиле своје активности током и након изолације јесу и: Народна библиотека „Стеван Сремац” Ниш – Марија Чупић и Сузана Станковић издвојиле су неколико онлајн садржаја (електронска изложба је ипак преамбициозан назив за већину њих) путем којих су библиотекари нишке библиотеке покушали да представе библиотечке ресурсе везане за одређене мање-више актуелне теме, као што су здравље, заразне болести и прошле епидемије;

Библиотека „Димитрије Туцовић” Лазаревац – у контексту размишљања о могућностима и ограничењима рада од куће, Милица Матијевић говорила је о апликацији Дигитални водич, коју је библиотека, користећи историјску грађу и савремене визуелне приказе, креирала као мултимедијалну мапу места од културноисторијског значаја у Лазаревцу, као и о виртуелним састанцима током којих су учесници приповедали на основу предмета из породичних архива, те о емисији Дијалози о култури, серији видео-снимака разговора о књигама и књижевности са јавним личностима; Јавна библиотека „Бора Станковић” Врање – Јасмина Кнежевић и Небојша Антић описали су реорганизацију рада са грађом и корисницима, каква се морала спровести у већини јавних библиотека, и дали су пресек онлајн и офлајн активности своје библиотеке, са нагласком на неформалном онлајн образовању које спроводи Амерички кутак; Градска библиотека у Новом Саду – Весна Живковић детаљно је описала промене, довијања и новине у раду неколико одељења новосадске библиотеке, квантитативне резултате тих измена и одговоре кориснике на питања из анкете о ефектима пандемије на рад библиотеке спроведене у августу и септембру 2020; Народна библиотека „Вељко Петровић” Бачка Паланка – Драгана Петрић и Душанка Папић показале су да су и библиотеке у мањим местима, премда лишене многих ресурса, имале шта да понуде током периода када је уобичајен начин рада и комуникације са корисницима онемогућен, макар да интензивирају сарадњу са локалним медијима и да деле садржај других установа, да достављају књиге корисницима који не могу да дођу до библиотеке или да раде на сопственој едукацији и стицању нових а преко потребних вештина; Библиотека „Милутин Бојић” Београд – Олга Јечменица приказала је новитете у вредном дигиталном репозиторијуму ове библиотеке и начин на који су устаљени књижевни програми опстали тако што су снимани у кућним условима или у библиотеци, без публике, а затим емитовани на Јутјубу.

Поред тога, треба издвојити и рад Сање Живковић и Анђеле Огњановић, које су представиле заиста импресиван број онлајн и офлајн програма које је крагујевачка библиотека успела да реализује од почетка пандемије до јуна 2021, врло прецизно и детаљно описујући концепцију и начине стварања и емитовања неколико њих (КњиЖарење, Ослушкивање, Дан крагујевачке књиге), притом узимајући у обзир и закључке који се могу извући на основу расположивих података прикупљених помоћу аутоматских аналитичких алата Фејсбука и Јутјуба, где су се објављивали ти програми и нове ауторске емисије, у виду преноса уживо, одложених снимака или измонитираних видео-записа. И друге колегинице и колеге које су покушале да на основу домета и броја прегледа садржаја које су објављивали

на својим страницама и(ли) профилима на друштвеним мрежама извуку неке поуке, приметиле су да је број прегледа садржаја објављених само на Јутјубу вишеструко, и до 20 пута мањи од броја прегледа садржаја који су подељени и преко Фејсбука или објављени и на Фејсбуку, евентуално Инстаграму. Очигледно је, дакле, да популација која прати рад и програме библиотека више користи Фејсбук него Јутјуб, односно да је у мањем броју претплаћена на библиотечке канале на Јутјубу, па им, стога, информације о објави нових садржаја не стижу аутоматски, као што им се аутоматски појављују новообјављени садржаји „пријатеља” и „запраћених” на другојачије структурираним платформама као што су Фејсбук и Инстаграм. Са друге стране, потребно је, ипак, да се овако добијени подаци о домету, броју прегледа и другим показатељима које дају Јутјуб и Фејсбук тумаче у контексту статистичких података о коришћењу ових мрежа међу различитим демографским групама, али и са квалитативним подацима о начинима на које припадници различитих, пре свега узрасних група учествују у креирању, дисеминацији и рецепцији различитих типова садржаја на тим мрежама. Такође, у одушевљењу дометима онлајн активности можда ипак не треба заборавити једноставну чињеницу: праћење онлајн програма и коришћење дигиталних и дигитализованих садржаја захтевају поседовање одговарајућих уређаја и везу са интернетом, што ипак нису универзално остварени услови, без обзира на то да ли су узроци некоришћења информационо-комуникационих технологија финансијски или не, због чега је свако инсистирање на универзалној доступности бесплатних виртуелних програма и услуга беспотребно претеривање.

С обзиром на то да се стручни скуп попут Библионета обично схвата као прилика за промоцију свога, тј. рада своје библиотеке, критички моменти и покушаји да се сагледају пропуштене могућности углавном остају, као и квалитативне анализе или поређења сродних или истоврсних активности различитих библиотека истог или другог типа. Колегинице из Бачке Паланке тек успут су се дотакле свега онога што многим нашим библиотекама, нарочито у мањим местима, села и да не спомињемо, врло често недостаје да би реализовале или директно преносиле онлајн програме, квалитетно дигитализовале грађу, направиле заиста добру дигиталну колекцију или виртуелну изложбу, снимиле и монтирале видео-снимке или креирале неке друге дигиталне садржаје, а недостају не само новац за набавку потребне технологије или за ангажовање сарадника и учесника већ и кадрови (тзв. људски ресурси) који поседују одговарајућа знања, а неретко и функционална и ефикасна организација и расподела задужења и послова. У неколико реферата, а пре свега у излагањима Снежане Нене-

зић и Весне Живковић, спомиње се, ипак, и главни негативни показатељ ефеката пандемије – значајан пад броја чланова јавне библиотеке, што за собом повлачи и мањи број трансакција са физичком грађом, која је, упркос свим дигиталним процватима, и даље важан библиотечки ресурс. Затварање библиотека и отежавање или онемогућавање директног приступа читаоницама и фондовима изгледа да су одбили многе, чак и дугогодишње чланове јавних библиотека, што не мора да значи да су они изгубили и интересовање за читање, мада је свакако реч о мање или више измењеним читалачким навикама. Са једне стране је у случају библиотека чији је рад представљен на Библионету дошло до повећања броја пратилаца и пријатеља библиотеке на друштвеним мрежама, за које је прерано рећи колико је трајно (и колико је стварно, јер виртуелна повезаност није аутоматска гаранција да ће садржаји који се објављују и емитују заиста доспети до свих у мрежи, а још мање да ће их они и заиста погледати). Евидентно је и то да је библиотечка понуда бесплатних дигитализованих садржаја и дигиталних извора информација и грађе све већа и све боље организована, уз могућност дигитализације на захтев у многим библиотекама. Са друге стране, чланство је у јавној библиотеци и даље главни показатељ континуираног интересовања за књигу и читање и репер за набавку штампане грађе, тако да евентуални раст броја корисника онлајн услуга и програма можда и није адекватна компензација.

Сем што су инсистирали на нужности, али и спремности библиотека(ра) да под условима које намећу противепидемиолошке мере одрже контакте са својим корисницима, колико да би им омогућиле да до жељене и потребне а физички недоступне грађе и информација ипак некако дођу, толико и да би остале присутне у свести јавности и заједнице и видљиве као динамичне, прилагодљиве и стално активне установе са широком понудом занимљивих и(ли) релевантних информативних, едукативних и забавних садржаја, аутори и ауторке излагања углавном су указивали на значај учешћа библиотека у виртуелном свету (тачније световима), на могућности и потребу да се новоуведене праксе рада са удаљеним корисницима и нове или иновирани форме уобичајених библиотечких активности и услуга примењују и даље развијају, пре свега зато што су им домети већи, па су мање-више независне од интересовања у непосредном физичком окружењу библиотеке, те да се изнова размотре предности и недостаци рада од куће. Многи од изнетих примера свакако ће деловати подстицајно или инспиративно, а можда ће скуп у целини допринети и повезивању и сарадњи библиотека које се анимирањем публике и промоцијом грађе и извора информација баве на сличне начине.

Мирјана Нешић
 Београдска политехника
 Академија техничких струковних
 студија, Београд
 mnesic@politehnika.edu.rs

УДК 02:005.745(100)"2021"(049.32)

ПРВИ ВИРТУЕЛНИ СВЕТСКИ БИБЛИОТЕЧКО- -ИНФОРМАЦИОНИ КОНГРЕС

IFLA World Library and Information Congress (WLIC) 2021 –
 Let's work together for the future
 DISCOVER | DISCUSS | PRESENT | PROVOKE | SOLVE
 17–19 August 2021

Први виртуелни Светски библиотечко-информациони конгрес (WLIC 21), 86. по реду, одвијао се од 17. до 19. августа 2021. године, у организацији Ифле. Био је то први овако организован, од када постоје конгреси у организацији Ифле, али заиста богат, занимљив и разноврстан.

Регистрованих учесника било је више од 2.750, представљено је 125 земаља, реализовано је више од 160 сесија, са преко 90 сати садржаја, а активности су организоване у три временске зоне, како би сви учесници имали подједнаке могућности да се у што већој мери укључе у програм и прате активности које су им интересантне. Библиотекари су разменили своја искуства рада у време пандемије и то како су проблеме и ограничења претворили у могућности и решења.

Ове године тематске области, које говоре о различитим аспектима рада наше професије, биле су *inspiring, including, enabling, innovating and sustaining* – инспирација, укључивање, омогућавање, иновирање и одрживост.

Много се говорило и о приступу информацијама о здрављу као људском праву. Већ је прва сесија после отварања посвећена питању – „Access to health information as a human right: A global call to action and practical steps”. Будући да дезинформације представљају све већу претњу глобалном здрављу, неопходно је промовисање универзалног приступа поузданим здравственим информацијама и оснаживање људи да уоче разлику из-

међу поузданих информација и дезинформација. Да би се то догодило, стручњаци за библиотеке и информације морају преузети водећу улогу. Учесници на сесији су истакли да нам је потребан стратешки помак да бисмо окупили све заинтересоване стране ради развоја глобалног акционог плана за побољшање приступа поузданим здравственим информацијама и заштиту људи од дезинформација. Поред стратешких акција, потребна нам је и непосредна практична акција коју воде библиотечки и информациони стручњаци. Конкретно, постоји хитна потреба да се оспособе људи да уоче разлику између поузданих информација и дезинформација. Излагачи су нагласили неопходност унапређења здравствене писмености као и стварање „сигурних простора” за информације.

У сесији одлазеће председнице Ифле Кристин Макензи (President's Session: Working Together for Culture), било је дискусије о томе како је пандемија подвукла допринос културе и наслеђа друштву и открила рањивости овог сектора. Сесија о култури окупила је председнике кључних сестринских организација Ифле – Међународног архивског савета (Дејвид Фрикер), Међународног музејског савета (Алберто Гарландини) и Међународног савета за споменике и локалитете (Тереза Патрицио). Панелисти су се безрезервно сложили око важности усмеравања рада ка циљевима одрживог развоја и партнерства у нашем заговарачком раду на свим нивоима како би се осигурало да владе препознају доприносе које наше институције могу дати.

Такође, сесија о климатским акцијама пружила је прилику не само да се подсетимо хитности деловања у вези са климатским променама, већ и потенцијала за придруживање – или иницирање – сарадње. Учесници су се сложили да би библиотеке, својим просторима, програмима и давањем примера, могле убрзати промене у понашању које су преко потребне.

Секција Health and Biosciences Libraries организовала је и сјајну сесију „AI (artificial intelligence) and CS (citizen science): improving health outcomes.” Стручњаци у библиотекама примењују и технологије вештачке интелигенције (AI) у системима откривања како би боље разумели понашање људи у потрази за информацијама и побољшали проналажење информација. Они развијају и користе апликације вештачке интелигенције како би унапредили знање и здравствену заштиту.

А томе како библиотеке јесу и места за развој креативности, конкретно музике – била је посвећена сесија секције NPSIG – New Professional Special interest group, па су тако ове године била организована интересантна предавања и презентације чија је тема била музика. Неке библиотеке у свету нуде *живи пренос (live stream)* одређених радио-емисија и музичких

програма, многе имају већ увелико развијене и уређене музичке студије (мултимедија студије), са великим бројем музичких инструмената, као и опреме и софтвера за снимање и обраду музичких записа. Студенти музике, нпр. могу снимати своје радове за личне потребе, као и за потребе аудиција и конкурса.

Секција Big Data организовала је такође одличну сесију о креирању решења за изазове везане за коришћење и дељење података. Подаци мењају свет у коме живимо. Свеprisутност података односи се на наше појединачне кориснике, наше организације, развој наших заједница и, све више, на нашу будућу улогу библиотекара који делују у окружењу брзих промена. Разумевање и рад са подацима више није иновативни стратешки правац или избор, већ нешто што се очекује и подразумева.

Секција АВМС (Audiovisual and Multimedia Section) организовала је сесију „Preserving our recorded sound and visual heritage for the future... and beyond!” Овде је приказан рад библиотекара у очувању значајних, јединствених збирки аудио-визуелне грађе. Радови су подразумевали филмове у којима су националне библиотеке из Шпаније, Француске и Шведске приказале технологију, процес и сарадњу неопходне за очување и представљање аудио-визуелне грађе својих библиотека.

Такође је, ове године, био представљен велики број сјајних постер-презентација из целог света, од којих се издваја неколико:

1. Open Educational Resources (OERS) for Digital Research Skills: Sharing our experience of blended learning (Claire McGuinness, Crystal Fulton, Raige Pore, са Универзитетског колеџа у Даблину) представља иновативни пројекат о дигиталној писмености, који је подразумевао креирање електронских видео-туторијала за развој дигиталних вештина студената, како би унапредили способности истраживања и информатичке писмености.
2. Унапређење истраживачких компетенција неопходно је за студенте основних студија, њима су потребна посебна упутства о академском интегритету, управљању подацима и одговорним методама истраживања на интернету. Такође, онлајн и комбиновано учење (*blended learning*) подразумевају сарадњу, креативност и дигиталну писменост, а интерактивни е-водичи самосталног темпа нуде комплементаран приступ развоју вештина дигиталног истраживања.
3. I wish to read too (Дуња Марија Габријел, Амелија Ковачевић и Жељка Мисцић) – постер-презентација националне кампање у Хрватској за особе са тешкоћама у читању и дислексијом „И ја желим да читам!” која је обележила петогодишњицу спровођења својих програма.

Кампања дели корисне информације и залаже се за употребу нових технологија у процесу читања као важних облика комуникације са свим учесницима. То укључује аудио и дигиталне књиге, е-књиге, рачунарске образовне игре, загонетке и бесплатне апликације за особе са тешкоћама у комуникацији. Кампања информише и образује људе и скреће пажњу широкој јавности на проблеме и потребе људи са тешкоћама у читању и са дислексијом.

4. Be empowered! Take the 'Scary' out of Linked Data – Будите оснажени! Уклоните „заstraшујуће” из повезаних података (Angela Yon, Cataloging, April Anderson-Zorn, Illinois State University, Milner Library and the Dr. Jo Ann Rayfield Archives) – Повезани подаци описују препоручену најбољу праксу за излагање, дељење и повезивање делова података, информација и знања на семантичком вебу. Семантички веб је продужетак светске мреже, веб-података. Реч је о успостављању веза између скупова података који су разумљиви не само људима већ и машинама. Повезани подаци су скуп најбољих пракси за дељење машински читљивих међусобно повезаних података на вебу. То је дељење и коришћење информација, не само података већ података стављених у контекст.

И ове године, упркос другачијем формату, било је приметно учешће српских библиотекара на конгресу:

- Народна библиотека из Пожаревца освојила је прво место на музичком такмичењу за библиотекарке које су организовали New Professionals Special Interest Group;
- https://www.youtube.com/watch?v=07vI3CrZJgw&ab_channel=NarodnabibliotekaPo%C5%BEarevac1847

Скенирање овог QR кода води директно до победничког спота.

- Оливера Настић, из Библиотеке града Београда, као нова чланица секције за уметничке библиотеке (Standing Committee of Art

Libraries), представила је са колегиницом из Мађарске истраживање везано за музејске библиотеке у Мађарској и Србији;

- Колегинице Сузана Танасијевић и Нада Урошевић Димитријевић из Јагодине представиле су свој пројекат у вези са дигитализацијом црквених и манастирских књига;
- Мирјана Нешић, Андрија Сагић и Никола Петаковић, чланови Audiovisual and Multimedia Section – учествовали су у састанцима секције;
- Мирјана Нешић и Јелена Вуксановић биле су у жирију за Music Contest, организован у сарадњи New Professionals Special Interest Group и Audiovisual and Multimedia Section.

Секцији за академске и истраживачке библиотеке (Academic and Research Libraries Section) припала је Ифлина награда за динамику и утицај за 2021. годину, која се додељује Ифлиној јединици која има „највећи утицај на глобални рад Ифле – ангажовање чланова, развој снажног лидерства и идентитета, пружање висококвалитетне услуге са мерљивим утицајем и комуникационе активности унутар Ифле и шире”.

Јавном библиотеком године проглашена је „Deichman Bjørvika” из Осла (<https://deichman.no/in-english>).

Нова председница Ифле је Барбара Лизон (Бремен, Немачка), у мандату 2021–2023. године.

Иако је овогодишњи конгрес био обележен великим глобалним изазовима, који су захтевали да се скуп први пут одржи у дигиталном облику – он је био подједнако посећен, пружио је нова знања и идеје, омогућио је нове размене и сарадње, инспирисао је библиотекаре широм света да сагледају могућности иновација и унапређења библиотечко-информационе делатности у разним аспектима. Он је, такође, још једном указао на важну улогу библиотека као места слободне мисли и демократије и на њихову дужност да промовишу вредности одрживог развоја, приступ поузданим информацијама и етичко коришћење нових технологија.

Жељко Вучковић

Педагошки факултет у Сомбору
zeljko.sombor@yahoo.com

УДК 027.52(497.113)(091)(049.32)

О КЊИГАМА И СЛОБОДИ

Роквић, Драган. *Историја Градске библиотеке Суботице: 130 година*.
Суботица: Градска Библиотека Суботица, 2020.

На почетку беше реч, али и књиге и библиотеке које речи чувају, памте и преносе, дајући им енергију, живот и смисао. У богатој повести библиотеке, дугој преко 4.000 година, јавним библиотекама припада релативно кратак период, од средине 19. века до наших дана. Па ипак, ако добро разумемо Хегелову мисао да је историја развој свести о слободи, можемо рећи да је читава повест библиотекарства обележена борбом за универзални и слободни приступ књигама, информацијама и знањима свим слојевима становништва, што је кључна одредница јавних библиотека.

Управо о томе убедљиво сведочи монографија Драгана Роквића *Историја Градске библиотеке Суботице*, написана поводом 130-годишњице ове значајне културне установе. Пред нашим очима оживљени су људи и књиге, један град и његова Библиотека у узбудљивом прожимању, кретању и трагању, са свим оним што је трајно завештање књиге и речи, али и са јасним наговештајима онога што нам доносе нови дани.

Прво поглавље посвећено је стасавању Градске библиотеке од 1890. до 1918. године. Оснивање и почетак њеног рада неодвојиви су од личности и дела Иштвана Ивањија који је најбоље разумео да Библиотека мора да одражава дух града и потребе свих слојева становништва, да нуди литературу која ће оплемењивати срца и развијати умове омладине. Професор Ивањи указује да ће се паралелно са развојем града ширити и потреба грађанства за књигом, мудро и далекосежно закључујући да дрво не садимо онда када бисмо већ желели да уживамо у воћу. Августа 1918. професор Густав Тонч изложио је концепт Начела о уређењу Јавне библиотеке и Музеја, посебно наглашавајући потребу да се удовољи прохтевима свих читалаца. Богаћењу збирки Библиотеке и изградњи изузетног фонда раритета допринели су др

Винце Зомборчевић и др Исидор Милко, свестрани интелектуалци и библиофили којима су са правом посвећена посебна поглавља монографије.

Период 1918–1945. означен је као оскудица духовних вредности и време борбе да Библиотека одоли злим околностима. Тек након Другог светског рата започиње поступна али систематична стандардизација суботичког библиотекарства, уз приоритет да што више књига допре до што ширег круга читалаца. Већ у шестој деценији 20. века Библиотека дише пуним плућима и заузима централно место у динамици суботичке културе. Године креативних ангажмана бујају све до последње деценије 20. века када наступа друштвени, привредни и институционални слом бивше Југославије који ће и саму Библиотеку довести до руба очаја. Па ипак, она је смогла снаге да се уздигне у установу у којој ће се огласити умни људи, прочитати корисне и квалитетне књиге, чути предавања о значајним културним и друштвеним темама. Упркос кризи, зрачила је искра културе. На главном градском тргу 1991. године организован је митинг Суботица за мир. Потресна је и далекосежна фотографија балкона Градске библиотеке, који подупиру моћне фигуре Атласа, са порукама мира.

Последња два поглавља монографије посвећена су технолошким, друштвеним и професионалним изазовима са којима се Градска библиотека Суботица суочила на почетку новог миленијума, у очекивању да библиотеке новог, дигиталног доба неће бити статична складишта књига већ активни чиниоци промене у свим сферама живота. Суботичка библиотека успешно се прилагодила савременим тенденцијама у аутоматизацији, дигитализацији и модернизацији пословања, не запостављајући своју основну мисију и посвећеност књизи и читању.

Смештена у упечатљивој палати Ференца Рајхла, Суботичка библиотека данас је препознатљиви симбол свог града и чувар његових највиших вредности: отворености, мултикултуралности и слободарског духа.

Монографија се завршава подацима о значајним улагањима у инфраструктуру зграде и о завршетку изградње нове, модерне читаонице у дворишту Библиотеке која тако наговештава будућност, очекујући нове читаоце. Ово лепо, узбудљиво и непрекидно путовање стазама речи и сазнања, дуго већ 130 година, показује да су књиге и библиотеке, упркос свему, трајније од нас самих.

Са задовољством препоручујем монографију *Историја Градске библиотеке Суботице* не само стручној већ и широј културној јавности. Она превазилази оквире једног документованог историографског приказа, разумевајући библиотекарство и његову институционалну мисију у ширем друштвеном и вредносном контексту.

Ова књига поставила је високе стандарде за будуће сличне историографске подухвате и може служити на част и њеном аутору и Библиотеци којој је посвећена.

БИБЛИОТЕКАР: часопис за теорију и праксу библиотекарства
M53, научни часопис од 2010. године

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ ПРИЛОГА

Часопис *Библиоџекар* покренут је 1948. године, само годину дана по оснивању Библиотекарског друштва Србије (БДС). У периоду од 1948. до 1997. године изашло је укупно 210 бројева, после чега је настала више-годишња пауза. Излажење *Библиоџекара* обновљено је 2006. године захваљујући финансијској подршци Министарства културе Републике Србије.

Матични научни одбор за језик и књижевност Министарства за науку и технолошки развој је часопису *Библиоџекар* доделио **категорију М53 (научни часопис)** 2010. године. Према најновијој категоризацији часописа за 2017. годину часопис је задржао категорију М53.

Ово Упутство усклађено је са *Акџом о уређивању научних часописа* Министарства за науку и технолошки развој од 9. јула 2009. године и њиме се уређује начин обликовања и достављања научних и стручних прилога редакцији *Библиоџекара*.

За ауторска права достављених прилога одговарају аутори. Аутори чији су радови прихваћени потписују изјаву да су упознати са упутствима за ауторе и обавезама аутора дефинисаним у *Уређивачкој џолиџиџиџи часописа*, као и уговор о преносу ауторских права на издавача часописа *Библиоџекар*, то јест на Библиотекарско друштво Србије. БДС ће прихваћене прилоге објавити и у електронској форми, а има право да користи и сажетке радова или изводе из достављених радова.

Редакција *Библиоџекара* ће аутора обавестити уколико је текст прихваћен у року од највише два месеца од пријема рада, али задржава дискреционо право да радове процени и да их не објави уколико утврди да не одговарају садржинским и формалним критеријумима.

Редакција се залаже за отворен приступ информацијама и објављивање текстова различитих типова, у којима аутори слободно изражавају своје идеје. Не врши идеолошку или било какву другу цензуру, али се ограђује од ставова својих сарадника.

Молимо сараднике да своје прилоге прилагоде тематској и формалној структури часописа, као и да на послатим прилозима назначе за коју су рубрику писани. Часопис *Библиотекар* има следеће рубрике: *Тема* (у којој се објављују радови написани по позиву), *Пракса*, *Хроника*, *Прикази*, *Документи*.

Молимо сараднике да у циљу уједначавања формалне структуре прилога поштују **следећа правила**:

- Радови би требало да садрже од 10.000 до 30.000 карактера (са размацама), то јесте да не буду дужи од једног ауторског табака.
- Текстови би требало да буду писани на српском (ћирилицом) или енглеском језику, величина фонта за наслове је 16, за поднасловe 14, за основни текст 12, за сажетке и кључне речи 11, за напомене (фусноте) 10, а врсте фонтова су следеће: Times New Roman – Serbian – Cyrilic, односно Times New Roman – English. Пропед је 1,5.
- Текстови треба да се шаљу у doc формату програма Microsoft Word или неког другог едитора текста отвореног кода. Документ треба именовати на следећи начин: име и презиме аутора, наслов прилога, датум.
- У горњем левом углу прве стране наводе се: пуно презиме и име (свих) аутора, пун (званичан) назив и седиште установе аутора (афилијација) и електронска адреса аутора. Пожељно је навести и годину рођења аутора због увида у његов научно-стручни рад у централној нормативној бази података Народне библиотеке Србије. Веома је пожељно да се наведу и средња слова аутора. Функција и звање аутора се не наводе.
- Наслов треба да што верније опише садржај чланка. У интересу је аутора да се користе речи прикладне за индексирање и претраживање. Ако таквих речи нема у наслову, пожељно је да се наслову придода поднаслов. Наслов се даје на српском и енглеском језику.
- Сажетак (апстракт) је кратак информативан приказ садржаја чланка који читаоцу омогућава да брзо и тачно оцени његову релевантност. У интересу је аутора да сажетци садрже термине који се често користе за индексирање и претрагу чланака.
- Испод наслова на српском језику наводе се сажетак (100–250 речи) и кључне речи (2–8) на српском језику.

- На крају прилога наводи се листа референци (*Литература*). Како би часопис био индексан у светским базама, у литератури се све јединице наводе на латиници (не преводе се) уз напомену на *ћирилицу* за ћирилична издања. Референце се наводе абецедним редоследом.
- Испод листе референци следи: презиме и име (свих) аутора, назив и седиште установе аутора (афилијација) на енглеском језику, електронска адреса аутора, наслов рада на енглеском језику, сажетак и кључне речи на енглеском језику, евентуалне друге напомене о ауторским правима, преводиоцима и слично.
- Када се први пут наводи страна име у тексту, у загради треба да се стави име исписано у оригиналу; када се следећи пут помиње исто име, у наставку текста треба да буде доследно и истоветно транскрибовано без помињања у оригиналу.
- Код навођења страних израза, термина и скраћеница, превод израза и термина, као и развијен облик скраћеница треба да се ставе у одговарајуће напомене (фусноте).
- Табеларни и графички прикази треба да буду дати на једнообразан начин. Пожељно је да наслови свих приказа, а по могућству и текстуални садржај, буду дати двојезично, на српском и енглеском језику.
- Напомене (фусноте) дају се при дну стране на којој се налази коментарисани део текста, најобимније не би требало да прелазе 100 речи и нумеришу се арапским бројевима у континуитету у целом тексту. Напомене треба да се користе мање за коментаре, а више за навођење литературе.
- Напомене у раду наводе се језиком и писмом публикације.
- Стил цитирања и навођења напомена (фуснота) и израде листе референци (литературе, библиографије) на крају рада је Чикаго стил – Chicago Style (Humanities).

УПУТСТВО ЗА КОРИШЋЕЊЕ ЧИКАГО СТИЛА БИБЛИОГРАФСКОГ ЦИТИРАЊА

** *Напомена:* Ово Упутство је превод делова оригиналног упутства *Chicago Style Citation Quick Guide* преузетог са веб-адресе http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html

Наведени примери су **углавном** из домаће праксе.

Чикаго стил библиографског цитирања је најзаступљенији начин цитирања у хуманистичким научним дисциплинама. Његова популарност је велика јер је врло флексибилан и могуће је, без већих проблема, у правила укључити нове носиоце информација. Овим начином цитирања могуће је представити библиографске јединице у фуснотама/напоменама у дну текста, као и у библиографији/литератури наведеној на крају текста. За ове две врсте навођења важе засебна правила. У примерима који следе наведени су најчешћи облици докумената који се користе као цитати.

КЊИГЕ

БЕЗ АУТОРА

Напомена или фуснота (у даљем тексту **Ф**): редни број. *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф: 1. *EU i vi: kratak pregled dostignuća EU* (Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011), 39–40.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: *EU i vi*, 17.

Библиографија (у даљем тексту **Б**): *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б: *EU i vi : kratak pregled dostignuća EU*. Београд: Delegација Европске уније у Republici Србији, 2011.

ЈЕДАН АУТОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vesna Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK* (Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Bulajić, *Književna nacionalnost i UDK*, 19.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Bulajić, Vesna. *Književna nacionalnost i UDK*. Beograd: Zadužbina Andrejević, 2007.

ДВА ИЛИ ТРИ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.¹

Ф. 1. Мирјана Бабовић и Светлана Јанчић, *Алфабетски каталоги монографских публикација: израда и формирање* (Београд: Народна библиотека Србије, 1985), 42.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Бабовић и Јанчић, *Алфабетски каталоги монографских публикација*, 49.

Б: Презиме, Име и Име и Презиме аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Babović, Mirjana i Svetlana Jančić. *Alfabetski katalog monografskih publikacija: izrada i formiranje*. Beograd: Narodna biblioteka Srbije, 1985. (na ćirilici)

ЧЕТИРИ ИЛИ ВИШЕ АУТОРА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора и др. / et al., *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Vladimir Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon* (Beograd: Nolit, 1984), 101.

¹ Код трећег аутора додаје се и треће име и презиме, а прво и друго се одвајају зарезом.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Jokanović et al., *Bibliotekarski leksikon*, 98.

Б: Презиме, Име, Име и Презиме, Име и Презиме, Име и Презиме. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Jokanović, Vladimir, Fahrudin Kalender, Emil Popović, Miloš Stojanović. *Bibliotekarski leksikon*. Beograd: Nolit, 1984.

КОЛЕКТИВНО ТЕЛО КАО АУТОР

Ф: редни број, Назив колективног тела, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Српска православна богословија у Призрену, *Извештај за школску 1932/33 годину* (Сарајево: М. Јовановић, 1933), 14.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Извештај за школску 1932/33 годину, 15–16.

Б: Назив колективног тела, *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Srpska pravoslavna bogoslovija u Prizrenu, *Izveštaj za školsku 1932/33 godinu*. Sarajevo: M. Jovanović, 1933. (na ćirilici)

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ДВА ИЗДАВАЧА

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Shialy Ramamrita Ranganathan, *The Five Laws of Library Science* (Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931), 35.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Ranganathan, *The Five Laws of Library Science*, 27.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања: Први издавач; Друго место издавања: Други издавач, година.

Б. Ranganathan, Shialy Ramamrita. *The Five Laws of Library Science*. Madras: Madras Library Association; London: Edward Goldston, 1931.

ПУБЛИКАЦИЈА СА ДВА МЕСТА ИЗДАВАЊА И ЈЕДНИМ ИЗДАВАЧЕМ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије* (Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Harald Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe* (Berlin; New York: Mouton de Gryter, 1996), 16.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Haarmann, *Early Civilisation and Literacy in Europe*, 23.

Б: Презиме, име аутора. *Наслов књије*. Прво место издавања; Друго место издавања: Издавач, година.

Б. Haarmann, Harald. *Early Civilisation and Literacy in Europe*. Berlin; New York: Mouton de Gryter, 1996.

ПРИМАРНА ОДГОВОРНОСТ УРЕДНИКА, ПРЕВОДИОЦА ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧА (АУТОР НИЈЕ НАВЕДЕН)

Ф: редни број. Име и Презиме, ур. / гл и одг. ур. / прев./прир., *Наслов књије*, (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Станислав Препрек, прев., *Еј о Гилјамешу* (Пожега: Епоха, 2004), 91–92.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Препрек, *Еј о Гилјамешу*, 78.

Б: Презиме, Име, ур./гл и одг. ур./прев./прир. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година.

Б. Preprek, Stanisav, prev. *Ep o Gilgamešu*. Požega: Epora, 2004. (na ćirilici)

СЕКУНДАРНА ОДГОВОРНОСТ (УРЕДНИК, ПРЕВОДИЛАЦ ИЛИ ПРИРЕЂИВАЧ УЗ АУТОРА)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, *Наслов књије*, ур. / гл. и одг. ур. / прев./прир. Име и Презиме² (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Majkl Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, prev. Sergej Macura (Beograd: Filiološki fakultet Univerziteta, 2007), 44.

² Уколико има више лица које носе секундарну одговорност, наводе се сва.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Gorman, *Naše neprolazne vrednosti*, 32.

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Уредник / Главни и одговорни уредник, Превео/Приредио Име и Презиме. Место издавања: Издавач, година.

Б. Gorman, Majkl. *Naše neprolazne vrednosti*. Preveo Sergej Macura. Beograd: Fилолошки факултет Универзитета, 2007.

ПОГЛАВЉЕ ИЛИ НЕКИ ДРУГИ ДЕО КЊИГЕ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, уредник Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Борјана Христова, „Неколико речи о академику проф. др Александру Младеновићу”, у *Библиотечке услуге: зборник радова*, главни и одговорни уредник Сретен Угричић (Београд: Заједница матичних библиотека Србије; Суботица: Градска библиотека, 2008), 193-200.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Христова, „Неколико речи о ...”, 198.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и презиме, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Hristova, Borjana. „Nekoliko reči o akademiku prof. dr Aleksandru Mladenoviću”. u *Bibliotečke usluge: zbornik radova*, urednik Sreten Ugričić, 193–200. Beograd: Zajednica matičnih biblioteka Srbije; Subotica: Gradska biblioteka, 2008. (na ćirilici)

ПОГЛАВЉЕ ПРИРЕЂЕНОГ ТОМА КЊИГЕ

(У ОДНОСУ НА ПРИМАРНЕ ИЗВОРЕ)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов поглавља”, у *Наслов књије*, ур. Име и Презиме, том *Наслова књије* ур. Име и Презиме (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Dmtitar Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”, u *Balkanski pakt 1953/1954*, ur. Milan Terzić, tom 2 *Zbornik radova* ur. Nemanja Milošević (Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008), 226–236.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Tasić, „Jugoslovensko-albanski odnosi i ...”, 231.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов поглавља”. У *Наслов књије*, уредник Име и Презиме. Том *Наслова књије*, уредник Име и Презиме, стране. Место издавања: Издавач, година.

Б. Tasić, Dimitar. „Jugoslovensko-albanski odnosi i Balkanski pakt 1953–1955”. u *Balkanski pakt 1953/1954*, urednik Milan Terzić. Tom 2 *Zbornik radova*, urednik Nemanja Milošević, 226–236. Beograd: Institut za strategijska istraživanja, 2008.

ПРЕДГОВОР, УВОДНИК, ПОГОВОР

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, предговор/уводник/поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме аутора (Место издавања: Издавач, година), страна/е.

Ф. 1. Nebojša Kovačević, pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Pejn Svenonijus (Beograd: Clio, 2007) 284–290.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, 287.

Б: Презиме, Име аутора. Предговор/Уводник/Поговор у *Наслов књије*, Име и Презиме утора, страна/е. Место издавања: Издавач, година.

Б. Kovačević, Nebojša. Pogovor u *Intelektualna osnova organizovanja informacija*, Pejn Svenonijus, 284–290. Beograd: Clio, 2007.

ЕЛЕКТРОНСКО ИЗДАЊЕ КЊИГЕ

Ако је књига доступна у више формата, требало би навести ону верзију која је коришћена, али се могу навести и други формати.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, *Наслов књије* (Место издавања: Издавач, година), <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Zoran Đinđić, *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma* (Beograd: SSO, 1982), <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đinđić, *Subjektivnost i nasilje...*

Б: Презиме, Име аутора. *Наслов књије*. Место издавања: Издавач, година, <http://adresa> (преузето датум). Такође доступно и у штампаном облику.

Б. Đinđić, Zoran. *Subjektivnost i nasilje: nastanak sistema u filozofiji nemačkog idealizma*. Beograd: SSO, 1982. <http://djindjic.nb.rs/scr/digital.php?collection=books&ID=II-297212> (preuzeto 28. 5. 2011). Takođe dostupno i u štampanom obliku.

ЧАСОПИСИ

ЧЛАНАК У ЧАСОПИСУ У ШТАМПАНОМ ОБЛИКУ

Ф: редни број, Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год. излажења, бр., св. (година): страна/е.

Ф. 1. Селман Тртовац, „Е-књиге – прелиминарне информације за набавку”, *Инфојтека* год. 7, бр. 1/2 (2006): 81–87.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Тртовац „Е-књиге...”, 85.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год. излажења, бр., св., (година): страна/е.

Б. Trtovac, Selman. „E-knjige – preliminarne informacije za nabavku”. *Infoteka* god. 7, br. 1/2 (2006): 81–87. (na ćirilici)

ЧЛАНАК У ОНЛАЈН ЧАСОПИСУ

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања), <http://adresa> (преузето датум), DOI.

Ф. 1. Miroslav Vujović, „A newly-discovered Roman altar from Surčin”, *Starinar* br. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (преузето 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Vujović, „A newly-discovered Roman...”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа* год., бр., св. (година издавања) <http://adresa> (преузето датум), DOI .

Б. Vujović, Miroslav. „A newly-discovered Roman altar from Surčin”. *Starinar* god. 59 (2009), <http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0350-0241/2009/0350-02410959149V.pdf> (preuzeto 10. 5. 2011), DOI 10.2298/STA0959149V.

ЧЛАНАК У НОВИНАМА ИЛИ ПОПУЛАРНОМ ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов чланка”, *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е³ <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Nenad Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, *PC – personal computer*, 10. oktobar 1995, 81–94.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Batoćanin, „Uvod u mrežno programiranje”, 92.

2. N. Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”, *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Kovačević, „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов чланка”. *Наслов часописа или новина*, датум излажења, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

Б. 1. Batoćanin, Nenad. „Uvod u mrežno programiranje”, 10. oktobar 1995, 81–94.

2. Kovačević, N. „Svedočanstva o našoj kulturnoj baštini”. *Danas*, 20. maj 2011, http://www.danas.rs/danasrs/kultura/svedocanstva_o_nasoj_kulturnoj_bastini.11.html?news_id=215693 (preuzeto 28. 5. 2011)

ПРИКАЗ ИЛИ РЕЦЕНЗИЈА КЊИГЕ У ЧАСОПИСУ (ШТАМПАНОМ ИЛИ ОНЛАЈН)

Ф: редни број. Име и Презиме аутора, „Наслов приказа или рецензије”, приказ *Наслов књиџе*, Име и Презиме аутора, *Наслов часописа*, датум, година, страна/е, <http://adresa> (преузето датум).

³ Ако се наводе чланци објављени у новинама које имају више дневних издања, податак о странама се изоставља због тога што исти чланак може бити на различитим странама сваког од издања, а чланак може изостати у неком од издања.

Ф. 1. Горана Стевановић, „Библиотеке старог света”, приказ *Библиоџе-ке сѣарої свеѣа*, Лајонел Карсон, *Гласник Народне библиотеке Србије*, 2005, 515–517, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (преузето 28. 5. 2011)

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Стевановић, „Библиотеке старог света”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов приказа или рецензије”. Приказ *Наслов књије*, Име и Презиме аутора. *Наслов часоѣиса*, датум, година, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Stevanović, Gorana. „Biblioteke starog sveta”. *Prikaz Biblioteke starog sveta*. Lajonel Karson, *Glasnik Narodne biblioteke Srbije*, 2005, http://www.nb.rs/view_file.php?file_id=1318 (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

НЕОБЈАВЉЕНЕ МАГИСТАРСКЕ ТЕЗЕ ИЛИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Ф: редни број. Иницијал имена. Презиме аутора, „Наслов тезе или дисертације” (магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година), стране.

Ф. 1. М. Seljak, „Uloga bibliotećkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem” (doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005), 61.

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Seljak, „Uloga bibliotećkih mreža...”, 38.

Б: Презиме, иницијал имена. „Наслов тезе или дисертације”. Магистарска теза или докторска дис., назив факултета, година.

Б. Seljak, М. „Uloga bibliotećkih mreža u procesima organizovanja i upravljanja znanjem”. *Doktorska dis., Filološki fakultet, Beograd, 2005.*

РАД ИЗЛОЖЕН НА СТРУЧНОМ СКУПУ ИЛИ КОНФЕРЕНЦИЈИ

Ф: редни број. Име и презиме аутора, „Наслов рада” (рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година).

Ф. 1. Небојша Васиљевић, „Закон о електронском документу” (рад представљен на Е-трговина, Палић, Србија, 20–22. април 2009).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Васиљевић, „Закон о електронском документу”.

Б: Презиме, Име аутора. „Наслов рада”. Рад представљен на Назив скупа или конференције, Град, Држава, датум одржавања, година.

Б. Vasiljević, Nebojša. „Zakon o elektronskom dokumentu”. Rad predstavljen na E- trgovina, Palić, Srbija, 20–22. april 2009. (na ćirilici)

ВЕБ-САЈТОВИ

За навођење веб-сајтова важи правило да се наведу сви расположиви подаци везани за тај сајт.

С обзиром на то да подаци варирају и подложни су променама, обавезно је навести датум преузимања.

Ф: редни број. Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Панчевачко читалиште, „Судбина штампане речи”, Градска библиотека Панчево, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (преузето 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:
„Панчевачко читалиште”.

Б: Име организације, „Наслов текста”, име власника сајта, <http://adresa> (преузето датум).

Б. Pančevačko čitalište, „Sudbina štampane reči”, Gradska biblioteka Pančevo, <http://www.citaliste.com/content/view/3272/148/lang,sr/> (preuzeto 28. 5. 2011). (na ćirilici)

БЛОГ ЗАПИС ИЛИ КОМЕНТАР НА БЛОГУ

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти, а скоро никада у библиографији.

Блог:

Ф: редни број. Име и презиме аутора блога, „Наслов текста”, Назив блога, датум, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота: Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“.

Коментар на блогу:

Ф: редни број. Име и презиме, коментар на „Наслов текста“, име блога, коментар послат датума, година, <http://adresa> (преузето датум).

Ф. 1. Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati uspešnu panel diskusiju?“, Blog Prepoznavanje prilika, 17. mart, 2011, (17,34h) <http://www.draganadjermanovic.com/2011/03/17/kako-organizovati-uspesnu-panel-diskusiju/> (preuzeto 28. 5. 2011).

* Кад се следећи пут цитира исти наслов, може се ставити скраћена фуснота:

Jelena, komentar na Dragana Đermanović, „Kako organizovati...“

ЕЛЕКТРОНСКА ИЛИ ТЕКСТУАЛНА ПОРУКА

Уобичајено је да се наводе у самом тексту, понекад у фусноти и никада у библиографији.

Ф: редни број. Име и презима пошиљаоца, e-mail порука примаоцу, датум.

Ф. 1. Petar Petrović, e-mail poruka Mileni Ranković, 15. 2. 2011.

БИБЛИОГРАФСКА ЈЕДИНИЦА ИЗ КОМЕРЦИЈАЛНЕ БАЗЕ ПОДАТАКА

Јединицама које се преузимају из комерцијалних база података потребно је додати назив базе података, као и приступни број који треба унети након библиографских података јединице.

Б. Choi, Mihwa. „Contesting Imaginaires in Death Rituals during the Northern Song Dynasty.“ doktorska disert., University of Chicago, 2008. ProQuest (AAT 3300426).

УРЕЂИВАЧКА ПОЛИТИКА

Часопис *Библиоџекар* посвећен је темама из области библиотекарства.

Друштво библиотекара Србије издало је први број часописа 1948. године; није излазио од 1997. до 2006; обновљен је 2006. од када излази у континуитету. Објављивање часописа подржава Министарство културе, а од 2009. године Министарство науке му даје научни статус (М53).

Часопис *Библиоџекар* објављује оригиналне, претходно необјављене радове: оригиналне научне, стручне и прегледне радове, приказе књига, документа из области библиотекарства...

Радови морају бити написани на српском или енглеском језику језику, са резимеима на енглеском (за радове на српском), односно српском језику (за радове на енглеском).

Часопис излази двапут годишње.

ОБАВЕЗЕ УРЕДНИКА И РЕДАКЦИЈЕ

Главни уредник часописа *Библиоџекар* доноси коначну одлуку о томе који ће се рукописи објавити. Приликом доношења одлуке главни уредник и чланови редакције руководе се уређивачком политиком водећи рачуна о законским прописима који се односе на клевету, кршења ауторских права и плагирање.

Главни уредник задржава дискреционо право да примљене рукописе процени и не објави, уколико утврди да не одговарају прописаним садржинским и формалним критеријумима. У редовним околностима, редакција обавештава аутора о томе да ли је прихватила текст најкасније у року од месец дана од датума истека за пријем рукописа.

Главни уредник и чланови редакције не смеју имати било какав сукоб интереса у вези са рукописима које разматрају. Ако сукоб интереса постоји код једног или више чланова редакције, ти чланови се искључују из поступка избора рецензената и одлучивања о судбини рукописа. Уредник и чланови редакције су дужни да благовремено пријаве постојање сукоба интереса.

Главни уредник и чланови редакције су дужни да суд о рукопису доносе на основу његовог садржаја, без расних, полних/родних, верских, етничких или политичких предрасуда.

Уредник и чланови редакције не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

Уредник и чланови редакције дужни су да предузму све разумне мере како би идентитет рецензента остао непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије и како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

ОБАВЕЗЕ АУТОРА

Аутори гарантују да рукопис представља њихов оригиналан допринос, да није објављен раније и да се не разматра за објављивање на другом месту. Истовремено предавање истог рукописа у више часописа представља кршење етичких стандарда. Такав рукопис се моментално искључује из даљег разматрања.

Аутори такође гарантују да након објављивања у *Библиотекару* рукопис неће бити објављен у другој публикацији на било ком језику без сагласности издавача.

У случају да је послати рукопис резултат научноистраживачког пројекта или да је, у претходној верзији, био изложен на скупу у виду усменог саопштења (под истим или сличним насловом), детаљнији подаци о пројекту, конференцији и слично наводе се у фусноти на почетку текста. Рад који је већ објављен у неком часопису не може бити прештампан у *Библиотекару*.

Аутори су дужни да се придржавају етичких стандарда који се односе на научноистраживачки рад. Аутори гарантују и да рукопис не садржи неосноване или незаконите тврдње и не крши права других. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

Садржај рада

Рад треба да садржи довољно детаља и референци како би се рецензентима, а потом и читаоцима омогућило да провере тврдње које су у њему изнесене. Прикази и стручни чланци морају бити прецизни и објективни.

Намерно изношење нетачних тврдњи представља кршење етичких стандарда.

Аутори носе сву одговорност за садржај предатих рукописа и дужни су да, ако је то потребно, пре њиховог објављивања прибаве сагласност свих лица или институција које су непосредно учествовале у истраживању које је у рукопису представљено.

Аутори који желе да у рад укључе илустрације, табеле или друге материјале који су већ негде објављени дужни су да за то прибаве сагласност носилаца ауторских права. Материјал за који такви докази нису достављени сматраће се оригиналним делом аутора.

Ауторство

Аутори су дужни да као ауторе наведу само она лица која су значајно допринела садржају рукописа, односно дужни су да сва лица која су значајно допринела садржају рукописа наведу као ауторе. Ако су у битним аспектима истраживачког пројекта и припреме рукописа учествовала и друга лица која нису аутори, њихов допринос треба поменути у напомени или захвалници.

Навођење извора

Аутори су дужни да исправно цитирају изворе који су битно утицали на садржај истраживања и рукописа. Информације које су добили у приватном разговору или кореспонденцији са трећим лицима, приликом рецензирања пријава пројеката или рукописа и слично, не смеју се користити без изричите писане дозволе извора.

Плагијаризам

Плагирање, односно преузимање туђих идеја, речи или других облика креативног израза и представљање као својих, представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање може да укључује и кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

Плагијат обухвата следеће:

- дословно или готово дословно преузимање или смишљено парафразирање (у циљу прикривања плагијата) делова текстова других аутора без јасног указивања на извор или обележавање копираних фрагмената (на пример, коришћењем наводника);
- копирање слика или табела из туђих радова без правилног навођења извора и/или без дозволе аутора или носилаца ауторских права.

Ако се установи да је рад који је објављен у часопису плагијат, рад ће бити повучен у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*, а ауторима ће бити трајно забрањено да објављују у *Библиоотекару*.

Сукоб интереса

Аутори су дужни да у раду укажу на финансијске или било које друге сукобе интереса који би могли да утичу на изнесене резултате и интерпретације.

Грешке у објављеним радовима

У случају да аутори открију важну грешку у свом раду након његовог објављивања, дужни су да моментално о томе обавесте уредника или издавача и да са њима сарађују како би се рад повукао или исправио.

Предавањем рукописа редакцији *Библиоотекара* аутори се обавезују на поштовање наведених обавеза.

ОБАВЕЗЕ РЕЦЕНЗЕНАТА

Рецензенти су дужни да стручно, аргументовано, непристрасно и у задатим роковима доставе уреднику оцену научне вредности рукописа.

Рецензенти евалуирају радове у односу на усклађеност теме рада са профилом часописа, релевантност истраживане области и примењених метода, оригиналност и научну релевантност података изнесених у рукопису, стил научног излагања и опремљеност текста научним апаратом.

Рецензент који има основане сумње или сазнања о кршењу етичких стандарда од стране аутора дужан је да о томе обавести уредника. Рецензент треба да препозна важне објављене радове које аутори нису цитирали. Он треба да упозори уредника и на битне сличности и подударности између рукописа који се разматра и било којег другог објављеног рада или рукописа који је у поступку рецензије у неком другом часопису, ако о томе има лична сазнања. Ако има сазнања да се исти рукопис разматра у више часописа у исто време, рецензент је дужан да о томе обавести уредника.

Рецензент не сме да буде у сукобу интереса са ауторима или финансијером истраживања. Уколико постоји сукоб интереса, рецензент је дужан да о томе моментално обавести уредника.

Рецензент који себе сматра некомпетентним за тему или област којом се рукопис бави дужан је да о томе обавести уредника.

Рецензија мора бити објективна. Коментари који се тичу личности аутора сматрају се непримереним. Суд рецензената мора бити јасан и поткрепљен аргументима.

Рукописи који су послати рецензенту сматрају се поверљивим документима. Рецензенти не смеју да користе необјављен материјал из предатих рукописа за своја истраживања без изричите писане дозволе аутора, а информације и идеје изнесене у предатим рукописима морају се чувати као поверљиве и не смеју се користити за стицање личне користи.

ПОСТУПАК РЕЦЕНЗИЈЕ

Примљени радови подлежу анонимној рецензији. Циљ рецензије је да уреднику помогне у доношењу одлуке о томе да ли рад треба прихватити или одбити и да кроз процес комуникације са ауторима побољша квалитет рукописа.

Избор рецензената спада у дискрециона права уредника. Рецензенти морају да располажу релевантним знањима у вези са облашћу којом се рукопис бави и не смеју бити из исте институције као аутор, нити то смеју бити аутори који су у скорије време објављивали публикације заједно (као коаутори) са било којим од аутора поднесеног рада.

Рад пролази две рецензије, а рецензент је дужан да најкасније у року од месец дана од пријема рада пошаље попуњен рецензентски образац.

У главној фази рецензије главни уредник шаље поднесени рад стручњаку за научну област којом се рад бави. Рецензентски образац садржи низ питања на која треба одговорити, а која рецензентима указују који су то аспекти које треба обухватити како би се донела одлука о судбини једног рукописа. У завршном делу обрасца, рецензенти морају да наведу своја запажања и предлоге како да се поднесени рукопис побољша.

Идентитет рецензената остаје непознат ауторима пре, током и након поступка рецензије.

Ауторима се препоручује да приликом писања радова избегавају формулације које би могле открити њихов идентитет. Уредник гарантује да ће пре слања рукописа на рецензију из њега бити уклоњени лични подаци аутора (пре свега, име и афилијација) и да ће се предузети све разумне мере како би идентитет аутора остао непознат рецензентима до окончања поступка рецензије.

Током читавог процеса, рецензенти делују независно једни од других. Рецензентима није познат идентитет других рецензената. Ако одлуке ре-

цензената нису исте (прихватити/одбити), главни уредник може да тражи мишљење других рецензената.

Током поступка рецензије уредник може да захтева од аутора да доставе додатне информације (укључујући и примарне податке), ако су оне потребне за доношење суда о научном доприносу рукописа. Уредник и рецензенти морају да чувају такве информације као поверљиве и не смеју их користити за стицање личне користи.

Редакција је дужна да обезбеди контролу квалитета рецензије. У случају да аутори имају озбиљне и основане замерке на рачун рецензије, редакција ће проверити да ли је рецензија објективна и да ли задовољава академске стандарде. Ако се појави сумња у објективност или квалитет рецензије, уредник ће тражити мишљење других рецензената.

РАЗРЕШАВАЊЕ СПОРНИХ СИТУАЦИЈА

Сваки појединац или институција могу у било ком тренутку да уреднику и/или редакцији пријаве сазнања о кршењу етичких стандарда и другим неправилностима и да о томе доставе неопходне информације/доказе.

Провера изнесених навода и доказа

- Уредник ће у договору са редакцијом одлучити о покретању поступка који има за циљ проверу изнесених навода и доказа.
- Током тог поступка сви изнесени докази сматраће се поверљивим материјалом и биће предочени само оним лицима која су директно укључена у поступак.
- Лицима за која се сумња да су прекршила етичке стандарде биће дата могућност да одговоре на оптужбе изнесене против њих.
- Ако се установи да је заиста дошло до неправилности, процениће се да ли их треба окарактерисати као мањи прекршај или грубо кршење етичких стандарда.

Мањи прекршај

Ситуације окарактерисане као мањи прекршај решаваће се у директној комуникацији са лицима која су прекршај учинила, без укључивања трећих лица, нпр.:

- обавештавањем аутора/рецензената да је дошло до мањег прекршаја који је проистекао из неразумевања или погрешне примене академских стандарда;

- слањем писма упозорења аутору/рецензенту који је учинио мањи прекршај.

Грубо кршење етичких стандарда

Одлуке у вези са грубим кршењем етичких стандарда доноси уредник у сарадњи са редакцијом и, ако је то потребно, групом стручњака. Мере које ће предузети могу бити следеће (и могу се примењивати појединачно или истовремено):

- објављивање саопштења или уводника у ком се описује случај кршења етичких стандарда;
- слање службеног обавештења руководиоцима или послодавцима аутора/рецензента;
- повлачење објављеног рада у складу са процедуром описаном под *Повлачење већ објављених радова*;
- ауторима ће бити забрањено да током одређеног периода шаљу радове у часопис;
- упознавање релевантних стручних организација или надлежних органа са случајем како би могли да предузму одговарајуће мере.

Приликом разрешавања спорних ситуација редакција часописа се руководи смерницама и препорукама Одбора за етику у издаваштву (Committee on Publication Ethics – COPE): <http://publicationethics.org/resources/>.

ПОВЛАЧЕЊЕ ВЕЋ ОБЈАВЉЕНИХ РАДОВА

У случају кршења права издавача, носилаца ауторских права или аутора, повреде професионалних етичких кодекса, тј. у случају слања истог рукописа у више часописа у исто време, лажне тврдње о ауторству, плагијата, манипулације подацима у циљу преваре, као и у свим другим случајевима грубог кршења етичких стандарда, објављени рад се мора повући. У неким случајевима већ објављени рад се може повући и како би се исправиле накнадно уочене грешке.

Стандарди за разрешавање ситуација када мора доћи до повлачења рада дефинисани су од стране библиотека и научних тела, а иста пракса је усвојена и од стране часописа *Библиотекар*: у електронској верзији изворног чланка (оног који се повлачи) успоставља се веза (HTML линк) са обавештењем о повлачењу. Повучени чланак се чува у изворној форми, али

са воденим жигом на PDF документу, на свакој страници, који указује да је чланак повучен.

ОТВОРЕНИ ПРИСТУП

Часопис *Библиоџекар* је доступан у режиму отвореног приступа. Чланци, након објављивања у штампаном облику, налазе се на сајту Библиотекарског друштва Србије (bds.rs), у рубрици *Библиоџекар*. Објављени текстови могу се бесплатно преузети са сајта и користити у едукативне и некомерцијалне сврхе.

Поступак предавања рукописа, рецензија и објављивање радова су бесплатни.

АУТОРСКА ПРАВА

Када је рукопис прихваћен за објављивање, аутори преносе ауторска права на издавача. У случају да рукопис не буде прихваћен за штампу у часопису, аутори задржавају сва права.

На издавача се преносе следећа права на рукопис, укључујући и додатне материјале, и све делове, изводе или елементе рукописа:

- право да репродукује и дистрибуира рукопис у штампаном облику, укључујући и штампање на захтев;
- право на штампање пробних примерака, репринт и специјалних издања рукописа;
- право да рукопис преведе на друге језике;
- право да рукопис репродукује користећи фотомеханичка или слична средства, укључујући, али не ограничавајући се на фотокопирање, и право да дистрибуира ове копије;
- право да рукопис репродукује и дистрибуира електронски или оптички користећи све носиоце података или медија за похрањивање, а нарочито у машински читљивој/дигитализованој форми на носачима података као што су хард диск, CD-ROM, DVD, Blu-ray Disc (BD), мини диск, траке са подацима, и право да репродукује и дистрибуира рукопис са тих преносника података;

- право да сачува рукопис у базама података, укључујући и онлајн базе података, као и право преноса рукописа у свим техничким системима и режимима;
- право да рукопис учини доступним јавности или затвореним групама корисника на основу појединачних захтева за употребу на монитору или другим читачима (укључујући и читаче електронских књига), и у штампаној форми за кориснике, било путем интернета, онлајн сервиса, или путем интерних или екстерних мрежа.

Часопис омогућава ауторима да објављену верзију рукописа у PDF формату депонују у институционални репозиторијум и/или некомерцијалне базе података или да га објаве на личним веб-страницама (укључујући и профиле не друштвеним мрежема за научнике, као што су ResearchGate, Academia.edu итд.) или на сајту институције у којој су запослени најраније пола године након објављивања у часопису. При томе се морају навести издавач, као носилац ауторских права, и извор рукописа (комплетни библиографски подаци).

ОДРИЦАЊЕ ОДГОВОРНОСТИ

Изнесени ставови у објављеним радовима не изражавају ставове уредника и чланова редакције часописа. Аутори преузимају правну и моралну одговорност за идеје изнесене у својим радовима. Издавач неће сносити никакву одговорност у случају испостављања било каквих захтева за накнаду штете.

Рецензенти (бр. 1 и бр. 2 за 2021. годину)

Мср Ивана Башић
Баланс центар за логопедију и библиотерапију, Загреб

Јелена Бенић
Народна библиотека Србије

Тамара Бутиган
Народна библиотека Србије

др Жарко Војновић
Народна библиотека Србије

др Дејан Вукићевић
Народна библиотека Србије

др Тамара Вученовић
Радио-телевизија Србије, Радио Београд

др Славица Гостимировић
Народна библиотека Добој

Проф. др Гордана Ђоковић
*Катедра за библиотекарство и информатику Филолошкој факултету,
Универзитет у Београду*

Мр Зоран Здравковић
Библиотека града Београда

Јелена Јовин
Библиотека Машице српске, Нови Сад

Небојша Ковачевић
Народна библиотека Србије

проф. др Бојана Ласица
*Катедра за оштуру књижевности и библиотекарство Филозофској
факултету Пале, Универзитет у Источном Сарајеву*

Наташа Петровић
Народна библиотека Србије

Марија Радуловић
Градска библиотека „Владислав Пејковић” Дис, Чачак

Мср Јелена Симовић
ОШ „Свезозар Марковић”, Београд

Татјана Тасић
Народна библиотека Србије

доц. др Милош Утвић
*Катедра за библиотекарство и информатику Филолошкој факултету,
Универзитет у Београду*

Мср Славица Хорват
ОШ „Дринка Павловић”, Београд

Доц. др Бранислава Шандрих Тодоровић
*Катедра за библиотекарство и информатику Филолошкој факултету,
Универзитет у Београду*

БИБЛИОТЕКАР
часопис за теорију и праксу библиотекарства
Год. LXIII, св. 2 (2021)

Главни и одговорни уредник
проф. др Драгана Грујић

Класификација текстова по УДК
Народна библиотека Србије

Израда DOI ознака
Филолошки факултет Универзитета у Београду

Лектура
Свјетлана Манигода

Редактура превода
Оливера Кривошић

Издавач
Библиотекарско друштво Србије
Београд, Скерлићева 1
Web: www.bds.rs

Email: sekretar@bds.rs

За издавача
др Богдан Трифуновић

Штампа
Атеље Јуреш
Чачак

Тираж
500

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

02(497.11)

БИБЛИОТЕКАР : часопис за теорију и праксу
библиотекарства / главни и одговорни уредник
Драгана Грујић. – Год. 1, бр. 1 (1948/1949) – год. 47,
бр. 1/2 (1997) ; Год. 48, бр. 1/4 (2006) – . – Београд :
Библиотекарско друштво Србије, 1948/1949–1997;
2006 – (Чачак : Атеље „Јуреш”). – 24 cm

Полугодишње.

ISSN 0006-1816 = Библиотекар (Београд)

COBISS.SR-ID 427270